

Rekabet Edebilirlik Raporu

2015 - 2016

Prof. Dr. Hasret Balciođlu
Doç. Dr. Tarık Atan
Doç. Dr. Mehmet Ağa
Dr. Ayşen Berberoğlu

Kibris Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

İçindekiler

İçindekiler	3
Önsöz	4
Yönetici Özeti	6
Ekonomi Profili	10
I. Giriş	12
Küresel Rekabet Ortamındaki Tehlikeli Gerilimler, Büyük Riskler ve Zor Kararlar.....	12
Politik Riskler.....	12
Ekonomik Riskler.....	13
Ekolojik Riskler.....	14
Global Sahnede Kuzey Kıbrıs.....	14
II. Küresel Rekabet Edebilirlik ve Kuzey Kıbrıs: Özet	15
2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) Listesine Detaylı Bir Bakış.....	16
Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliği.....	18
Kuzey Kıbrıs'ın Üç Ana Başlık Altında Son İki Yıla Göre Rekabet Edebilirliği.....	19
Rekabet Edebilirliğin On İki Alt Endeksi.....	20
Başarılı Ülke Örnekleri: İlk On Ülke.....	21
Seçilmiş Ekonomilerle Kuzey Kıbrıs'ın Performans Karşılaştırması.....	25
Kuzey Kıbrıs İçin Artık Harekete Geçmek Zamanıdır.....	26

III. Performans Değerlendirme Matrisi.....29

IV. İşgücü Piyasasının Arz ve Talep Yönlerinin İrdelenmesi.....31

Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam.....33

Kuzey Kıbrıs'ta İşsizlik ve İstihdam 34

KKTC'de İstihdam ve İşgücünün Sektörel Dağılımı.....35

Kuzey Kıbrıs'ta Sektöre Göre Son Beş Yıl İçerisindeki İstihdam Oranları.....37

İş Yaparken Karşılaşılan En Problemleri Faktörler ve Politika Örnekleri 38

V. Ekler.....39

I. Makroekonomik Göstergeler.....39

II. Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar.....40

III. Yeni "Normal"ın Ötesine Geçmek: 2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksiyle İlgili Bulgular.....43

Önsöz

Sayın Okuyucu,

2008-2009 yılında birinci Rekabet Edebilirlik Raporumuzu yayınlamamızın üzerinden yedi yıl geçti, bu yıl sekizinci raporumuzu sizinle paylaşıyor olmanın haklı gururunu taşıyoruz.

Geçtiğimiz tüm raporların önsözlerinde Kıbrıs sorununa atıfta bulunulmakta, çözüm sürecinin ve rekabet edebilirliğimizin doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktaydı. Bu yazılar, Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nın yıllardır yaptığı uyarılarda ne kadar haklı olduğunu bize hatırlatmaktadır. Kıbrıs sorunundaki gelişmeler hangi şekilde seyrederse seyretsin, Kıbrıs Türk ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırmasının elzem olduğu öteden beri Odamız tarafından savunulmaktadır. Zaman bu görüşlerimizde ne kadar isabetli olduğumuzu göstermiştir. 11 Şubat 2014'te Kıbrıs sorununün çözümüne ilişkin üzerinde uzlaşmaya varılan çerçeve anlaşması ve 2015 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından büyük bir ivme kazanan Kıbrıs görüşmeleri sonrasında BM dahil tüm taraflar 2016 yılı içerisinde bir anlaşmanın referanduma götürülebileceğini söylemektedirler. Referandumda her iki taraftan da evet çıkması durumunda, 2004 yılından beridir Kuzey Kıbrıs'ta askıda olan AB Müktesebatı devreye girecek, Kıbrıs Türk ekonomisi de federal Kıbrıs içinde Avrupa Birliği'nin bir parçası olacaktır. Bu ekonomimizin dünyayla entegre olması, işletmelerimizin rekabet alanlarının ve boyutlarının değişmesi anlamına gelecektir. Üzülerek görmekteyiz ki, böylesi bir değişime daha kolay uyum sağlayabilmemiz için gerekli adımları henüz atabilmiş değiliz. 2004 yılında yapılan referandumun ardından geçen süreyi iyi kullanamadık. Dolayısıyla kapsamlı bir çözümün ve hemen ardından olası geçiş süreçlerinin başlamasına kadar tüm enerjimizi buna harcamamız elzemdir.

Yapılan akademik çalışmalar ve öngörülerimiz Kıbrıs sorununun çözümünün ekonomiyi yukarıya kaldıracağını ve her iki kesime de fayda sağlayacağını anlatmaktadır. Bu süreçten ne kadar fayda sağlayacağımız çözüm öncesinde atacağımız adımlara bağlıdır. Gümrük uygulamalarının Güneyle entegrasyona hazır hale getirilmesi, e-devlete geçişin hızlandırılması, iş gücü piyasasının esnekleşmesi, özetle, Kıbrıs Türk özel sektörünün güçlendirilmesi entegrasyon sürecinin başarısını etkileyecektir. Elbette

ki serbest piyasa ve globalleşme trendi göz önünde bulundurulduğunda gerek Kıbrıs Türk ekonomisinin gerekse işletmelerin zaman içerisinde evrilmesi, bazı sektörlerin öneminin artması diğerlerininse azalması anlaşılırdır. Fakat bir bütün olarak rekabet edebilirlik sorununun yaşayan bir ekonomide riskler daha büyük ve farklı alanları kapsayacak boyutta olur. Bizler bu riskleri azaltacak bir yapıyı oluşturamadık, zamanla tıkanan sistemi dönüştüremedik. Bu çerçevede 1974 sonrasında oluşturulan ekonomik yapının, artık sürdürülemez bir noktaya geldiği sanırım tüm kesimler tarafından teslim edilecektir.

Elbette ki Kıbrıs sorununun varlığı nedeniyle dünyayla sınırlı ilişkiler içinde olmamız bunun en büyük nedenidir. Fakat, buna rağmen kendi ev ödevlerimizi de yıllardır yapmadığımız bir diğer gerçekliktir. Kontrolümüz dışındaki koşulları bir yana koyarsak, bir ekonominin rekabet edebilirliğinin en öncül ögesi işletmelerdir. Yani, işletmelerinizin ekonomiyeye artı değer kazandırabilme gücüdür. Dinamik ve değişimlere ayak uydurabilen esnek ekonomilerde işletmelerin iç ve dış rekabetle başedebilmesi daha kolaydır. Koşullar hangi şekilde değişirse değişsin, işletmeler istihdam ve piyasada talep yaratmaya devam ederler; yatırımlar durmaz, özetle ekonominiz artı değer üretmeye devam eder.

Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi hesaplamalarında en önemli unsur işletmelerin algısıdır. Dolayısıyla tüm ülkelerin sıralaması büyük ölçüde o ülkedeki işletmelerin kendi ekonomilerine ilişkin algılarına dayanmaktadır. Kuzey Kıbrıs ekonomisi dünyadaki diğer ekonomilerle birlikte ölçüldüğünde, geçtiğimiz bir yıl içerisinde 114. sıradan 121. sıraya gerilemiştir. Yine Dünya Ekonomik Forumu kriterlerine göre yapılan Yönetici Görüşleri Anketi'ne baktığımızda işletmelerimize bu gerilemenin en birincil sebebi olarak "verimsiz devlet bürokrasisi" gelmektedir. Bu rahatsızlık o kadar büyüktür ki, Türk Lirasının döviz karşısındaki değer kaybı ve istikrarsızlığından kaynaklanan sorun bile ikinci sırada kalmıştır. Gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, e-devlet projesinin hayata geçmesi ve doğru bir reorganizasyonla bu sorunu çözmek için Kıbrıs sorununun çözülmesini beklemeye gerek yoktur. Üstelik bu adımları şimdi atılması, çözümde işletmelerin

rekabet gücünü olumlu etkileyeceğinden, çözümün kendisine de bir katkı olacaktır.

Prof.Dr.Hasret Balcıoğlu, Doç. Dr. Tarık Atan, Doç. Dr. Mehmet Ağa ve Dr. Ayşen Berberoğlu kapsamlı bir çalışmayla elinizde tuttuğunuz bu yılki raporu kaleme almışlardır. Bu rapor çerçevesinde geçmiş yıllarda çok değerli akademisyenlerle çalışan Odamız, böylece bu kıymetli isimlerin de katkı koymasıyla, akademiyle olan işbirliği geleneğine de yeni halkalar eklemiş oldu. Özel sektörün akademi ile olan işbirliği açısından da Odamız az sayıdaki öncülerden biridir. Geçmişten bugüne katkı koyan herkese teşekkür ederiz.

Bu yılki tema konumuz gerek işletmelerimizin verimliliğini gerekse toplumsal psikolojimizi doğrudan ilgilendiren işgücü piyasası olmuştur. Yıllardır mevcut işgücü ile işletmelerin ihtiyaç duyduğu işgücünün niteliksel olarak birbiriyile eşleşmeyen bir yapıda olması bu sorunun dönemsel değil öncelikle yapısal olduğunun en önemli göstergesidir. İstihdam politikaları uzun vadeli stratejilerle ama değişen piyasa koşullarına uyum sağlayacak bir esneklikle tasarlanmalıdır. Yerel işgücünün ihtiyacı karşılamadığı durumlarda nitelikli yabancı işgücünün kolaylıkla temin edilmesi, işletmelerin verimliliğini doğrudan etkileyecektir. Rekabet içinde olduğunuz ekonomilerdeki işgücü politikalarının kendi işletmelerini destekleyecek esneklikte düzenlenmiş olması bizi daha dezavantajlı yapmaktadır. Yıllar içinde sıralaması değişse de geçmişten bugüne yapılan tüm Yönetici Görüşleri Anketlerinde ihtiyaca uygun işgücü eksikliği, işletmeler tarafından da temel bir sorun olarak dile getirilmektedir. Öyle görülmektedir ki çözüm dinamiği, çözüm sonrası ihtiyaç duyulan işgücü niteliğini de etkileyecektir. Bu konuda Çalışma Bakanlığı, Devlet Planlama Örgütü, iş yaşamı örgütleri ve tüm ilgili paydaşların işbirliği içinde yeni bir yol haritası belirlemesine de ihtiyaç vardır.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası, gerek çözüm öncesinde gerekse bu sürecin ilerlediği aşamalarda Kıbrıs Türk ekonomisinin ihtiyaçlarının karşılanması için gerek içte gerekse dış paydaşlar nezdinde yoğun çalışmalarına devam edecektir. Elinizde tuttuğunuz rapor geçmişte olduğu gibi bu yıl da bir yol haritası olarak bize ışık tutacaktır. Katkı koyan herkese yeniden teşekkür ederiz.

Saygılarımla,

Fikri Toros

Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı

Yönetici Özeti

Rekabet Edebilirlilik Raporu, temelde, bir durum tespitidir. Gerçekte de içinde bulunulan duruma yönelik bir kavrayış, geleceğe yönelik her türlü tasavvuru bir fanteziden ayıran temel farktır. Siyasal özneler, özellikle politika yapıcılar, karar ve tasarımlarını keyiflerine göre değil, devraldıkları ve buldukları koşullar altında belirlerler. Anın bilgisine sahip olmak; kısa, orta ve uzun vadelere denk düşen olası kazanımların ne olduğuna, bunların hangilerine ve hangi öncelik sırası ile odaklanmak gerektiğine dair bir hesaplamanın olmazsa olmaz bileşenidir.

Bu çalışmada fiili duruma yönelik gözlemlere; dünyadaki politik, ekonomik, bilimsel ve ekolojik gelişmelere bir göz atarak başlanmıştır. Dünyada genel politik durum artık çalkantı kavramının bile ötesinde kaotik bir görüntü vermeye başlamıştır. Kuzey Kıbrıs'ın da içinde bulunduğu bölgedeki gelişmeler her türlü planlamayı, her vadede, çok zor hale getirmektedir. Fakat her krizde olduğu gibi bu gelişmeler de çok önemli fırsatları içermektedir. Bu perspektif ışığında Kuzey Kıbrıs, tüm bölge ile iş yapabilecek, kendi kapasitesinin yetmediği yerlerde hem Türk hem de diğer Avrupa ülkeleri ile işbirliği yaparak, Suriye ve bölgedeki diğer ülkelerde oluşabilecek her türlü ihtiyaca ve fırsatlara cevap verebilecek bir konumdadır ve olmalıdır. Keza bu politik gelişmelerle iç içe bir sarmal görünümü veren ekonomik sorunlar, özellikle ekonomilerin reel üretimden gittikçe koparak, patlamaya hazır yeni balonlar içeren gerilimler yaratmasının yanında çok büyük gelir uçurumları da yaratarak derinleşmektedir. Üçüncü olarak da ekolojik kriz artık göz ardı edilebilecek ve ertelenebilecek skalayı çoktan aşmış aciliyet içeren bir görünüme bürünmüştür. Paris konferansında alınan kararlar, "üçüncü sanayi devrimi" yaklaşımıyla birlikte ilginç farklı, umutlu, ama tamamen farklı bir paradigma değişimini gerekli kılmaktadır. Derin değişimleri zorlaması kuvvetle muhtemel olan bu önemli gelişmelere Kuzey Kıbrıs özelinde, Güney ile yapılan görüşmelerde sağlanan şaşırtıcı ilerlemeler, ve anlaşmanın çok yakın olduğuna yönelik olumlu söylemler eklenmektedir. Tüm bu değişim ve çalkatların içerisinde Kuzey Kıbrıs'ın, hem devlet hem de özel sektör kurumları ile, yoğun bir işbirliği altında, sürüklenmek değil, bilinçli tercihler ve hedefler ışında sıçramalar yapması mümkün olmalıdır.

Küresel ekonomi toparlanma göstermekle birlikte, kırılgan

ve zayıf görünümünü devam ettirmektedir. Küresel büyümenin 2015 ve 2016 (beklenti) yıllarında kademeli olarak güçlenmesi, ABD'de ekonomik faaliyetlerin toparlanmaya başlaması, petrol fiyatlarının düşük seyretmesi büyüme hızını olumlu etkilemektedir. Fakat başta Çin olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkede, ekonominin yavaşlama eğilimi göstermesi ve jeopolitik risklerin artarak devam etmesi küresel ekonomik faaliyetlere sınırlama koymaktadır. Genişleyici para politikaları, düşük petrol fiyatları ve azalan mali konsolidasyon etkisiyle 2016 yılında küresel büyüme güçlenmekle birlikte, toparlanma hızının zayıf olacağı tahmin edilmektedir. 2015 yılında küresel ekonomide istikrarın sağlanamamış olması ve yüksek finansal risklerin varlığıyla birlikte ülkeler politika faizlerinde önemli değişikliğe gitmişlerdir. Diğer taraftan Japonya ekonomisinde toparlanma ve güçlenme eğilimi sürmektedir. Yatırımların daha güçlü bir ivme göstermesiyle birlikte ülkede 2015 yılının ilk çeyreğinde %1 civarında büyüme gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği'nde kırılgan ve heterojen bir toparlanma süreci yaşanmakla birlikte güçlenme sinyalleri vermektedir. Yunanistan'da belirsizliğin devam etmesi avro bölgesinin istenilen düzeyde etkin olabilmesini büyük ölçüde engellemektedir. Gelişmekte olan birçok ülke düşük hızda büyüme gerçekleştirirken Hindistan hızla büyümeye devam etmiştir. Rusya 2015 yılının ilk çeyreğinde 1.9 oranında daralma göstererek 2009 krizinden günümüze ilk kez küçülmüştür. Emek ücretlerine baktığımız zaman emek ücretlerinde düşük artış hızı vardır. Bunun sonucunda emek gelirleri ekonominin toparlanmasına ve yeterli enflasyonu sağlayacak özel tüketimi gerçekleştirilememektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin dünya sıralamasındaki gelişimine de baktığımız zaman 2011-2012 yılları arasında 142 ülke arasından 118. sırada, 2012-2013 yılları arasında 144 ülke arasından 123. sırada, 2013-2014 yılları arasında 148 ülke sıralamasında 118. sırada, 2014-2015 yılları arasında 145 ülke arasından 114. sırada ve 2015-2016 yılları arasında ise 141 ülke arasında 121. sırada yer almıştır.

Kuzey Kıbrıs ekonomisini olumsuz etkileyen düşük tasarruf oranı, yüksek bütçe açığı, düşük oranlı GSYİH büyüme oranı, dalgalı enflasyon oranı, sabit sermaye yatırımlarının negatif düzeyde olması makroekonomik istikrarın önemli ölçüde bozulmasına neden olmaktadır. Uluslararası mal, hizmet ve finans piyasalarına erişim ülkemiz açısından kronikleşmiş

bir sorundur. İç düzenleme ve uluslararası standartları yakalayamamızdan dolayı ekonominin gelişimi istenilen düzeye hiçbir zaman gelme fırsatı bulamamaktadır.

Kuzey Kıbrıs Avrupa kıtasında yer almasına rağmen rekabet edebilirlik anlamında Avrupa kıtasında bulunan ülkelerden çok gerilerde, Guyana ve Benin'in bulunduğu sıralamada yer aldığı gözlemlenmiştir. Benin ve Guyana ekonomisine baktığımız zaman ülkemizde olduğu gibi yüksek dış borç vardır. İlgili ülkelerin ekonomilerinin en önemli kısmını tarımsal faaliyetler oluşturmaktadır. Benin ve Guyana ekonomilerinin temel sorunları arasında kalifiye işçi eksikliği ve yetersiz altyapı vardır. Devletin kontrolündeki ekonomide pazar ekonomisine geçiş süreci ve özelleştirme girişimleri artarak devam etmektedir. İlgili ülkelerde GSYİH'nın neredeyse 1.5 - 2 katına çıkan aşırı dış borcu nedeniyle kredi ve döviz temininde zorluk çekilmekte; yedek parça, hammadde ve ekipman ithalatında azalma olmakta ve üretimi de aynı şekilde olumsuz etkilemektedir. Kuzey Kıbrıs'ın ekonomisine baktığımız zaman ise iki ülkeden en temel farkının kişi başına düşen GSYİH'nın Benin ve Guyana'ya göre oldukça yüksek olmasıdır.

Yardıma dayalı bir ekonomisi olan Kuzey Kıbrıs'ta dış yardım ve krediler, yıllık ekonomik aktivitelerin yaklaşık olarak % 15'i civarındadır. Devlet bütçesi içerisindeki payına bakacak olursak %30-35'lik kısmına denk gelmektedir. Bu durum ülkede yaratılan faaliyetin, katma değer ve kişi başına düşen gelirin belirlenmesinde önemli rol üstlenmektedir. Kişi başına düşen gelirin ve yaratılan toplam katma değer gerçeği yansıtmadığı gözlemlenmektedir. Kuzey Kıbrıs kişi başına düşen gelir olarak yüksek bir ekonomiyi göstermesine rağmen, katma değer olarak oldukça düşük bir ekonomiyi göstererek küresel rekabet edebilir endeksinde alt sıralarda yer almaya devam etmesinin nedenini ortaya koymaktadır.

Bu yıl sekizincisi hazırlanan, Kuzey Kıbrıs ekonomisi için rekabet edebilirlik endeksi hesaplanırken 1 Aralık 2015 elde edilen işletme yöneticilerine gerçekleştirilen anket sonuçları ve 2014 yılı yayınlanmış verileri kullanılmıştır.

2015-2016 rekabet edebilirlik endeksinin hesaplanmasında kullanılan ve ülkelerin gelişim aşamalarına göre ayrıştıkları üç ana başlığa göre Kuzey Kıbrıs, temel gereksinimler noktasında 141 ülke arasında 111. sırada, etkinlik artırıcılar açısından 141 ülke arasından 114. sırada ve inovasyon ve gelişmişlik faktörlerine göre ise 141 ülke sıralamasında 137. sırada yer almaktadır.

2014-2015 yılı rekabet edebilir endeksine baktığımız zaman üç ana başlık altında sıralamada geriye doğru düştüğümüz

gözlenmektedir. Ülkemiz, temel gereksinimlerde 108. sıradan 111. sıraya, etkinlik artırıcılarda 104. sıradan 114. sıraya ve inovasyon ve gelişmişlik faktörleri açısından da 129. sıradan 137. sıraya gerilemiş bulunmaktadır.

Kuzey Kıbrıs ekonomisine on iki alt başlık sıralamasına göre bakıldığında son bir yıllık dönemde yedi başlıkta gerileme, 4 başlıkta gelişim ve bir başlıkta değişim olmamıştır.

Gelişme gösteren başlıklar arasında en fazla ilerlemeyi makroekonomik istikrar bölümü göstermiştir. Bunun sebebi ise geçen yıla göre görülen iyileşmelerdir. Devlet bütçe dengesi, GSYİH yüzdesi olarak -%7.15 değerinden -%4.83 değerine, tasarruf oranının, GSYİH yüzdesi olarak %10.9'dan %14.20 değerine yükselmesi ve genel devlet borcunun GSYİH yüzdesi olarak %154.17'den %132.38 değerine düşmesi olumlu etki yaratmıştır.

Gerileme gösteren başlıklar arasında en fazla gerilemeyi gösteren finans piyasasının gelişmişliği olmuştur. Bu göstergenin nedenini araştırarak olursak bir yıllık değişim sürecinde, finansal hizmetlerin mevcudiyeti 4.53 değerinden 3.53 değerine, finansal hizmetlerin fiyat uygunluğu 3.98'den 2.98'e, banka kredilerine erişimin kolaylık derecesi 2.95'den 2.40 değerine, bankaların sağlamlılığı 4.41 değerinden 4.07 değerine ve yasal haklar endeksi 7.00 değerinden 6.00 değerine düşmüştür. Finansmana erişim sorunu iş yapmada karşılaşılan en temel problemler sıralamasında verimsiz devlet bürokrasisi ve döviz düzenlemelerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Bu değerlendirme, işletmelerin istediği şekilde finansman erişimine sahip olmadıklarını göstermekle birlikte, yabancı para cinsinden alınan kredilerin kur dalgalanmaları sonucunda işletmelere risk yaratması ve erişim zorluğuyla birlikte görülmektedir.

Kurumlar kısmında da önemli bir gerileme kaydedilmiştir. Bir yıllık döneme baktığımız zaman mülkiyet haklarında 3.56'dan 2.56'ya, fikri mülkiyet hakları 2.95'den 1.65'e, finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü 3.47'den 2.47'ye, kurumsal yönetim etkinliği 2.98'den 1.51'e ve azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması 3.47'den 1.97 seviyelerine gerilemiştir. Kurumlarda ortaya çıkan duruma baktığımızda ülkemizde yönetim ve denetim etkinliğinin istenilen seviyelerin çok altında kaldığı görülmektedir.

İnovasyon kısmında ise geçen yıla göre bakılacak olursa firmaların araştırma ve geliştirme harcamalarının 2.60 seviyesinden 1.80'e gerilediği, araştırma geliştirmede özel sektör ve üniversitelerin işbirliği kısmında 3.15'ten 2.16'ya gerilemiştir. Bu kısma bakacak olursak ülkelerin ekonomilerinin kalkınması için araştırma ve geliştirmenin ne kadar önemli olduğu ve teknoloji kullanımının inovasyon

açısından olumlu etki yarattığı ve uzun dönemde maliyetleri düşürdüğü anlaşılmaktadır.

Sağlık ve ilköğretim bölümüne baktığımızda 2014-2015 yılında 100,000 kişiye düşen sıtma vakasının 0.65 değerinden 2.87'ye yükseldiği görülmektedir. Artan öğrenci sayısına karşılık özellikle devlet okullarındaki altyapı eksikliği ve öğretmen ihtiyacı eğitimi olumsuz anlamda etkilemektedir.

İşgücü piyasasının etkinliğine baktığımız zaman geçen seneye göre gerileme olduğunu görüyoruz. İlgili kısımdaki ayrıışmaları incelediğimiz zaman ülkenin yetenekli insanları çekebilme kapasitesinin 1.68'den 1.48'e gerilediğini ve kadınların işgücü piyasasına katılımı, erkek katılma oranına bakıldığı zaman 0.58'den 0.50'ye düştüğünü görebiliyoruz. Ülkenin yetenekli insanları çekebilme kapasitesinin artırılabilmesi için gerekli altyapısal, hukuksal düzenlemelerin yapılması ve üniversitelerle işbirliği içerisinde ölçek ekonomilerine uygun hareket ederek gerekli ortamın yaratılması gerçekleştirilebilir.

Ürün piyasasının etkinliğini irdelediğimiz zaman yine gerileme olduğunu görebiliyoruz. İlgili kısımda firma faaliyetlerinin egemenliğinin bir yıllık bir dönem içerisinde 3.2 değerinden 2.76'ya, toplam vergi oranı, kazanç yüzdesinin 45.70'den 45.50'ye düştüğünü, şirket kurmak için gereken prosedür sayısının 14'ten 17'ye yükseldiğini, şirket kurmak için gerekli gün sayısının 20 seviyesinden 23 seviyesine yükseldiğini, tarım politikası maliyetlerinin 3.22'den 2.52'ye gerilediğini (yani maliyet olarak arttığını), yabancı mülkiyetin yaygınlığının 2.65 seviyesinden 2.15 seviyesine gerilediğini, gümrük prosedürlerinin yükünün 3.75'den 2.74'e gerilediğini ve GSYİH'ya göre ithalatın 42.66'dan 44.17'ye yükseldiği görülmektedir. Bu bölümden de verimsiz devlet politikalarının ülke içerisinde ne kadar olumsuz etki yarattığı gözlemlenmektedir.

İşletme gelişmişliği kısmını incelediğimiz zaman yerel tedarikçi kalitesi yönünden 2014-2015 döneminde 3.46 olan değer 1 yıl sonra 2.76'ya gerilediğini, değer zinciri arzının 3.18'den 2.03'e düştüğünü ve üretim süreçlerinin gelişmişliği 2.74'ten 2.24 seviyesine gerilediğini görmekteyiz. Özel sektörün gereken pazar boyutuna ulaşması, aile şirketlerinin kurumsallaşma noktasında adım atabilecek politikaları belirlemeleri, hükümetle özel sektörün birlikte çalışması ve gereken mali ve yönetsel düzenlemeleri yapmaları gerekli görülmektedir.

Altyapı, teknolojik hazırlık ve piyasa büyüklüğü noktalarında

az da olsa bir gelişme gözlemlenmektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomik anlamda etkileşim içerisinde olduğu Türkiye ve Güney Kıbrıs ile rekabet noktasında zayıf durumdadır. Kuzey Kıbrıs ekonomisi bölgesel anlamda da rekabet noktasında gerilerde yer almaktadır. Etkinlik odaklı bir ekonomiye sahip olan ülkemizde, hükümet etkinliği ve verimi artırıcı politikalar üzerinde yoğunlaşmalı, ürün piyasası, işgücü piyasası, finans piyasaları, sağlık ve ilköğretim ve ara eleman yetiştirme noktasında hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde mevcut birçok toplumsal ve ekonomik sorunu anlamamız ve değerlendirebilmemiz, iş gücü piyasasının yapısını ve işleyişini anlamamıza bağlıdır. İşgücü piyasası kanalı ile ekonominin en önemli kaynağı olan işgücü, mesleklere, firmalara ve bölgelere dağıtılır. Toplam işgücü arzı demografik değişkenlerden etkilenerek artar veya azalır. Ülkemize yurtdışından yoğun işgücü akışından dolayı işgücü arzı artmaktadır aynı zamanda çalışma çağındaki genç nüfusunda sürekli olarak arttığı ülkemizdeki bu durum, yerli ve yabancı istihdamında dengeli bir artış sağlanabildiği takdirde ekonomik büyüme için itici güç oluşturacaktır. İşgücü piyasasının iki önemli göstergesi olan istihdam ve işsizlik istatistikleri ekonominin makro düzeyde sağlıklı işleyip işlemediği konusunda bilgi verir. İşgücü piyasasındaki istihdam ve işsizlik insanların yaşamlarıyla ve refah düzeyleriyle doğrudan ilgilidir. İstihdam insanların kişisel yaşamı için önemli olduğu kadar toplumsal yaşamda da önemlidir. İşsizliğin hem bireysel hem de toplumsal maliyeti yüksektir. Yüksek işsizlik oranları bireysel düzeyde birçok insanın kendilerini ve ailelerini geçindiremediğini gösterir.

Raporun ana temasına bakıldığı zaman, genel olarak küçük ölçekli de olsa Kuzey Kıbrıs'ın işsizlik sorunu ile ilgili adımlar atıldığını ve bu çalışmalar sonucunda geçen yıla oranla 2015 yılında istihdamın bir nebze arttığını ve işsizliğin de azaldığını görebiliyoruz. Devletin bu bağlamda, yerli istihdamı teşvik etmeye devam ederek tasarı halinde bulunan farklı istihdam teşvik projelerini de yürürlüğe koyacağına inanmaktayız. Ayrıca bir diğer önemli konunun ise ara eleman ve mesleki eleman yetiştirip istihdam etmek olduğunu göz önünde bulundurarak bu noktada devletin üniversitelerle işbirliği yapmasının ve bu yönde teşvik sağlamanın hem Kuzey Kıbrıs ekonomisine hemde gençler arasındaki istihdamın artmasına hemde eğitim adası olarak anılan Kuzey Kıbrıs'ta bulunan üniversitelerin eğitim

çeşitliliği açısından yarar sağlayacağını düşünüyoruz. Ayrıca sektörel bazda istihdamın da önemli bir diğer mesele olduğunu ve Kuzey Kıbrıs'ta özellikle turizm, inşaat, tarım ve hayvancılık sektörlerinde, ölçek ekonomilere dayandırılarak, rasyonel bir planlamanın yapılması ve bu planların uygulanması anlamında daha verimli hale getirilmesi sağlanmalıdır ki bu yönde istihdamda daha etkin bir şekilde artış gerçekleştirilebilsin. Örneğin hayvancılık sektöründe hayvanların sayısı anlamında doyum noktasına ulaşılmasına rağmen, hayvan başına elde edilen verim istenilen düzeylerin aşağısında kalmaktadır.

Bu raporu, tüm paydaşlar için önemli kılan özelliğin, içinde bulunulan durum ile, bu durumun aşıldığı gelecek arasında bağ kuracak araçları ve yöntemleri tartışmak, hayata geçirmek, ve yaşanan süreçlerden ders çıkarmak olanağını mümkün kılmak olduğuna inanıyoruz.

Prof. Dr. Hasret Balcıoğlu

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Tarık Atan

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet Ağa

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Ayşen Berberoğlu

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

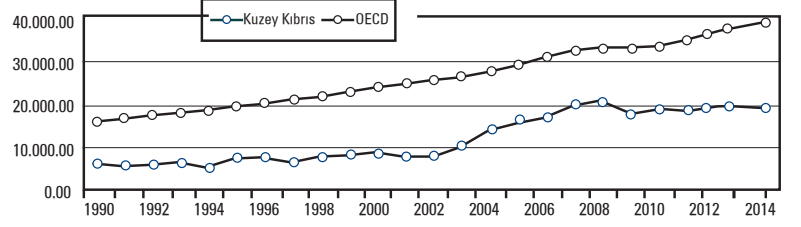
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Kuzey Kıbrıs

Ana Göstergeler, 2014

Toplam Nüfus (bin).....	318
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyon \$).....	4.040
Kişi Başına Düşen GSYİH (cari fiyatlarla, \$).....	15.140
GSYİH (SPG), dünya toplamındaki payı (%).....	0,0048

Kişi Başına Düşen GSYİH (\$), 1990-2014

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

	Sıralama (141 üzerinden)	Puan (1-7)
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) 2015-2016	121	3,56
GCI 2014-2015 (145 üzerinden)	114	3,68
GCI 2013-2014 (148 üzerinden)	118	3,64
GCI 2012-2013 (144 üzerinden)	123	3,54
GCI 2011-2012 (142 üzerinden)	118	3,58
Temel Gereksinimler (%40)	111	3,91
Bölüm 1: Kurumlar	124	3,17
Bölüm 2: Altyapı	101	3,20
Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	123	3,62
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	75	5,63
Etkinlik Artırıcılar (%50)	114	3,47
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	88	3,92
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	127	3,76
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği	123	3,64
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	97	3,50
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	66	4,04
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	134	1,98
İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri (%10)	137	2,65
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	141	2,86
Bölüm 12: İnovasyon	137	2,43

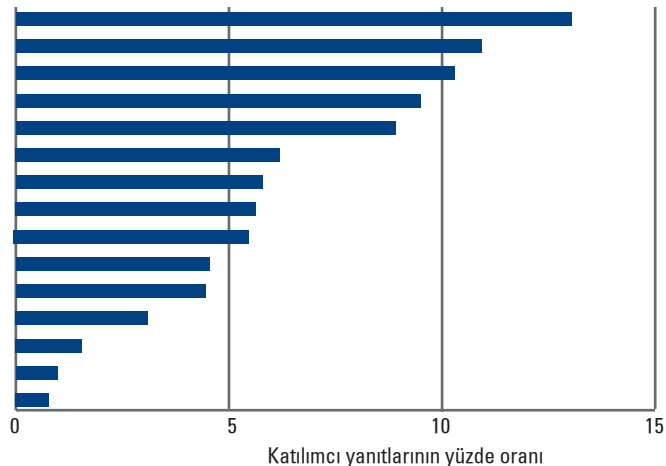
Gelişim Aşaması

* Bu ekonomiler arasında Arnavutluk, Ermenistan, Bolivya, Bosna, Bulgaristan, Cape Verde, Çin, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Mısır, El Salvador, Gürcistan, Guatemala, Guyana, Endonezya, Jamaika, Makedonya, Karadağ, Fas, Namibya, Peru, Srıbistan, Güney Afrika, Sri Lanka, Swaziland, Tayland, Tunus ve Ukrayna vardır.

İş yaparken karşılaşılan en problemliler

Verimsiz Devlet Bürokrasisi.....	13,20
Döviz düzenlemeleri.....	11,13
Finansmana erişim.....	10,28
Yetersiz eğitilmiş işgücü.....	9,49
Siyasal istikrarsızlık.....	8,49
Vergi oranları.....	6,35
Hükümet istikrarsızlığı/darbeler.....	5,92
Kısıtlayıcı işgücü düzenlemeleri.....	5,71
Yenilik için yetersiz kapasite.....	5,64
Enflasyon.....	4,57
Vergi düzenlemelerindeki karmaşıklık.....	4,43
Ulusal işgücündeki kötü iş ahlakı.....	3,21
Kamusal yaşamdaki zayıflık.....	2,00
Suç ve hırsızlık.....	1,36
Rüşvet.....	1,07

Not: Yönetici Görüşleri Anketine katılanlara, 16 faktörlük listeden iş yaparken karşılaşılan en problemliler beş faktörü seçmeleri ve daha sonra bunları 1 (en problemliler) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Katılımcıların her bir faktöre verdiği puanlama 16 soruya verdiği toplam puanlamaya oranlanmıştır

Detaylı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

DEĞER SIRALAMA

Bölüm 1: Kurumlar

1.01 Mülkiyet hakları.....	2,56	138
1.02 Fikri mülkiyet hakları.....	1,65	141
1.03 Kamufonlarının aktarılması.....	2,26	128
1.04 Kamuoyunun siyasilere güveni.....	1,74	133
1.05 Düzensiz ödemeler ve rüşvet.....	3,11	109
1.06 Yargının bağımsızlığı.....	4,40	47
1.07 Hükümet yetkililerinin kararlarında adam kayırma.....	1,57	140
1.08 Kamu harcamalarının israfı.....	1,79	137
1.09 Devlet düzenlemelerinin yarattığı yük.....	2,97	111
1.10 Uyuşmazlıkların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	2,83	121
1.11 Düzenlemelerin çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	2,09	139
1.12 Hükümetin politika oluşturmadaki şeffaflığı.....	2,99	133
1.13 Terörizmin işletme maliyeti.....	6,88	1
1.14 Suç ve şiddetin işletme maliyeti.....	6,10	8
1.15 Organize suçlar.....	6,16	19
1.16 Polis hizmetlerinin güvenilirliği.....	4,82	43
1.17 Firmaların iş ahlakı.....	3,67	91
1.18 Finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü.....	2,47	141
1.19 Kurumsal yönetim etkinliği.....	1,51	141
1.20 Azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması.....	1,97	141
1.21 Yatırımcının korunması endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	4,50	111

Bölüm 2: Altyapı

2.01 Genel altyapının kalitesi.....	3,15	114
2.02 Yolların kalitesi.....	3,42	90
2.03 Demiryollarının kalitesi.....	n/a	n/a
2.04 Liman altyapısının kalitesi.....	3,06	111
2.05 Hava yolu taşımacılığı altyapısının kalitesi.....	3,56	107
2.06 Mevcut koltuk kilometre/hafta, milyon*.....	26,92	114
2.07 Elektrik hizmetlerinin kalitesi.....	2,11	128
2.08 Cep telefonu abone sayısı/ 100 kişiye düşen*.....	203,17	4
2.09 Sabit telefon hatları/100 kişiye düşen*.....	31,35	35

Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar

3.01 Devlet bütçe dengesi, GSYİH yüzdesi*.....	-4,83	107
3.02 Tasarruf oranı, GSYİH yüzdesi*.....	14,20	106
3.03 Enflasyon, yıllık % değişim*.....	11,60	134
3.04 Genel Devlet borcu, GSYİH yüzdesi*.....	132,38	137
3.05 Ülke kredi derecelendirme notu, 0-100 (en iyisi)*.....	n/a	n/a

Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim

4.01 Sıtmanın işletmeye etkisi.....	7,00	1
4.02 Sıtma vakası/ 100,000 kişiye düşen*.....	2,87	19
4.03 Veremin işletmeye etkisi.....	7,00	1
4.04 Verem vakası/ 100,000 kişiye düşen*.....	8,61	25
4.05 HIV/AIDS'in işletmeye etkisi.....	6,99	1
4.06 HIV'in yaygınlığı, yetişkin nüfus yüzdesi*.....	0,01	1
4.07 Bebek ölüm oranı, 1,000 canlı doğumda*.....	10,80	59
4.08 Ortalama ömür uzunluğu, yıllık*.....	81,50	13
4.09 İlköğretim kalitesi.....	3,14	106
4.10 İlköğretime kayıt, net yüzdelik*.....	100,00	1

Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim

5.01 Orta öğretime kayıt, brüt yüzdelik*.....	93,05	64
5.02 Yüksek öğretime kayıt, brüt yüzdelik*.....	88,10	5
5.03 Eğitim sisteminin kalitesi.....	3,33	90
5.04 Matematik ve fen bilimleri eğitiminin kalitesi.....	2,91	122
5.05 Yöneticilik ve işletme okullarının kalitesi.....	2,70	138
5.06 Okullarda internet erişimi.....	4,51	58
5.07 Araştırma ve eğitim hizmetlerinin uygunluğu.....	3,16	130
5.08 Çalışanlara eğitim verilmesi.....	3,60	103

Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği

6.01 Yerli piyasadaki rekabet yoğunluğu.....	4,48	113
6.02 Firma faaliyetlerinin egemenliği.....	2,76	134
6.03 Anti-tekel politikasının etkinliği.....	2,39	140
6.04 Vergilendirmenin etkinliği ve yaygınlığı.....	2,84	128
6.05 Toplam vergi oranı, kazanç yüzdesi*.....	45,50	100
6.06 Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı*.....	17,00	141
6.07 Şirket kurmak için gerekli gün sayısı*.....	23,00	103

6.08 Tarım politikasının maliyetleri.....	2,52	138
6.09 Ticaretin karşısındaki engeller.....	3,07	140
6.10 Ticaret ağırlıklı tarife oranı, vergi yüzdesi*.....	1,09	5
6.11 Yabancı mülkiyetin yaygınlığı.....	2,15	140
6.12 Doğrudan yabancı yatırımı düzenleyen kuralların etki.....	2,56	139
6.13 Gümrük prosedürlerinin yükü.....	2,74	136
6.14 GSYİH'ya göre ithalat*.....	44,17	78
6.15 Tüketici odaklı olma derecesi.....	4,38	85
6.16 Müşteri gelişmişliği.....	3,54	57

Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği

7.01 İşçi işveren ilişkilerinde işbirliği.....	4,21	84
7.02 Ücretlerin belirlenmesinde esneklik.....	5,77	17
7.03 İşe alma ve işten çıkarma.....	5,84	1
7.04 İşten çıkarma maliyeti, hafta tutarında maaş.....	n/a	n/a
7.05 Vergi oranlarının çalışma isteğine etkisi.....	2,71	132
7.06 Maaş ve üretkenlik.....	3,60	99
7.07 Profesyonel yönetime güven.....	2,58	139
7.08 Ülkenin yetenekli insanları tutabilme kapasitesi.....	2,24	132
7.09 Ülkenin yetenekli insanları çekebilme kapasitesi.....	1,48	140
7.10 Kadınların işgücü piyasasına katılımı, erkek katılım oranı*.....	0,50	126

Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği

8.01 Finansal hizmetlerin mevcudiyeti.....	3,53	135
8.02 Finansal hizmetlerin fiyat uygunluğu.....	2,98	136
8.03 Yerel sermaye piyasası aracılığı ile borçlanma.....	n/a	n/a
8.04 Banka kredilerine erişiminin kolaylık derecesi.....	2,40	108
8.05 Risk sermayesinin mevcudiyeti.....	n/a	n/a
8.06 Bankaların sağlamlığı.....	4,07	115
8.07 Menkul kıymetler borsasının düzenlemeleri.....	1,00	141
8.08 Yasal haklar endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	6,00	44

Bölüm 9: Teknolojik hazırlık

9.01 En son teknolojilerin bulunabilmesi.....	3,94	117
9.02 Firma düzeyinde teknoloji kullanımı.....	4,07	113
9.03 Doğrudan yabancı yatırım ve teknoloji transferi.....	4,16	88
9.04 İnternet kullanıcıları*.....	92,96	6
9.05 Geniş bant internet kullanıcıları/100 kişiye düşen*.....	19,86	45
9.06 Uluslararası internet bant genişliği, kişi başına düşen kb/s*.....	17,86	88
9.07 Mobil geniş bant kullanıcıları/ 100 kişiye düşen *.....	73,10	28

Bölüm 10: Piyasa Büyüklüğü

10.01 Yerel piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	1,72	135
10.02 Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	2,79	134
10.03 GSYİH (SGP\$ milyar).....	5,25	137
10.04 GSYİH'ya göre ihracat.....	43,87	56

Bölüm 11: İşletme gelişmişliği

11.01 Yerel tedarikçi sayısı.....	3,57	136
11.02 Yerel tedarikçi kalitesi.....	2,76	140
11.03 Küme sektörlerinin gelişmişlik durumu.....	2,61	137
11.04 Rekabet avantajının niteliği.....	2,29	136
11.05 Değer zinciri arzı.....	2,03	141
11.06 Uluslararası dağıtım ve pazarlamanın kontrolü.....	3,69	81
11.07 Üretim süreçlerinin gelişmişliği.....	2,24	139
11.08 Pazarlamacılığın boyutları.....	3,56	123
11.09 Yetki verme ve aktarma konusundaki isteklilik.....	3,18	121

Bölüm 12: İnovasyon

12.01 İnovasyon kapasitesi.....	2,54	141
12.02 Bilimsel araştırma kurumlarının kalitesi.....	3,09	108
12.03 Firmaların araştırma ve geliştirme harcamaları.....	1,80	141
12.04 Araştırma geliştirmede özel sektör ve üniversitelerin işbirliği.....	2,16	140
12.05 Devletin ileri derecede teknoloji ürünleri satın alması.....	2,06	140
12.06 Bilim adamları ve mühendislerin bulunurluğu.....	3,32	113
12.07 PCT patent başvuruları/ milyon nüfus*.....	n/a	n/a

*Yönetici Görüşü Anketlerinden elde edilmeyen veri

Not: Bu yılki sıralama değerinin (121) altında olan göstergeler rekabet avantajlı olarak kabul edilmiş ve sıralamaları renklendirilmiştir. Yıldız (*) ile açıklanmayan veriler 1 ile 7 arasında bir ölçekte hazırlanmıştır. Daha fazla bilgi ve açıklama için Ekteki "Ekonomi Profili Nasıl Okunmalı" bölümüne bakınız.

GİRİŞ

Küresel Rekabet Ortamındaki Tehlikeli Gerilimler, Büyük Riskler ve Zor Kararlar

Politik Riskler

Ekonomik Riskler

Ekolojik Riskler

Global Sahnedeki Kuzey Kıbrıs

Küresel Rekabet Ortamındaki Tehlikeli Gerilimler, Büyük Riskler ve Zor Kararlar

Kuzey Kıbrıs, tüm dünyayı sarsmakta olan ve iç içe geçmiş politik, ekonomik ve ekolojik, üç büyük fırtınanın kesiştiği bir noktada, görece bir sükunet içerisinde yer almaktadır. Bütün bu gelişmeler, Kuzey Kıbrıs'ın, fırtınaların önünde bir yaprak gibi savrulmaktan ve ortalık durulduğunda tükenmiş ve yıpranmış bir şekilde bir köşeye atılmaktansa, bu fırtınalar içerisinde kendine bir yol bulmak ve bu fırtınaları kendi avantajına kullanarak güvenle doğru hedeflere ilerleyen bir konumda olabildiğini hayati önemde kılmaktadır. Bu üç büyük fırtınaya ilaveten Kuzey-Güney birleşmesi ihtimali şaşırtıcı bir canlılıkla ilerlemekte, tüm fırsatları ve riskleri ile birlikte denklemleri daha karmaşıklaştırarak analiz yapmayı ve karar almayı çok daha zor bir hale getirmektedir.

Politik Riskler

Arap Baharı söylemleri ile başlayıp Suriye savaşında doruk noktasına çıkan kriz, tüm dünyanın güçlerinin bölgede kümelenmesine, gerek göçmen krizi, gerek terörizmin globalleşmesi şeklinde, her yere sıçramaktadır. Terörizm, ürkütücü yüzünü, Paris'te, Ankara'da hatta Amerika'da bile gösterebilmektedir. Küresel güçler, Rusya, Amerika, Fransa, İngiltere ve diğerleri, tüm güçleri ile bölgede varlık göstermeye çalışırken, tehlikeli sürtüşme olasılıkları da yükselmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Suriye ile var olan sınırı ve bunun getirdiği riskler ile birlikte, kimi zaman, Rus savaş uçağının düşürülmesi ve Başka'daki Türk birliğine yapılan saldırı olaylarında görüldüğü gibi, sıcak çatışmalara bile taraf olabilmektedir. İngiltere'nin Suriye'ye müdahalesinde Kıbrıs'taki üslerini kullanması, Kıbrıs'ın bu gelişmelerden etkilenmesi olasılığının ne kadar gerçek bir değerlendirme olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır. Suriye krizinin ne şekilde sonuçlanacağına dair spekülasyonlarda bulunmak için zaman henüz çok erken olsa da, Esad Rejiminin bir şekilde, sonucun ve oluşacak yeni konfigürasyonun güç ortaklarından biri olacağı düşünülmektedir. Böyle bir durumda, bu rejimle ciddi boyutlarda karşıtlıklar üretmiş Türkiye'nin, yüksek iş yapabilme kapasitesine rağmen, bu pazarlar ve olanaklardan yararlanması zor görülmektedir. Fakat Kuzey Kıbrıs, tüm bölge ile iş yapabilecek, kendi kapasitesinin yetmediği yerlerde hem Türk hem de diğer Avrupa ülkeleri ile işbirliği yaparak, Suriye ve bölgedeki diğer ülkelerde oluşabilecek her türlü ihtiyaca ve fırsatlara cevap verebilecek bir konumdadır ve olmalıdır. Bölge ile lojistik bağlantının tam merkezinde, Hong-Kong'un Çin için yüklendiği işleve benzer görev yüklenebilmelidir. Böyle bir yönelişin, izole ve içe-yönelmiş, bir yandan korumacı, öte yandan da vergici politikalar eşliğinde gerçekleştirilebilmesi mümkün görünmemektedir. Tam aksine, yapısal reform ve düzenlemelerini tamamlamamış, hızla

altyapı yatırımlarının tamamlanmasına odaklanmış bir yönetim anlayışının yaratacağı güvenilir platform üzerinde, Kuzey Kıbrıs firmaları, başta Türkiye ve Avrupa olmak üzere, tüm dünyadan firmalar ve yatırımcılar ile yakın işbirliği içerisine girecektir. Bu tür işbirlikleri, bütün tarafların çok boyutlu kazançlarını bir araya getirebilecek potansiyelleri taşımaktadır. Gerçekten de her türlü işbirliği, bu işbirliğine katılan taraflar için bir anlam taşımaktadır. Kuzey Kıbrıs'ın çıkarı, kısa vadeli komisyoncu yaklaşımının ötesinde, tüm sektörlerde yüksek teknolojinin taşınması, uygulanması ve hatta, gene bu işbirliklerinin şemsiyesi altında ortak sürdürülecek Ar-Ge faaliyetleri altında, yeniden üretilmesi olacaktır. Geleceğin inovasyonda, biyoteknoloji, nanoteknoloji, gibi bilgi-odaklı ekonomilerde olduğu açıktır. Yalnız Kuzey Kıbrıs değil tüm küresel ekonomi için de, G20 zirvesinde ısrarla vurgulanan güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyüme, spekülâtif karakterdeki finansal balonlarda değil, verimlilik artışlarından ve yüksek kalitede ve eğitimde şekillenmiş işgücünden beslenen özel sektör odaklı ekonomik yaklaşımda yatmaktadır. Ama bu tür bir ekonominin gelişebilmesi uluslararası işbirliklerine, risk almaktan korkmayan bir özel sektöre ve çok iyi eğitilmiş bir insan gücünün varlığına dayanır. Tüm bunların üzerinde yeşereceği platform ise politik kararlılık ve istikrardır. Ne var ki istikrar istenildiği anda üretilebilecek bir nesne değildir. Kökeninde kültürel normlara kadar ulaşan bir dizi katkı barındıran davranış kalıpları yatar. Kamu sektörü de istikrarın en önemli paydaşdır. Bu yüzden de kurumsallaşmak ve etkili yönetim Kuzey Kıbrıs'ın en önemli meselelerinden biridir. Yönetişim konusu çok derinlemesine ve çok açılı bir çalışma ile geçen yıl yazılan raporda incelenmiş olup çok değerli tespitler ve öneriler ortaya konmuştur. Bu anlamda da tekrar edilmesine gerek bulunmamaktadır. Ama şurası tekrar vurgulanmalıdır ki; iş adamlarımızın ve girişimcilerimizin üzerinde faaliyet gösterecekleri zemin; sağlıklı, verimli, hedeflerin ne olduğunu bilen ve bu hedeflere gidilebilmesi için ne yapılabileceğini değerlendirebilen, özel sektör ile yoğun işbirliğine hazır ve istekli bir kamu yapılanmasıdır.

Ekonomik Riskler

2008'de başlayan ekonomik kriz, tüm dünyayı saran bir durgunluk şeklinde derinleşmekte, krize müdahale için geliştirilen finansal genişleme yöntemleri üretim, tüketim ve büyüme gibi göstergelerde hiçbir olumlu gelişmeye neden olmayan, bu yüzden de artık kronikleşmiş görüntüsü veren işsizlik rakamlarına hiçbir düzeltici etki yapamamaktadır. Reel üretimden gittikçe kopan, bu esnada da tarihin hiçbir döneminde yaşanmamış oranlarda gelir ve refah uçumlarına sebep olan finansallaşma, mümkün olabilecek müdahale ve düzel(t)me umutlarını da sınırlandırmaktadır. Sisteme yönelik karamsar hava en geniş kabul gören ekonomistler tarafından da dillendirilmektedir. Ekonomik görünüme yönelik tüm araştırma, sorgulama ve tahliller düşük

tüketici talebi, çok yüksek ekonomik değişkenlik ve yeni varlık balonları risklerine dikkat çekmektedir. Gerçekten de ABD merkez bankası (FED) tarafından başlatılan ve AB merkez bankası tarafından benimsenip finansal kolaylaştırma adı altında uygulamaya konan parasal genişleme, yarattığı yeni köpük endişeleri yüzünden, faiz oranlarının ne zaman ve ne kadar yükseltileceği tartışmaları eşliğinde ilerlemektedir. Tarihte görülmüş en büyük miktarlara ulaşan bu parasal genişlemenin reel sektör yerine finansal kurumlara, finansal pazarlara ve varlık spekülasyonlarına akması endişe vericidir. Finansal piyasalarda sağlanan iyileşmelerin reel kesime yansımalarının son derece sınırlı olduğu ve yeterli büyümenin sağlanmadığı açığa çıkmıştır. Türkiye'nin ev sahipliğinde Antalya'da yapılan G20 Liderler Zirvesi de tam bu noktaya dikkat çekmiş, küresel ekonomik büyümeyi dengesiz ve beklentilerin altında olarak değerlendirirken, finansal piyasalardaki belirsizlikleri, büyük ve oynak sermaye hareketliliğinden kaynaklanan riskleri, küresel talepteki eksiklik ve yapısal sorunları esas meseleler olarak belirlemiştir. Benzer görüşler IMF tarafından dillendirilmektedir. IMF Küresel Ekonomik Görünüm Raporu politik çerçevede gerek Orta Doğu, gerek Ukrayna krizlerine atftla belirsizlikleri ve ekonomideki dalgalanmaları vurgularken yatırım eksikliği (özellikle sabit sermaye yatırımlarındaki yavaşlama hatta gerileme), durgunluk, üretim açıkları, yetersiz makroekonomik kapasite ve bunların sonucu olarak kırılganlık vurgusu yapmakta, ve gene yapısal sorunlara dikkat çekmektedir. Yapısal sorunlar başlığı altında da; yüksek kamu borçları, yüksek atıl kapasite ve yüksek işsizlik özellikle vurgulanmaktadır. Gerçekten de finansal piyasalardaki tüm hareketliliğe ve canlılığa rağmen dünya ticaret hacmi artışı sınırlı olarak seyretmekte, tahmin sürekli olarak daha aşağı seviyelere revize edilmektedir. Küresel ekonomideki bu zayıflama enerji ve endüstriyel metal fiyatlarında gerilemelere neden olmuştur. Bu fiyat düşüşleri ilk bakışta sanayi üretiminin artması için uygun ortam hazırlayacağı inancı ile olumlu olarak değerlendirilse bile, nedensellik tamamen ters yönde gerçekleşmekte ve böylece arzın kısılması ihtimalini ve beklenmedik ve büyük fiyat salınımları riskini içermektedir. Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti Orta Vadeli Kalkınma Planında da vurgulandığı gibi yatırım ortamının iyileştirilmesi, mali piyasalarda ürün ve hizmet çeşitliliği ile derinliğin artırılması, kamu gelir ve harcamalarının kalitesinin yükseltilmesi ve işgücü piyasası, eğitim ve yargı sistemi, kayıt dışılık, iyi yönetim ve yerel yönetimler alanlarında hedef odaklı, kararlı ve zamanlı yaklaşımlar çok büyük önem arz etmektedir. Gerek kamu sektörü gerek özel sektörde daha yüksek düzeyde kurumsal kaliteye ulaşılması ve belirsizliklerin asgariye indirilmesi için kurallılık temelinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü ilkeleri hiçbir tereddütte mahal vermeyecek şekilde esas alınmalıdır. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik bürokratik ve hukuki süreçlerin, uluslar arası standartlar ışığında, iyileştirilmesi, tüm altyapı hizmetlerinin

geciktirilmeden tamamlanarak yatırımcıların ve işletmelerin her türlü faaliyetinin kolaylaştırılması temel alınmalıdır. Özellikle enerji ve iletişim altyapısı ar-ge tabanlı, yenilikçi, çevre dostu ve yüksek katma değer yaratan üretim yapısı yaratabilmek için kritik öneme haizdir.

Ekolojik Riskler

Öte yandan ekolojik kriz artık bir panik halinde dillendirilmektedir. Bu panik son Paris Konferansında, aciliyet çağrılarının gölgesinde radikal sayılabilecek tedbirlerin umulmadık derecede geniş bir katılımı kabul edilmesine yol açmıştır. Paris Konferansında varılan kararlar sadece iklim değişikliğine yol açan sera gazları emisyonlarının azalması ya da genel olarak çevre kirliliği ile mücadele ile sınırlı olmayıp, doğrudan doğruya yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı sürdürülebilir bir kalkınma stratejisinin tasarımı noktasına dayanmış durumda. Birçok sosyal bilimci bu tartışmayı “üçüncü sanayi devrimi” başlığı altında değerlendiriyor. Birinci sanayi devrimindeki insan ve hayvan gücüne bağlı enerji kaynaklarından kömür ve diğer fosil yakıtlarının kullanılmasına evrilen üretim modelinin şimdi tamamen yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi, gerçekten de bir devrim diye adlandırılacak bir paradigma değişimini gerektirmekte. Bu yeni paradigmada yüzlerce milyon üretim noktasının bir enerji ağı üzerinden birbirine bağlı yeni bir enerji interneti oluşturması düşünülmekte. Şimdiden “Endüstriyel İnternet” (GE), “Şeylerin İnterneti”(Cisco), “Daha Akıllı Gezegen” (IBM), ve “Sürdürülebilir Şehirler” (Siemens) projelerinde bu bakış açısının uygulanabilmesine yönelik denemelerin yansımaları görülmektedir. Sınır ağları gibi tüm gezegeni saran ve tamamen yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı böyle bir yapılanma, yeni üç boyutlu yazıcı (3D) teknolojisi ile birlikte üretimin de yerleşmesi ve merkezi ve standart üretim yapan fabrika modelinden tamamen farklı bir konfigürasyonun ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Üçüncü Sanayi Devrimi fikri şimdiden AB Parlamentosunda ilgi ve heyecan uyandırmış ve Parlamento, bu uygulamanın hayata geçmesi yönünde çağrı niteliğinde resmi bir deklarasyon yayınlamıştır. Ne var ki, tüm bu gelişmelerin odağında yer alması beklenen özel sektör, kendisinden beklenen süratle tepki vermemektedir. Bu konudaki gelişmelerin yeteri kadar süratli olamayacağı, Paris Deklarasyonunda belirlenen hedeflere varılabilmesinin ancak ve ancak özel ve kamu sektörünün birlikte çalışması ile mümkün olabileceği açıktır. Kamu tarafından belirlenecek hedefler doğrultusunda geniş teşvikler, sabırlı ve uzun vadeli kredi olanakları, hatta kamu-özel sektör ortaklığı gibi yapılar risk-kazanç dengesinin istenen doğrultuda değişmesi için hayati bir gereklilik olarak değerlendirilmelidir. Kamu sektöründeki karar vericilerin, tercihlerini, bu faaliyetlerin

üzerinde büyüyüp gelişeceği ‘oyun alanını’ düşük karbon salınımı perspektifine odaklanmış, yenilenebilir enerjiye yaslanan sektörler lehine eğilmelidir. Bu anlamda da altyapı olanaklarının; canlı ve aktif bütün ekonomilerde temel belirleyici özellik olduğu unutulmamalıdır. Görece olarak daha büyük ve daha uzun vadeli finansman olanakları gerektiren altyapı yatırımlarının ise hem politik hem de ekonomik güven ortamında mümkün olabileceği açıktır. Üçüncü sanayi devrimi neredeyse tamamen yüksek teknolojiye dayanarak gerçekleştirilebilecektir. Bu yüzden de tüm ekonominin yüksek teknoloji ve inovasyonu hedeflemesi, tüm tercihlerin de buna göre belirlenmesi gerekir. Yüksek teknoloji yatırımları desteklenmeli, girişimcilerin yüksek teknoloji üretecek doğrudan yatırım yapacak firmalarla işbirlikleri cömertçe mükafatlandırılmalı, özellikle girişimcilerimizin dünyadaki tüm yüksek teknoloji firmalarına erişebilmesi, sağlıklı iletişim kurmaları ve işbirliklerini geliştirebilmeleri için her türlü olanağı kolaylaştıracak destekler kararlılıkla sağlanmalıdır.

Global Sahnedeki Kuzey Kıbrıs

Derin değişimleri zorlaması kuvvetle muhtemel olan bu üç büyük gelişmeye Kuzey Kıbrıs özelinde, Güney ile yapılan görüşmelerde sağlanan ilerlemeler ve anlaşmanın çok yakın olduğuna yönelik olumlu söylemler eklenmekte. Kuzey Kıbrıs’ın AB ile entegrasyonu ile sonuçlanması kuvvetle muhtemel olan bu gelişme de Kuzey’in hem ekonomik hem sosyal görünümde çok büyük farklılıklar yaratacağı da açıktır. Yasal konumu berraklaşmış, Avrupa Birliği üyesi bir federal devlet yalnız Avrupa Birliği içerisinde değil, tüm dünyadaki yatırımcılardan da çok büyük bir ilgi görmesi beklenmektedir. Böyle bir ilgede, hatta ‘altına hücum’ deyimini ile tarif edilebilecek bir atmosferde, Kuzey Kıbrıs Politika yapıcılarının orta ve uzun vadeli yaklaşımlarının ve planlarının hazır olması, başlarda ne kadar keyifli görünürse görünsün, rüzgarın önünde sürüklenen bir yaprak görünümünde değil, nereye gitmek istediğini bilen bir gemi ve dümeni güvenle kavrayan bir liderliğe ihtiyaç duyacaktır. Tüm bu değişim ve çalkantıların içerisinde Kuzey Kıbrıs’ın, hem devlet hem de özel sektör kurumları ile, yoğun bir işbirliği altında, sürüklenmek değil, bilinçli tercihler ve hedefler ışığında sıçramalar yapması mümkün olmalıdır. Temenni edilmese bile, barış ve birleşme umudunun kaybolması durumunda bile, tamamen farklı dinamikler altında ama yine aynı hedeflere kararlı bir şekilde ilerlemek mümkün olmalıdır.

Küresel Rekabet Edebilirlik ve Kuzey Kıbrıs: Özet

2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) Listesine Detaylı Bir Bakış

Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliği

Kuzey Kıbrıs'ın Üç Ana Başlık Altında Son İki Yıla Göre Rekabet Edebilirliği

Rekabet Edebilirliğin On İki Alt Endeksi

Başarılı Ülke Örnekleri: İlk On Ülke

Seçilmiş Ekonomilerle Kuzey Kıbrıs'ın Performans Karşılaştırması

Kuzey Kıbrıs İçin Artık Harekete Geçmek Zamanıdır

Rekabet edebilirlik kavramı bir ekonominin serbest piyasa ve ticaret koşullarında yerel ve uluslararası piyasaların taleplerine karşılık veren mal ve hizmet üretebilme gücünü göstermektedir. Bir ülkenin rekabet edebilme gücü yaşam standardı seviyesiyle ilgili olmakta ve yaşam standartları büyük ölçüde verimliliklere dayalı olduğundan, verimlilik kavramı rekabet edebilirliğin temel dayanağıdır. Ekonomilerde rekabet edebilirlik, üretim faktörlerinin etkin ve verimli kullanılmasıyla belirlenir. Neticede, ülke gelirini ve vatandaşların satın alma gücünü artırır ve hayat standartlarının da iyileşmesini desteklemektedir. Bu kapsamda sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir.

Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu 2015-2016 yayınlandığı sırada dünya ekonomisi yavaş büyümeye devam etmekte ve gelişmekte olan piyasaların küresel ekonomi için ne kadar önemli olduğuna bir kez daha vurgu yapmıştır. Ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan sürdürülebilir rekabet edebilirliğin büyüme yönünden nasıl ölçülmesi ve değerlendirilmesi noktasında öncelikli fikirler de raporda belirtilmiştir.

2015-2016 Dünya Ekonomik Formu (WEF) raporunda Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki (GCI) toplam ülke sayısı 140 olarak belirlenmiştir. İsviçre, Singapur, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Hollanda, Japonya, Hong Kong, Finlandiya, İsveç ve İngiltere ilk on sırayı paylaşırken; Türkiye 51. sırada, Güney Kıbrıs 65. sırada ve Yunanistan 81. sırada yer almıştır. WEF'in belirlediği yöntemle göre, Kuzey Kıbrıs'ın 2015-2016 rekabet edebilirlik düzeyi, 2014 yılı yayınlanan sosyal ve ekonomik göstergeler yanında Kasım 2015'te işletmelere yönelik gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketinden elde edilen sonuçlara göre hesaplamalar yapılmıştır.

Yapılan hesaplamalar göre Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,56 olarak bulunmuştur. Kuzey Kıbrıs GCI endeksindeki toplam 141 ülke arasında 121. sırada yerini almıştır. Geçen yıla göre kıyaslama yapıldığında Kuzey Kıbrıs 0,12 daha az puan alarak 141 ülke içerisinde 7 sara birden gerilemiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirlik Endeksindeki Performansı (2011-2016)

Dönem	Puan (1-7)	Sıralama
KRE 2015-2016	3,56	121/141
KRE 2014-2015	3,68	114/145
KRE 2013-2014	3,64	118/148
KRE 2012-2013	3,54	123/144
KRE 2011-2012	3,58	118/142

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki (KRE) sıralamaya baktığımız zaman ilk 20'de 9 Avrupa ülkesi yer alırken, Singapur, Japonya, Hong Kong SAR, Tayvan ve Malezya gibi 5 Asya ülkesi de ilk 20 sıralamasında yerlerini almıştır.

2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) Listesine Detaylı Bir Bakış

Dünya Ekonomik Formu tarafından her yıl hazırlanan Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda yer alan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) 2015-2016 dönemi için 140 ülkeyi kapsamıştır. Bu endekste yer alan ülke sayısı 2013-2014 döneminde 148'ken 2014-2015 döneminde 144'e gerilemiş ve son dönemde ise 141 ülkeye düşmüştür.

2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) listesinde geçen dönem olduğu gibi sırasıyla İsviçre, Singapur ve Amerika Birleşik Devletleri ilk üç sırayı paylaşırken, Almanya beşinci sıradan dördüncülüğe yükselmiş, geçen yıl dördüncü sırada olan Finlandiya ise sekizinci sıraya gerilemiştir.

2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda bilgi yetersizliğinden dolayı Angola, Barbados, Burkina Faso, Libya, Puerto Rico, Suriname, Timor-Leste ve Yemen yer verilmemiştir. Diğer yandan ise 2014-2015 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda bulunmayan Benin, Bosna Hersek, Ekvador, ve Liberya yeniden 2015-2016 raporuna dahil edilmiştir.

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin (GCI) 2015-2016 listesine baktığımızda, ilk on ülkenin 6 tanesinin Avrupa Birliği ülkesi olduğu gözümüze çarpmaktadır. İlk sırada geçen yıl olduğu gibi İsviçre yer almaktadır. İsviçre'nin son yedi yıldır sürekli birinci sırada yer almasının nedeni sürdürülebilir bir şekilde katma değer üretmesini sağlayan bir ortam oluşturmamasından dolayıdır. İlk on ülke içerisinde ikinci sıradaki ülke bir Asya ülkesi olan Singapurdur. Singapur, ürün piyasası etkinliği, finans piyasalarının

gelişmişliği ve güçlü altyapısıyla ikinci sırada yer almaya devam etmektedir. Üçüncü ülke sırasında ise dünyanın en büyük ekonomilerinden birine sahip olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yer almaktadır. Krizden çıkış süreci boyunca ABD'nin göstermiş olduğu istikrarlı politikalar, güçlü iş verimliliği, finans sektörü, inovasyon ve altyapıdaki etkililikten dolayı üçüncü sırayı koruduğu anlaşılmaktadır. Japonya (6. Sırada) ve Hong Kong (7. sırada) ise ilk on ülke arasına girebilen diğer iki Asya ülkesi olmuştur.

Avrupa Birliği üyesi ülkeleri göz önünde bulundurduğu zaman ise, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin (GCI) 2015-2016 listesinde Yunanistan 81. sırada, diğer Avrupa Birliği ülkeleri arasında en az puana sahip olan ülkedir (4.02/7). Güney Kıbrıs Rum Kesimi ise 2014-2015 endeksinde kıyasla 2015-2016 döneminde 7 sıra gerilemiştir (58inci sıradan 65inci sıraya). Türkiye ise 2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi listesinde 45inci sıradan 51inci sıraya gerilemiştir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisine yakın puanı olan ülkelere bakıldığında ise Lübnan 2014-2015 yılınca 113ünde sırada bulunurken bu yılki listede 101inci sıraya yükselmiş ve puanını 0,16 artırmıştır. Gelişen Avrupa ülkelerinden Arnavutluk geçen dönemde 97inci sıradayken bu dönem 93e yükselmiş, Sırbistan ise bulunduğu 94cü sırayı her iki dönemde de korumuştur. Geçen yıl listede bulunmayan Bosna Hersek ise 2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ne 111inci sıradan 3.71 puanla giriş yapmıştır. Latin Amerika ülkelerinden ise en başarılı puanı 2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nde 35inci sırada yer alan Şili almıştır (4.58/7).

Tablo 2: 2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi ve Sıralamasıyla Birlikte 2014-2015 Karşılaştırmalı Tablosu

Ülke/Ekonomi	GCI 2015-2016		GCI 2014-2015		Ülke/Ekonomi	GCI 2015-2016		GCI 2014-2015	
	Sıralama	Skor	Sıralama	Sıralama		Sıralama	Skor	Sıralama	
İsviçre	1	5,76	1	Uruguay	73	4,09	80		
Singapur	2	5,68	2	İran	74	4,09	83		
Amerika Birleşik Devletleri	3	5,61	3	Brezilya	75	4,08	57		
Almanya	4	5,53	5	Ekvador	76	4,07	n/a		
Hollanda	5	5,50	8	Hirvatistan	77	4,07	77		
Japonya	6	5,47	6	Guatemala	78	4,05	78		
Hong Kong	7	5,46	7	Ukrayna	79	4,03	76		
Finlandiya	8	5,45	4	Tajikistan	80	4,03	76		
İsveç	9	5,43	10	Yunanistan	81	4,02	81		
Birleşik Krallık	10	5,43	9	Ermenistan	82	4,01	85		
Norveç	11	5,41	11	Laos	83	4,00	93		
Danimarka	12	5,33	13	Moldova	84	4,00	82		
Kanada	13	5,31	15	Namibya	85	3,99	88		
Katar	14	5,30	16	Jamaika	86	3,97	86		
Tayvan, Çin	15	5,28	14	Cezayir	87	3,97	79		
Yeni Zelanda	16	5,25	17	Honduras	88	3,95	100		
Birleşik Arap Emirlikleri	17	5,24	12	Trinidad ve Tobago	89	3,94	89		
Malezya	18	5,23	20	Kamboçya	90	3,94	95		
Belçika	19	5,20	18	Fildişi Sahili Cumhuriyeti	91	3,93	115		
Lüksemburg	20	5,20	19	Tunus	92	3,93	87		
Avustralya	21	5,15	22	Arnavutluk	93	3,93	97		
Fransa	22	5,13	23	Sirbistan	94	3,89	94		
Avusturya	23	5,12	21	El Salvador	95	3,87	84		
İrlanda	24	5,11	25	Zambia	96	3,87	96		
Suudi Arabistan	25	5,07	24	Seychelles	97	3,86	92		
Kore Cumhuriyeti	26	4,99	26	Dominik Cumhuriyeti	98	3,86	101		
İsrail	27	4,98	27	Kenya	99	3,85	90		
Çin	28	4,89	28	Nepal	100	3,85	102		
İzlanda	29	4,83	30	Lübnan	101	3,84	113		
Estonya	30	4,74	29	Kırgızistan	102	3,83	108		
Çek Cumhuriyeti	31	4,69	37	Gabon	103	3,83	106		
Tayland	32	4,64	31	Moğolistan	104	3,81	98		
İspanya	33	4,59	35	Butan	105	3,80	103		
Kuveyt	34	4,59	40	Arintin	106	3,79	104		
Şili	35	4,58	33	Bangladeş	107	3,76	109		
Litvanya	36	4,55	41	Nikaragua	108	3,75	99		
Endonezya	37	4,52	34	Etiyopya	109	3,75	118		
Portekiz	38	4,52	36	Senegal	110	3,73	112		
Bahreyn	39	4,52	44	Bosna-Hersek	111	3,71	n/a		
Azerbaycan	40	4,50	38	Cape Verde Beliz	112	3,70	114		
Polonya	41	4,49	43	Lesoto	113	3,70	107		
Kazakistan	42	4,49	50	Kamerun	114	3,69	116		
İtalya	43	4,46	49	Uganda	115	3,66	122		
Latviya	44	4,45	42	Mısır	116	3,66	119		
Rusya	45	4,44	53	Bolivya	117	3,60	105		
Morityus	46	4,43	39	Paraguay	118	3,60	120		
Filipinler	47	4,39	52	Gana	119	3,58	111		
Malta	48	4,39	47	Tanzanya	120	3,57	121		
Güney Afrika	49	4,39	56	Guyana	121	3,56	117		
Panama	50	4,38	48	Kuzey Kıbrıs	121	3,56	114		
Türkiye	51	4,37	45	Benin	122	3,55	n/a		
Kosta Rika	52	4,33	51	Gambiya	123	3,48	125		
Romanya	53	4,32	59	Nijerya	124	3,46	127		
Bulgaristan	54	4,32	54	Zimbabve	125	3,45	124		
Hindistan	55	4,31	71	Pakistan	126	3,45	129		
Vietnam	56	4,30	68	Mali	127	3,44	128		
Meksika	57	4,29	61	Svaziland	128	3,40	123		
Ruanda	58	4,29	62	Liberya	129	3,37	n/a		
Slovenya	59	4,28	70	Madagaskar	130	3,32	130		
Makedonya	60	4,28	63	Myanmar Birliği	131	3,32	134		
Kolombiya	61	4,28	66	Venezuela	132	3,30	131		
Umman	62	4,25	46	Mozambik	133	3,20	133		
Macaristan	63	4,25	60	Haiti	134	3,18	137		
Ürdün	64	4,23	64	Malavi	135	3,15	132		
Güney Kıbrıs	65	4,23	58	Burundi	136	3,11	139		
Gürcistan	66	4,22	69	Sierra Leone	137	3,06	138		
Slovakya	67	4,22	75	Moritanya	138	3,03	141		
Sri Lanka	68	4,21	73	Çad	139	2,96	143		
Peru	69	4,21	65	Gine	140	2,84	144		
Karadağ	70	4,20	67	Moritanya	142	3,00	141		
Botsvana	71	4,19	74	Yemen	143	2,96	145		
Fas	72	4,17	72	Çad	144	2,85	148		
				Gine	145	2,79	147		

Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliği

Eylül 2015'te Devlet Planlama Örgütü tarafından yayınlanan 2010-2103 Makroekonomik ve Sektörel Gelişmeler raporuna göre; 2008-2009 yıllarında dünyada yaşanan ekonomik krizin etkisiyle Kuzey Kıbrıs Ekonomisi 2009 yılında GSYİH reel bazda %5.5 daralmış fakat alınan ekonomik tedbirler neticesinde 2010-2011 yıllarında GSYİH reel olarak sırasıyla %3.7 ve %3.9 olarak büyümüştür. GSYİH'da reel büyüme 2012 yılında %1.8 ve 2013 yılında ise %1.1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Nisan 2015'te Devlet Planlama Örgütü tarafından yayınlanan Kuzey Kıbrıs makroekonomik tahmin çalışma sonuçlarına göre Kuzey Kıbrıs ekonomisinin 2014 yılında reel olarak %4.3, 2015 yılında %4.4, 2016 yılında %3.6 ve 2017 yılında ise %3,8 oranında büyüyebileceği tahmin edilmektedir.

Kuzey Kıbrıs küçük ve dışa bağımlı bir ekonomiye sahip olduğu için, enflasyon değerleri üzerinde döviz kurları ve dünya petrol fiyatlarında oluşan dalgalanmalar önemli rol oynamaktadır. 2013 yılında enflasyon değeri %10.2, 2014 yılında ise %6.5 olmuştur. Tahmini çalışmalara göre enflasyonun 2015 yılında bir önceki yılın Aralık ayına göre %3.3, 2016 yılında %4.6 ve 2017 yılında ise %4.5 olarak gerçekleşeceği hesaplanmıştır.

2004-2013 yılları itibarıyla toplam kamu borç stokuna bakıldığında 2004 yılında toplam kamu borç stoğu GSYİH'nın %122'sine karşılık gelmektedir. 2005-2007 yıllarında ise kamu borç stoğu GSYİH'nın %80'i seviyelerinde gerçekleşmesine rağmen, 2008 yılından itibaren borç miktarı sürekli artış göstererek 2013 yılında GSYİH'nın %120.7'si seviyesine yükselmiştir.

Kuzey Kıbrıs'ın toplam iç borç stokuna bakıldığı zaman, toplam iç borç stokunun GSYİH içindeki payı 2008 yılında %34, 2011 yılında %48.8, 2012 yılında %47.6 ve 2013 yılında ise %52.6 olmuştur.

Kamu sektörünün dış borç stoku GSYİH içindeki payına bakıldığında ise 2008 yılında %49.3, 2013 yılında ise %68 düzeyine yükselmiştir.

Toplam sabit sermaye yatırıma baktığımız zaman (1977 yılı fiyatlarıyla % değişimi dikkate alınarak) 2010 yılında %8.5, 2011 yılında %6.6, 2012 yılında %-13.8, 2013 yılında %-3.1, 2014 yılında %10.1, 2015 yılında %7.6, 2016 yılında %4.6 ve 2017 yılında ise %4.7'dir.

Dış ticaret dengesine (milyon \$) baktığımız zaman ise 2010 yılında -1,507.8, 2011 yılında -1,547, 2012 yılında -1,582.8, 2013 yılında -1,578.7, 2014 yılında -1,650.3, 2015 yılında -1,719.5, 2016 yılında -1,746,1 ve 2017 yılında ise 1,876.2 milyon dolar beklentisi vardır.

Toplam yurtiçi tasarruflarının GSYİH'daki yüzdelik payına bakacak olursak 2010 yılında 0.5, 2011 yılında 0.4, 2012 yılında 0.3, 2013 yılında 0.3, 2014 yılında 0.4, 2015 yılında 0.3, 2016 yılında 0.3 ve 2017 yılı için ise 0.2 beklentisi vardır.

Reel gelişmeleri sektörler itibarıyla incelediğimizde, 2011 yılında en yüksek artış oranıyla tarım, ticaret-turizm, serbest meslek ve hizmetler, konut sahipliği ve sanayi sektörleri sırasıyla yerlerini almıştır. 2012 yılında ise tarım sektörü reel olarak %3.7 ve ticaret sektörü %6.1 oranında büyümüştür. Hizmetler sektörüne baktığımız zaman ise, otel ve lokantacılık, toptan ve perakende ticaret ile mali müesseseler sektörlerinde sırasıyla %14.7, %4.1 ve %8.1 büyüme gerçekleşmiştir. 2013 yılında konut sahipliği %3.2, mali müesseseler %7.5 ve serbest meslek ve hizmetler %2.3 oranında büyümüştür. 2013 yılında yaşanan kuraklık tarım sektörünün %1.6 oranında küçülmesini sağlamıştır. 2014 yılında kuraklığın devam etmesi tahıl üretimindeki %65 oranındaki azalma tarım sektörünün %6.5 oranında küçülmesine neden olmuştur. 2015 yılında tohumlarda yaşanan sıkıntı yağış artışının olumlu olmasına rağmen, öngörülen tarım sektörü büyümesini düşürerek %10'luk beklentiden %6.5 seviyesine çekmiştir. 2013 yılında sanayi sektörünün büyümesi %1.7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Türkiye'den gelen suya yönelik devam eden projelerin sanayi alt sektörüne olumlu etki yaratacağı beklentisi olduğundan 2014 yılında %5.7, 2015 yılında %2.9, 2016 yılında %2.7 ve 2017 yılında ise %2.6 seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2013 yılında inşaat sektöründeki büyüme negatif yönde olmuştur (%-0.3). Yapılan tahminlere göre inşaat sektöründe büyüme 2014 yılında %6.5, 2015 yılında %2.1, 2016 ve 2017 yıllarında ise %3.5 değerlerindedir.

Hizmetler sektöründe büyük paya sahip olan ticaret-turizm sektöründe 2013 yılında %1.4 oranında büyüme kaydedilmiştir. Turizm Planlama Dairesi verilerine göre ticaret-turizm sektöründe 2014 yılında %6.8, 2015 yılında %5.6, 2016 yılında %4.1 ve 2017 yılında ise %5.0 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Hizmetler sektörüne toplam olarak bakılırsa 2013 yılında %2.2 büyüdüğü, 2014-2017 yıllarında ise ortalama olarak %3.9 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisini olumsuz etkileyen düşük tasarruf oranı, yüksek bütçe açığı, düşük oranlı GSYİH büyüme oranı, dalgalı enflasyon oranı, sabit sermaye yatırımlarının negatif düzeyde olması makroekonomik istikrarın önemli ölçüde bozulmasına neden olmaktadır. Uluslararası mal, hizmet ve finans piyasalarına erişim ülkemiz açısından kronikleşmiş bir sorundur. İç düzenleme ve uluslararası standartları yakalayamamızdan dolayı ekonominin gelişimi istenilen düzeye hiçbir zaman gelme fırsatı bulamamaktadır.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin dünya sıralamasındaki gelişimine de baktığımız zaman 2011-2012 yılları arasında 142 ülke arasından 118. sırada, 2012-2013 yılları arasında 144 ülke arasından 123. sırada, 2013-2014 yılları arasında 148 ülke sıralamasında 118. sırada, 2014-2015 yılları arasında 145 ülke arasından 114. sırada ve 2015-2016 yılları arasında ise 141 ülke arasında 121. sırada yer almıştır.

Kuzey Kıbrıs Avrupa kıtasında yer almasına rağmen rekabet edebilirlik anlamında Avrupa kıtasında bulunan ülkelere çok gerilerde, Guyana ve Benin'in bulunduğu sıralamada yer aldığı gözlemlenmiştir. Benin ve Guyana ekonomisine baktığımız zaman ülkemizde olduğu gibi yüksek dış borç vardır. İlgili ülkelerin ekonomilerinin en önemli kısmını tarımsal faaliyetler oluşturmaktadır. Benin ve Guyana ekonomilerinin temel sorunları arasında kalifiye işçi eksikliği ve yetersiz altyapı vardır. Devletin kontrolündeki ekonomide pazar ekonomisine geçiş süreci ve özelleştirme girişimleri artarak devam etmektedir. İlgili ülkelerde GSYİH'nın neredeyse 1.5 - 2 katına çıkan aşırı dış borcu nedeniyle kredi ve döviz temininde zorluk çekilmekte; yedek parça, hammadde ve ekipman ithalatında azalma olmakta ve üretimi de aynı şekilde olumsuz etkilemektedir. Kuzey Kıbrıs'ın ekonomisine baktığımız zaman ise iki ülkeden en temel farkının kişi başına düşen GSYİH'nın Benin ve Guyana'ya göre oldukça yüksek olmasıdır.

Yardıma dayalı bir ekonomisi olan Kuzey Kıbrıs'ta dış yardım ve krediler, yıllık ekonomik aktivitelerin yaklaşık olarak % 15'i civarındadır. Devlet bütçesi içerisindeki payına bakacak olursak %30-35'lik kısmına denk gelmektedir. Bu durum ülkede yaratılan faaliyetin, katma değer ve kişi başına düşen gelirin belirlenmesinde önemli rol üstlenmektedir. Kişi başına düşen gelirin ve yaratılan toplam katma değer gerçeği yansıtmadığı gözlemlenmektedir. Kuzey Kıbrıs kişi başına düşen gelir olarak yüksek bir ekonomiyi göstermesine rağmen, katma değer olarak oldukça düşük bir ekonomiyi göstererek küresel rekabet edebilir endeksinde alt sıralarda yer almaya devam etmesinin nedenini ortaya koymaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ın Üç Ana Başlık Altında Son İki Yıla göre Rekabet Edebilirliği

Son iki yıllık küresel rekabet edebilirlik endeksinde baktığımız zaman aşağıdaki tablodaki değişimleri görebiliriz.

Tablo 3 : Üç Ana Başlık Altında Son İki Yıllık Rekabet Edebilirlik

2015-2016 yılı		
Temel Gereksinimler (%40)	111	3,91
Bölüm 1: Kurumlar	124	3,17
Bölüm 2: Altyapı	101	3,2
Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	123	3,62
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	75	5,63
Etkinlik Artırıcılar (%50)	114	3,47
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	88	3,92
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	127	3,76
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği	123	3,64
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	97	3,5
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	66	4,04
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	134	1,98
İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri (%10)	137	2,65
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	141	2,86
Bölüm 12: İnovasyon	137	2,43
2014-2015 yılı		
Temel Gereksinimler (%40)	108	3,96
Bölüm 1: Kurumlar	100	3,43
Bölüm 2: Altyapı	104	3,14
Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	136	3,29
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	55	5,98
Etkinlik Artırıcılar (%50)	104	3,59
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	88	3,95
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	111	4
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği	107	3,85
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	56	4,26
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	69	3,8
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	142	1,71
İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri (%10)	129	2,96
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	134	3,09
Bölüm 12: İnovasyon	115	2,81

2015-2016 rekabet edebilirlik endeksinin hesaplanmasında kullanılan ve ülkelerin gelişim aşamalarına göre ayrıştıkları üç ana başlığa göre Kuzey Kıbrıs, temel gereksinimler noktasında 141 ülke arasında 111. sırada, etkinlik artırıcılar açısından 141 ülke arasından 114. sırada ve inovasyon ve gelişmişlik faktörlerine göre ise 141 ülke sıralamasında 137. sırada yer almaktadır.

2014-2015 yılı rekabet edebilir endeksinde baktığımız zaman üç ana başlık altında sıralamada geriye doğru düştüğümüz gözlenmektedir. Ülkemiz, temel gereksinimlerde 108. sıradan 111. sıraya, etkinlik artırıcılarda 104. sıradan 114. sıraya ve inovasyon ve gelişmişlik faktörleri açısından da 129. sıradan 137. sıraya gerilemiş bulunmaktadır.

Rekabet Edebilirliğin On İki Alt Endeksi

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi bir ülkenin ulusal rekabet gücüyle değişik alanlardaki reformları, ülkelerin uzun dönemli üretkenliğini etkileme yönünün araştırılmasını hedef edinmiştir. Üretkenliği ve rekabetçiliği belirleyen birçok faktör olduğu bilinmektedir. Bu faktörler; altyapı, yatırım, eğitim, teknolojik ilerleme, iyi yönetim, piyasa etkinliği, makroekonomik istikrar ve benzeri diğer maddelerdir. Küresel rekabet edebilirlik endeksinde birçok farklı unsurun ağırlıklı ortalaması alınarak rekabet edebilirliğin 12 alt endeksi oluşturulmuştur: Kurumlar, Altyapı, Makroekonomik Çevre, Sağlık ve Temel Eğitim, Yüksek Eğitim ve Öğretim, Mal Piyasası Etkinliği, Emek Piyasası Etkinliği, Finansal Piyasa Gelişimi, Teknolojik Hazırlık, Piyasa Büyüklüğü, İş Gelişmişliği, Yenilikçilik.

Gelişmişlik Düzeyi

Yukarıda belirttiğimiz alt endeksler tüm ülkeler açısından geçerli olmasına rağmen, her ülke açısından farklı bir yönden etki oluşturmaktadırlar.

Düzyey 1: Ekonomi faktör- odaklı (factor-driven) ve ülkeler rekabet etmeyi faktör kaynaklarına (temel olarak doğal kaynaklar ve vasıfsız işgücü) bağlı olarak yapmaktadırlar.

Düzyey 2: Üretkenliğin artması gelişmişliğin artmasıyla oluşmakta ve ücretler yükselmektedir. Ülkeler böylece etkinlik-odaklı (efficiency-driven) aşamaya gelmektedirler. Rekabetçilik artan bir şekilde etkin mal piyasaları, yüksek eğitim ve öğretim, gelişmiş finans piyasaları, iyi işleyen emek piyasaları, teknoloji ile geniş iç ve dış piyasa ile ilerletilmektedir.

Düzyey 3: Ülkeler sonuç olarak yenilikçilik-odaklı (innovation-driven) aşamaya gelirler. Ülkeler en gelişmiş üretim süreçlerini kullanarak yeni ve farklı ürünler üreterek rekabet etmektedirler.

Kuzey Kıbrıs, gelişmişlik düzeyi açısından yapılan sınıflandırmada düzey 2'dedir. Düzey 2 seviyesinde olan ülkeler arasında Arnavutluk, Ermenistan, Bolivya, Bosna, Bulgaristan, Cape Verde, Çin, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Mısır, El Salvador, Gürcistan, Guatemala, Guyana, Endonezya, Jameika, Makedonya, Karadağ, Fas, Namibya, Peru, Sırbistan, Güney Afrika, Sri Lanka, Swaziland, Tayland, Tunus ve Ukrayna vardır. Kuzey Kıbrıs Ekonomisini destekleyen Türkiye ise düzey 2'den düzey 3'e geçiş aşamasındadır. Bu aşamadaki ülkelere bazıları Brezilya, Rusya Federasyonu, Arjantin, Malezya, Polonya, Macaristan, Kazakistan ve Meksikadır. Güney Kıbrıs ve Yunanistan düzey 3'te yer almaktadır. İnovasyon- odaklı ekonomilere örnek olarak İsviçre, Singapur, Almanya, Tayvan, Birleşik Arap Emirlikleri, Avustralya ve Birleşik Krallık gibi ekonomiler verilebilmektedir. Düzey 1'de olan bazı ekonomilere ise Bangladeş, Gana, Mali, Pakistan, Zambiya, Vietnam, Kırgızistan ve Yemen verilebilmekle birlikte düzey 1'den düzey 2'ye geçiş sürecinde olan ekonomilere ise örnek olarak İran, Moldova, Suudi Arabistan, Sri Lanka, Filipin, Moldova, Libya, Kuveyt ve Azerbaycan gösterilebilmektedir.

Şekil 1: Rekabet Edebilirliğin 12 Alt Endeksi

Temel Gereksinimler	}	Faktör –Odaklı Ekonomiler
Kurumlar		
Altyapı		
Makroekonomik İstikrar		
Sağlık ve Temel İlköğretim		
Etkinliği Artırıcılar	}	Etkinlik-Odaklı Ekonomiler
Yüksek Öğretim ve iş başında eğitim		
Ürün Piyasasının Etkinliği		
İşgücü Piyasasının Etkinliği		
Finansal Piyasasının Etkinliği		
Teknolojik Hazırlık		
Piyasa Büyüklüğü	}	İnovasyon-Odaklı Ekonomiler
İnovasyon ve Yenilikçilik Faktörleri		
İşletme Gelişmişliği		
İnovasyon		

Tablo 4: Ekonomilerin Kalkınma Aşamalarında Ana Başlıkların Ağırlığı ve Gelir Düzeyi Eşiği

	Düzyey 1	Düzyey 1'den Düzyey 2'ye Geçiş	Düzyey 2	Düzyey 2'den Düzyey 3'e Geçiş	Düzyey 3
Kişi Başına düşen GSYİH	Faktör Odaklı		Etkinlik Odaklı		Yenilikçilik Odaklı
(Cari Fiyatlarla \$)					
Temel Gereksinimlerin Ağırlığı	60%	%40-%60	40%	%20-%40	20%
Etkinliği Artırıcıların Ağırlığı	35%	%35-%50	50%	50%	50%
Inovasyon ve Gelişmişlik Faktörlerinin Ağırlığı	5%	%5-%10	10%	%10-%30	30%

Ülkelerin içinde buldukları kalkınmışlık seviyelerine ve kişi başı gayri safi yurt içi hasılaya (GSYİH) göre üç ana başlık olan “Faktör Odaklı”, “Etkinlik Odaklı” ve “İnovasyon Odaklı” başlıklara farklı düzeyde ağırlıklandırmalar yapılmaktadır.

İkinci aşama etkinlik çekişli olan ülkemiz, Kuzey Kıbrıs için temel gereksinimlerin ağırlığı %40, etkinliği artırıcıların ağırlığı %50 ve yenilikçilik ve gelişmişlik faktörlerinin ağırlığı %10 olarak belirlenmiştir.

İlgili ağırlıklarla Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini artırmasının en temel yolları: faktör piyasalarının etkinliğini iyileştirme yönünde politikaların belirlenmesi ve üretim aşamalarını (firma bazında) etkin kılabilesidir. Bu neticeye gidebilmek için, mal ve hizmet piyasalarında rekabetin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi, emek piyasasında esnek bir yapının kurulabilmesi, finansal piyasaların etkin bir şekilde piyasaya kaynak sağlayabilmesi ve yükseköğretimin beşeri kaynak sağlayabilmesi, ölçek ekonomilerinin uygulanabilir olması, işgücü piyasasının etkin bir yapıya kavuşturulabilmesi ve üretim teknolojilerin güncellenmiş bir şekilde kullanılabilir olmasıdır.

Başarılı Ülke Örnekleri: İlk On Ülke

2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksine göre ilk on sırayı paylaşan ülkelerin başarı nedenleri detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

1. İsviçre

İsviçre'nin birinci sırayı korumasının en güçlü nedenleri inovasyon, özel sektörün sofistikasyonu, işgücü piyasasının etkin yapısı ve Ar-Ge çalışmalarına verdiği önemdir. Kamu kurumları da dünyanın en etkili ve şeffaf kurumları sıralamasındadır. Herkes için fırsat eşitliğinin de olması iş dünyasında güven duygusunu oldukça artırmaktadır. Güçlü hukuksal altyapı ile kamunun hesap verebilirliğini

desteklemektedir. Güçlü bir altyapıya ve ileri düzeyde gelişmiş finansal piyasalara sahiptir.

2. Singapur

Singapur mal ve işgücü piyasalarındaki etkinlik ve finansal piyasa gelişimi açısından oldukça güçlü bir yapıya sahiptir. Ülkenin altyapısı mükemmel yolları, limanları ve hava ulaşımı ile dünya standartlarındadır. Makroekonomik yapı, mali yönetim kriterleri ve eğitime verdiği önemle rekabet edebilirlikte en üst seviyede kendini göstermektedir.

3. Amerika Birleşik Devletleri

Ülkede bankacılık sisteminin ekonomiye pozitif etkiler göstermeye devam etmesi ve gelişmiş finansal piyasaların etkinliği ile geçen sene de olduğu gibi üçüncü sıradaki yerini korumuştur. Ülkedeki şirketler gelişmişlik ve yenilikçilik kriterlerinin oldukça üstünde yer almakla birlikte AR-Ge çalışmalarında sektör ve üniversite çok uyumlu bir işbirliği içerisinde yer almaktadır. Esnek işgücü piyasası yanında dünyanın en büyük iç piyasasına da sahiptir. Ülkede politikacılara karşı güven duygusu istenilen düzeyde olmamakla birlikte makroekonomide görülen istikrarsızlık da ABD'nin en zayıf alanları olarak yerlerini korumaktadırlar.

4. Almanya

Almanya güçlü bir alt yapıya sahip olması yanında yoğun bir yerel rekabete ve büyük firmaların düşük piyasa hakimiyetinin şekillendirdiği etkin bir mal piyasasına sahiptir. Alman şirketlerinin Ar-Ge çalışmalarına yaptıkları yüksek yatırım sonucunda dünyanın en yenilikçi firmaları arasında yer almaktadırlar. Ülke geniş iç piyasası ve güçlü ihracata hakim Pazar büyüklüğüyle etkin bir pazara sahip olabilmektedir.

5. Hollanda

Hollanda dünyanın en kaliteli ve etkin altyapısına sahip ülkelerinden biridir. İşletmeler de oldukça gelişmiş olmakla birlikte üretkenlik artırımında teknolojiyi etkin bir şekilde

kullanabilmektedirler. Kusursuz bir eğitim sistemine sahip olmakla beraber işgücündeki verimlilik ve mal piyasasındaki etkinliğiyle de sektöre önemli kaynaklar sağlayabilmektedir.

6. Japonya

Ülkede oldukça yüksek düzeyde sektörel gelişmişlik, yenilikçilik, AR-GE yatırımları, bilim adamı ve mühendis sayısı vardır. Kişi başına düşen en çok patent lama açısında dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Firmalar değer zincirinin en üst katmanında yer aldıkları için yüksek katma değerli mal ve hizmet üretmektedirler. Ülkenin rekabet edebilirlik performansı bütçe açıklarından dolayı gerekli istikrarı tam anlamıyla gösterememektedir.

7. Hong Kong

Hong Kong oldukça iyi bir altyapıya sahiptir (tüm taşıma türleri, telefon ve elektrik altyapısıyla). Finansal piyasalarda etkinlik, şeffaflık, güven ve istikrar vardır. Mal ve işgücü piyasasındaki etkinlik ve dinamizm ekonomiye önemli katkı sağlamakta ve istikrar yapısını korumaktadır.

8. Finlandiya

Finlandiya'da iyi yönetilen, yüksek şeffaflığı barındıran, etik işleyişe sahip kamu ve özel sektör hakim durumdadır. Sağlık ve temel eğitimde dünyada üst sıralarda yer almakla birlikte, rekabet çevresinin ihtiyaç duyabileceği nitelikli işgücü sağlamakla birlikte yüksek teknolojiye sahip yenilikçi zeminler de hazırlamaktadır. Finlandiya'nın makroekonomisini yükselen enflasyon seviyesi zayıflatmaktadır. Fakat diğer Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında ekonomik anlamda oldukça istikrarlı bir yapısı olduğu görülmektedir.

9. İsveç

İsveç'in kamu kurumları ve özel sektör şeffaflık, etkinlik, etik açıdan ve güvenilirlik özellikleri ile oldukça iyi bir kaliteye sahiptirler. Mal ve finans piyasaları da yüksek değerde etkin olmasına rağmen işgücü piyasası istenilen orana esnek bir yapıya sahip değildir. Ülkede eğitime ve teknolojiye önemli yatırımlar yapılması sonucunda, dünyanın en üretken ve rekabet gücü yüksek ülkeler arasında en üst seviyelerde yerini alabilmektedir.

10. Birleşik Krallık

Ülkede istikrarlı finansal piyasalar görülmesi, Birleşik Krallığın performansını kapsamlı olarak artırmış ve işgücü piyasalarında etkin bir yapının var olmasıyla birlikte de güç

kazanmıştır. Ülkede oldukça büyük bir pazar ve bu pazarı etkin bir şekilde kullanan son teknolojiye sahip yenilikçi firmalar vardır. Birleşik Krallık 'ta var olan bütçe açığı, ulusal tasarruf seviyesinin yeterli seviyede olamaması ülke ekonomisini olumsuz etkilemektedir.

Bölgelere İlişkin Bilgiler

1. Kuzey Amerika ve Avrupa Bölgeleri

Kuzey Amerika ülkeleri ABD ve Kanada son iki yıldaki küresel rekabet edebilirlik endeksine göre performanslarına bakıldığında ABD'nin üçüncü sıradaki yerini koruduğu, Kanada'nın ise 15. sıradan 13. sıraya yükseldiği görülmektedir.

Avrupa ülkelerine bakıldığı zaman özellikle Yunanistan ve diğer birkaç ülkedeki devlet borçlarını sürdürülebilir bir yapısının gözlemlenememesi ve avro Bölgesinde kalıp kalamayacaklarına dair duyulan endişeler ve birçok ülkede yükselen enflasyon derin bir ekonomik durgunluk yaratmıştır. Son iki yıldaki küresel rekabet edebilirlik endeksine baktığımız zaman başarı Avrupa ülkelerinden İsviçre 1. sırayı korumakta, Finlandiya 4. sıradan 8. sıraya gerilemiş, Almanya 5. sıradan 4. sıraya yükselmiş, Hollanda 8. sıradan 5. sıraya yükselerek sıralamada yerini almış, Birleşik Krallık 9. sıradan 10. sıraya gerilemiş, İsveç 10. sıradan 9. sıraya ilerleme kaydetmiştir.

Avrupa Bölgesinde yer alan Yunanistan'ın 81. sıradaki yerini koruduğu, 45. sırada yer alan Türkiye'nin ise 51. sıraya gerilediği, Güney Kıbrıs'ın 58. sıradan 65. sıraya gerilediği ve Kuzey Kıbrıs'ın 114. sıradan 121. sıraya gerilediği görülmektedir.

2. Asya ve Pasifik Bölgeleri

Asya ve Pasifik Bölgesi dünyanın en hızlı büyüyen bölgesi konumundadır. Son iki yıllık küresel rekabet edebilirlik endeksine baktığımız zaman Singapur'un 2. sırayı, Japonya'nın 6. sırayı, Hong Kong'un 7. sırayı, Kore'nin 26. sırayı ve Çin'in 28. sırayı koruduğu görülmektedir. Tayvan 14. sıradan 15. sıraya gerilemiş, Avustralya ise 22. sıradan 21. sıraya yükselmiştir. Bölgede dengesizliği sağlayan ülkelerden örnek olarak Pakistan 129. sırada yerini korumuş, Kırgızistan 108. sıradan 102. sıraya yükselmiş, Myanmar Birliği ise 134. sıradan 131. sıraya yükselmiştir.

3. Latin Amerika ve Karayipler

Çin ve diğer yükselen Asya ülkelerinden yerli ürünlere getirilen talep bu ekonomileri istikrarlı bir büyüme noktasına getirmektedir. İlgili bölgede gelişmeyi olumsuz etkileyen faktörlerden en önemlileri altyapı eksikliği, kaynakların dengesiz bir şekilde dağılımı, AR-GE faaliyetlerinin zayıflığı ve güvenlik eksikliğidir.

Bölgede son iki yıllık bazı ekonomilerin değişimlerine bakacak olursak, Şili 33. sıradan 35.sıraya gerilemiş; Kosta Rika 51. sıradan 52.sıraya gerilemiş, Meksika 61. sıradan 57. sıraya ilerlemiş ve Çin 28. sıradaki yerini korumuştur.

4. Orta Doğu ve Kuzey Afrika

Siyasal anlamda çalkantıların devam ettiği bu bölgede son iki yıllık küresel rekabet edebilirlik endeksine baktığımız zaman Katar 16. sıradan 14. sıraya yükselmiş; Birleşik Arap Emirlikleri 12. sıradan 17. sıraya gerilemiş, Suudi Arabistan 24. sıradan 25. sıraya gerilemiş, İsrail 27. sıradaki yerini korumuş ve kısmi reformların gerçekleştiği Ürdün 64. sıradaki yerini korumuş ve Fas 72. sıradaki yerini korumuştur.

5. Sahraaltı Afrika

Sahraaltı Afrika Bölgesinin geneli rekabet edebilirlik anlamında diğer bölgelere göre daha zayıf bir profil çizmektedir.

İlgili bölge ekonomik kriz sürecinden iyileşme sürecini iyi yöneterek bazı ülkelerin rekabet edebilirlik anlamında iyi bir yükseliş seyretmesini sağlamıştır. Son iki yıla göre küresel rekabet edebilirlik endeksine baktığımız zaman Güney Afrika 56. sıradan 49. sıraya, Moritanya 141. sıradan 138. sıraya, Botsvana 74. sıradan 71. sıraya yükselmişlerdir. Seyşeller ise 92. sıradan 97. sıraya gerilemiştir.

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Alt Başlık Altında Son İki Yıla göre Rekabet Edebilirliği

Kuzey Kıbrıs ekonomisine bakıldığında son bir yıllık dönemde yedi başlıkta gerileme, 4 başlıkta gelişim ve bir başlıkta değişim olmamıştır.

Tablo 5: 12 Alt Başlık Altında 1 yıllık Sıralamadaki Değişim

Alt Başlıklar	2015-2016 sıralama (/141)	2014-2015 sıralama (/145)	Değişim
Bölüm 1: Kurumlar	124	100	-24
Bölüm 2: Altyapı	101	104	3
Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar	123	136	13
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	75	55	-20
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	88	88	0
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	127	111	-16
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği	123	107	-16
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	97	56	-41
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	66	69	3
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	134	142	8
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	141	134	-7
Bölüm 12: İnovasyon	137	115	-22

Gelişme gösteren başlıklar arasında en fazla ilerlemeyi makroekonomik istikrar bölümü göstermiştir. Bunun sebebi ise geçen yıla göre görülen iyileşmelerdir. Devlet bütçe dengesi, GSYİH yüzdesi olarak -%7.15 değerinden -%4.83 değerine, tasarruf oranının, GSYİH yüzdesi olarak %10.9'dan %14.20 değerine yükselmesi ve genel devlet borcunun GSYİH yüzdesi olarak %154.17'den %132.38 değerine düşmesi olumlu etki yaratmıştır.

Gerileme gösteren başlıklar arasında en fazla gerilemeyi gösteren finans piyasasının gelişmişliği olmuştur. Bu göstergenin nedenini araştırcağ olursak bir yıllık değişim sürecinde, finansal hizmetlerin mevcudiyeti 4.53 değerinden 3.53 değerine, finansal hizmetlerin fiyat uygunluğu 3.98'den 2.98'e, banka kredilerine erişimin kolaylık derecesi 2.95'den 2.40 değerine, bankaların sağlamlılığı 4.41 değerinden 4.07 değerine ve yasal haklar endeksi 7.00 değerinden 6.00 değerine düşmüştür. Finansmana erişim sorunu iş yapmada karşılaşılan en temel problemler sıralamasında verimsiz devlet bürokrasisi ve döviz düzenlemelerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Bu değerlendirme, işletmelerin istediği şekilde finansman erişimine sahip olmadıklarını göstermekle birlikte, yabancı para cinsinden alınan kredilerin kur dalgalanmaları sonucunda işletmelere risk yaratması ve erişim zorluğuyla birlikte görülmesidir.

Kurumlar kısmında da önemli bir gerileme kaydedilmiştir. Bir yıllık döneme baktığımız zaman mülkiyet haklarında 3.56'dan 2.56'ya, fikri mülkiyet hakları 2.95'den 1.65'e, finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü 3.47'den 2.47'ye, kurumsal yönetim etkinliği 2.98'den 1.51'e ve azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması 3.47'den 1.97 seviyelerine gerilemiştir. Kurumlarda ortaya çıkan duruma baktığımızda ülkemizde yönetim ve denetim etkinliğinin istenilen seviyelerin çok altında kaldığı görülmektedir.

İnovasyon kısmında ise geçen yıla göre bakılacak olursa firmaların araştırma ve geliştirme harcamalarının 2.60 seviyesinden 1.80'e gerilediği, araştırma geliştirmede özel sektör ve üniversitelerin işbirliği kısmında 3.15'ten 2.16'ya gerilemiştir. Bu kısma bakacak olursak ülkelerin ekonomilerinin kalkınması için araştırma ve geliştirmenin ne kadar önemli olduğu ve teknoloji kullanımının inovasyon açısından olumlu etki yarattığı ve uzun dönemde maliyetleri düşürdüğü anlaşılmaktadır.

Sağlık ve ilköğretim bölümüne baktığımızda 2014-2015 yılında 100,000 kişiye düşen sıtma vakasının 0.65 değerinden 2.87'ye yükseldiği görülmektedir. Artan öğrenci sayısına karşılık özellikle devlet okullarındaki altyapı eksikliği ve öğretmen ihtiyacı eğitimi olumsuz anlamda etkilemektedir. İşgücü piyasasının etkinliğine baktığımız zaman geçen seneye göre gerileme olduğunu görüyoruz. İlgili kısımdaki ayrışımara baktığımız zaman ülkenin yetenekli insanları çekebilme kapasitesinin 1.68'den 1.48'e gerilediğini ve kadınların işgücü piyasasına katılımı, erkek katılma oranına bakıldığı zaman 0.58'den 0.50'ye düştüğünü görebiliyoruz. Ülkenin yetenekli insanları çekebilme kapasitesinin artırılabilmesi için gerekli altyapısal, hukuksal düzenlemelerin yapılması ve üniversitelerle işbirliği içerisinde ölçek ekonomilerine uygun hareket ederek gerekli ortamın yaratılması gerçekleştirilebilir.

Ürün piyasasının etkinliğini irdelediğimiz zaman yine gerileme olduğunu görebiliyoruz. İlgili kısımda firma faaliyetlerinin egemenliğinin bir yıllık bir dönem içerisinde 3.2 değerinden 2.76'ya, toplam vergi oranı, kazanç yüzdesinin 45.70'den 45.50'ye düştüğünü, şirket kurmak için gereken prosedür sayısının 14'ten 17'ye yükseldiğini, şirket kurmak için gerekli gün sayısının 20 seviyesinden 23 seviyesine yükseldiğini, tarım politikası maliyetlerinin 3.22'den 2.52'ye gerilediğini (yani maliyet olar arttığını), yabancı mülkiyetin yaygınlığının 2.65 seviyesinden 2.15

seviyesine gerilediğini, gümrük prosedürlerinin yükünün 3.75'den 2.74'e gerilediğini ve GSYIH'ya göre ithalatın 42.66'dan 44.17'ye yükseldiği görülmektedir. Bu bölümden de verimsiz devlet politikalarının ülke içerisinde ne kadar olumsuz etki yarattığı gözlemlenmektedir.

İşletme gelişmişliği kısmını incelediğimiz zaman yerel tedarikçi kalitesi yönünden 2014-2015 döneminde 3.46 olan değer 1 yıl sonra 2.76'ya gerilediğini, değer zinciri arzının 3.18'den 2.03'e düştüğünü ve üretim süreçlerinin gelişmişliği 2.74'ten 2.24 seviyesine gerilediğini görmekteyiz. Özel sektörün gereken pazar boyutuna ulaşması, aile şirketlerinin kurumsallaşma noktasında adım atabilecek politikaları belirlemeleri, hükümetle özel sektörün birlikte çalışması ve gereken mali ve yönetsel düzenlemeleri yapmaları gerekli görülmektedir.

Altyapı, teknolojik hazırlık ve piyasa büyüklüğü noktalarında az da olsa bir gelişme gözlemlenmektedir.

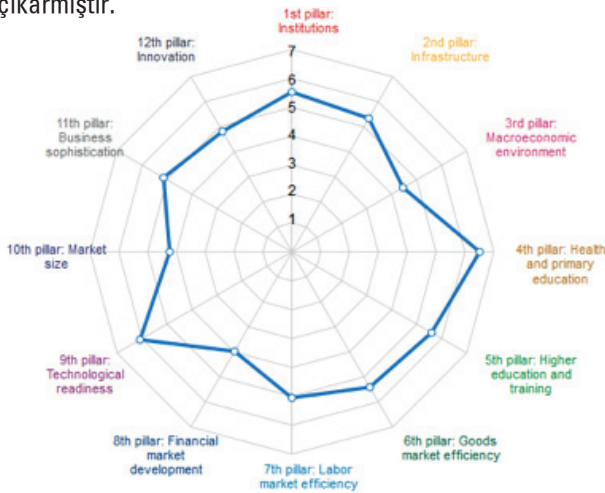
Kuzey Kıbrıs ekonomik anlamda etkileşim içerisinde olduğu Türkiye ve Güney Kıbrıs ile rekabet noktasında zayıf durumdadır. Kuzey Kıbrıs ekonomisi bölgesel anlamda da rekabet noktasında gerilerde yer almaktadır. Etkinlik odaklı bir ekonomiye sahip olan ülkemizde, hükümet etkinliği ve verimi artırıcı politikalar üzerinde yoğunlaşmalı, ürün piyasası, işgücü piyasası, finans piyasaları, sağlık ve ilköğretim ve ara eleman yetiştirme noktasında hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

Seçilmiş Ekonomilerle Kuzey Kıbrıs'ın Performans Karşılaştırması

İrlanda ve Kuzey Kıbrıs Karşılaştırması

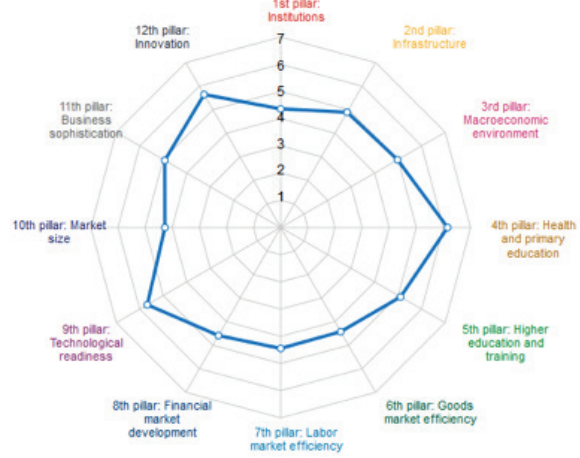
İrlanda'nın Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki sonuçlarını 12 boyutta incelediğimiz zaman öncelikle sağlık ve ilköğretim bölümünde Kuzey Kıbrıs'la (5.63) yakın sayılabilecek bir puan aldığını görebiliyoruz (6.5). Teknolojik hazırlık boyutundan sonuçları incelediğimizde ise, ki bu sonuç Kuzey Kıbrıs'ın en iyi ikinci sonucudur, İrlanda'nın çok gerisinde kaldığını görebiliyoruz. İrlanda teknolojik hazırlık bölümünde 6.1 puan alırken Kuzey Kıbrıs'ın bu bölümdeki puanı ise 4.04'dür. Bu puan da (6.1) 12 boyut içerisinde İrlanda'nın en iyi ikinci puanıdır. Yüksek öğretim ve eğitim kategorisine baktığımızda ise İrlanda 5.6 puan alırken Kuzey Kıbrıs'ın puanı ise 3.92 olmuştur. Inovasyon kategorisinde ise her iki ülkenin de kendi ekonomi profilleri göz önünde bulundurulduğu zaman başarısız oldukları yorumu yapılabilir. Bu kategoride İrlanda 4.8 puan alırken Kuzey Kıbrıs ise 2.43 puan olarak başarısız bir sonuç ortaya çıkarmıştır.

İsrail ve Kuzey Kıbrıs Karşılaştırması

İsrail'in Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki sonuçlarını 12 boyutta incelediğimiz zaman ise yine, öncelikle sağlık ve ilköğretim bölümünde İrlanda gibi, Kuzey Kıbrıs'la yakın bir puan aldığını görebiliyoruz (6.2). Teknolojik hazırlık kategorisindeki sonuçları kıyasladığımızda ise, İsrail teknolojik hazırlık bölümünde 5.7 puan alırken KKTC'nin bu bölümdeki puanı ise İsrail'in gerisindedir (4.04). Bu puan da (5.7) yine İrlanda'nın durumundaki gibi 12 boyut içerisinde İsrail'in en iyi ikinci puanıdır. Yüksek öğretim ve eğitim

kategorisindeki puanlarda ise İsrail 5.1 puan alırken Kuzey Kıbrıs'ın puanı ise 3.92 olmuştur. Inovasyon kategorisinde ise İsrail en iyi üçüncü puanını almıştır (5.6) ve bu puanıyla GCI'de en iyi üçüncü ülke olmuştur.

Tablo 6: 12 Alt Başlık Altında Kuzey Kıbrıs, İrlanda ve İsrailin Kıyaslanması

GCI'nin 12 Kategorisi	Kuzey Kıbrıs	İrlanda	İsrail
Kurumlar	3.17	5.5	4.4
Altyapı	3.20	5.3	4.9
Makroekonomik İstikrar	3.62	4.5	5.0
Sağlık ve İlköğretim	5.63	6.5	6.2
Yükseköğretim ve iş başında Eğitim	3.92	5.6	5.1
Ürün Piyasasının Etkinliği	3.76	5.4	4.4
İşgücü Piyasasının Etkinliği	3.64	5.1	4.4
Finans Piyasasının gelişmişliği	3.50	4.0	4.6
Teknolojik Hazırlık	4.04	6.1	5.7
Piyasa Büyüklüğü	1.98	4.7	4.3
İşletme Gelişmişliği	2.86	5.1	4.9
İnovasyon	2.43	4.8	5.6

Kuzey Kıbrıs'ın 12 Kategoride Puanlarının Kıyaslanması

Kuzey Kıbrıs en yüksek puanını temel gereksinimler kategorisinde 5.63 puan olarak sağlık ve ilköğretim bölümünde almıştır. Bu noktada kıyas yapılan diğer ülkelerden bazılarını incelersek, sağlık ve ilköğretim kategorisinde Arnavutluk 5.97 puan, Ermenistan 5.35, Bolivya 4.71 ve Bosna ise 6.03 puan almışlardır. Bunu takiben Kuzey Kıbrıs'ın en iyi ikinci puanı ise etkinlik artırıcılar kategorisinde teknolojik hazırlık bölümünde aldığı 4,04'dir. Bu kategoride diğer ülkelerin bazılarını baktığımızda Bulgaristan 4.87, Cape Verde 3.64, Çin 3.70 ve Kolombiya 3.82 puan almıştır. Bu en yüksek iki puanıyla Kuzey Kıbrıs 141 ülke arasında olarak sağlık ve

İlköğretim bölümünde 75, ve teknolojik hazırlık bölümünde 66'ncı sırada yer almaktadır. Buna karşın, Kuzey Kıbrıs, yükseköğretim ve eğitim bölümünde aynı oranda başarılı bir puan almamıştır. Bu bölümde Kuzey Kıbrıs'ın puanı 3,92'dir ve bu puan ülkeyi 141 ülke içerisinde 88'inci sıraya yerleştirmiştir. Yükseköğretim ve eğitim kategorisinde diğer ülkelere baktığımızda Dominik Cumhuriyeti 3.80, Ekvator 4.33, Mısır 3.25 ve El Salvador 3.56 puan almıştır. Bir diğer taraftan, teknolojik hazırlık bölümünde aldığı puanla 66'ncı sırada yer alan Kuzey Kıbrıs, aynı başarıyı inovasyon bölümünde gösterememiş ve 2,43 puanla 137'inci sırada yer almıştır. İnovasyon kategorisinde diğer kıyas yapılan ülkelerin puanlarına baktığımızda Gürcistan 2.71, Guetamala 3.13, Guyana 3.27 ve Endonezya 3.94 almıştır. Etkinlik odaklı diğer ülkelerin sonuçları incelendiğinde ise Kuzey Kıbrıs sağlık ve ilköğretim bölümünde diğerlerine kıyasla daha başarılı olduğu gözlemlenmektedir. Fakat öte yandan, piyasa büyüklüğü ve inovasyon açısından ise diğer ülkelere nazaran daha düşük bir puana sahiptir.

Etkinlik artırıcılar kategorisinde yer alan yedinci bölümdeki iş gücü piyasasının etkinliği ile ilgili puanlamada ise Kuzey Kıbrıs 3,64 puanıyla 123'üncü sırada yer almaktadır. Bu puan diğer ülkelerle karşılaştırıldığında az bir puan olmasına rağmen çok düşük değildir. Bunun yanı sıra Kuzey Kıbrıs'ın teknolojik hazırlık puanı diğer etkinlik odaklı ülkelere nazaran daha yüksektir.

Kuzey Kıbrıs için Artık Harekete Geçmek Zamanıdır

İçinde bulunulan ve her an değişen ve gelişen gerilimler, büyük riskleri ve zor kararları da beraberinde getirmektedir. Ne var ki bu görevden ne iş adamlarımız ne de kamu kurumlarımız kaçınılabilir. Karar alma işlemi iktisat ve siyaseti birbirine bağlayan en önemli kavşak noktalarından biridir. Kamu karar mercileri, iktisat politikalarını saptarken, çeşitli amaçlar arasında bir tercih yapmak ve bunlar arasında bir öncelik sıralaması yapmak sorunu ile karşı karşıyadır.

Bu karar çok zor alınan bir nitelik taşır. Genelde kamu kurumları, var olan sektörlere yönelik korumacı eğilimler geliştirme yönünde bir zayıflık sergileme eğilimindedirler. Hâlbuki gelecek bu gün var olan işletmeleri bile tehdit edebilecek inovasyon odaklı yaklaşımlarda olacaktır. Bu anlamda da kamu kurumları, bütün sektörlerde var olan kuruluşlarımızı, ister kendi kaynakları ile içte ise, yabancı ortaklıklar vasıtası ile yüksek teknolojiye odaklanmaları konusunda desteklemek ve yönlendirmek için kararlı bir tutum geliştirmelidir. Mesele sadece vergi avantajları içeren teşvikler dağıtmaktan daha ötede, bir niyet ve kararlılık gerektirmekte, sosyal-siyasal tüm yaklaşımların bu perspektifte ısrar ederek değerlendirilmesinde ısrarcı olmakla başarılılabilecektir. Kuzey Kıbrıs, gerek Ticaret Odasının geçmiş senelerde yaptığı çalışmaların ışığında, gerekse Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü'nün tespitleri ile durum değerlendirmesi ve hedef belirlenmesi aşamalarını başarıyla tamamlamış görünümü vermektedir. Artık gereken şey; uygulamaya geçmek konusunda kararlılık, amaçlar arasında olduğu kadar araçlar arasında da seçim yapılmasıdır. Diğer bir deyişle, başarı ufkü ve hedefleri oluşturan teorik temeller, bu başarıyı gerçekleştirecek özne olan Kuzey Kıbrıs iş adamlarının kararlılıkları ve onlara başarmaları için gereken güvenilir bir platformu sunacak olan kamu kurumları ve kamu politikaları ve en sonunda da bu yürüyüş için gereken stratejiler ve uygulama planları bir arada kavranabilmelidir. Dolayısı ile bakış açısı; teori, özne, strateji ve uygulama meselelerini bütünlüklü olarak içermelidir. Dünyada bunu başarmış ve başarıya yolunda ilerleyen örnekler mevcuttur: İsrail, gelişme çizgisinde öngörülen, klasik; tarım, sanayi, bilgi toplumu sıralamasını reddetmiş, direkt bilgi toplumuna sıçramayı bilmiştir. Bu gün İsrail'de tarım bile tamamen yüksek teknoloji yaklaşımı ile gerçekleştirmektedir. Başarının reçetesi olarak da; kuluçka merkezleri, mükemmeliyet merkezleri, girişimci kültür, çok sayıda, sanayi ve toplumla iç içe üniversiteler, güvenilir bir oyun alanı sağlayan açık, şeffaf ve adil kurallar, hedeflere yönelik kararlı bir tutum temel göstergeler olarak öne çıkmaktadır. Keza İrlanda bu gün silikon vadisinin Avrupa merkezi haline gelmiş durumdadır. Microsoft ve Google dahil 700 civarında ABD kaynaklı yüksek teknoloji firmasının Avrupa merkezi İrlanda'da yer almaktadır. Bütün bunlar bizim girişimcilerimize ve bizim kamu kurumlarımıza ışık tutmalıdır. Artık harekete geçmek zamanıdır.

BÖLÜM III

Performans Değerlendirme Matrisi

Bu yıl sekizincisi hazırlanan Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporunun içerisinde yer alan performans değerlendirme matrisi ile ekonomideki zayıf kısımlar anlaşılmalı ve gerekli adımların atılıp atılmadığı noktasında kıyaslamalar yapılmaya çalışılmıştır.

Performans değerlendirme matrisine baktığımız zaman 'verimsiz devlet bürokrasisi'nin devam ettiğini görebiliriz. Kamu sektöründe ölçek ekonomilerine göre hareket edilmemesi neticesinde verimsiz ve etkin olmayan bir işgücü yaratılmıştır.

Ülkenin dışa açılımını destekleyen limanlara herhangi bir yatırım yapılmaması da dış ticaret anlamında olumsuz etkiler yaratmaktadır. Dış ticarete süregelen ve bürokratik maliyet yaratmaya devam eden ön izin, lisanslama, ithalat ve ihracat izni gibi uygulamaların etkin bir şekilde düzenlenememesi de ayrı bir zorluk yaratmaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ta yapısal işsizlik sorunu kronikleşmiştir. Ara eleman yetiştirilmesinde gerekli düzenlemelerin yapılması ve ülkemizin ihtiyaçları ölçüsünde yükseköğretimi etkin ve verimli hale getirecek politikaların yaratılması gerekmektedir. İşgücünün kapasitesini ve işe uygunluğunu destekleyecek politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Finans piyasalarına erişim noktasında ülkemizde süregelen problemler vardır. Özellikle bankacılık sektörünün toplumun ihtiyaçlarına cevap verme noktasında yetersiz kalması gerekli düzenlemelerin yapılamadığının önemli bir göstergesidir.

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2014	Gerçekleşme 2015	Uygulama 2014	Uygulama 2015
Genel Konular	<p>1) Kamu sektöründe kurumlar arası koordinasyonun geliştirilmesi</p> <p>2) Makroekonomi yönetiminde kurumsallaşma</p> <p>3) Makroekonomi Politikaların Geliştirilmesi</p> <p>4) AB uyum süreçlerinin hızlandırılması</p> <p>5) Bürokraside devamlılığın sağlanması ve adam kayırmacılığa son verilmesi</p> <p>6) Kayıtdışılığın azaltılması</p> <p>7) Kamunun etkin kılınması</p> <p>8) Yerel Yönetimlerin idari, mali ve denetim yönünden yeniden yapılandırılması</p> <p>9) İstatistikî altyapının oluşturulması</p> <p>10) Ekonomik reformlar</p>	<p>x</p> <p>x</p> <p>Δ</p> <p>Δ</p> <p>x</p> <p>Δ</p> <p>Δ</p> <p>Δ</p> <p>x</p> <p>x</p>	<p>x</p> <p>x</p> <p>Δ</p> <p>Δ</p> <p>x</p> <p>x</p> <p>Δ</p> <p>Δ</p> <p>x</p> <p>x</p>	<p>1. Kamu sektöründe kurumlar arası koordinasyon eksikliği yıllardan beridir devam ettiği için kronikleşmiştir. Regülasyonlar ve iş yürütümü anlamında ciddi sıkıntılar doğurmaktadır.</p> <p>2. Sorumlu kurullar strateji ve politika üretmedi ve güncel politikalarla ilerlemeye çalışılıyor.</p> <p>3. DPÖ tarafından hazırlanan ve 2016-2018 süresini kapsayan orta vadeli programda Makroekonomi politikaları önerilmiştir.</p> <p>4. AB uyum süreçlerinin hızlandırılması için herhangi bir uygulama yapılmamıştır.</p> <p>5. Kamu çalışanlarıyla ilgili reform taslağı kapsamında çalışmalar yapılmıştır.</p> <p>6. Kayıtdışı eylem planı kapsamında yasa tasarıları hazırlanmıştır.</p> <p>7. Kamu reform taslağı hazırlanmıştır.</p> <p>8. Yerel yönetimlerin idari, mali ve denetim yönünden yeniden yapılandırılması ile ilgili ciddi uygulamalar yapılmamıştır.</p> <p>9. İstatistikî altyapı oluşturulması için bir uygulama başlatılmadığından dolayı bilgiler yeterli ve güvenilir değildir.</p> <p>10. Sürekli söz edilmesine rağmen ekonomide reform gerçekleşmemiştir.</p>	<p>4. AB'ye uyum sürecinin hızlandırılması kapsamında Kuzey Kıbrıs'ın Euroya geçiş çalışmaları başlatılmıştır.</p> <p>6. Başbakanlık bünyesinde "Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadele Değerlendirme ve Yönlendirme Kurulu" 2015 yılının ilk aylarında Bakanlar Kurulu kararı uyarınca oluşturulmuştur.</p> <p>7. 2015 yılında Başbakanlığın organizasyonu ile İyî İdare Yasası'nın doğru ve etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla idarelere, "İyî İdare Yasası" eğitimi verilmiştir</p> <p>8. Türkiye ile KKTC arasında imzalanan 2013-2015 dönemini kapsayan Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programı'nda yerel yönetimler, idari, mali ve denetim yönünden yeniden yapılandırılması konusu İçişleri Bakanlığı'nın reform planına dahil olmuştur.</p>
28	Fiziki altyapı geliştirilmesine yönelik öneriler	<p>√</p> <p>x</p> <p>x</p>	<p>Δ</p> <p>Δ</p> <p>x</p>	<p>1. Ercan Havalimanı'nın yenilenmesi ve gelişmesiyle ilgili adımlar atılmıştır.</p>	<p>2. 2016-2018 Ekonomik İşbirliği Protokolü'nde Türkiye'den Kuzey Kıbrıs'a getirilen suyun yap-işlet-devret modeliyle çözülmesi öngörülmüyor.</p> <p>3. Haberleşme alanında yeni teknolojilere imkan tanınması veya uygulamalar yapılması ile ilgili girişimler gerçekleşmemiştir.</p>
	Mal ve hizmet piyasa etkinliğini artırıcı öneriler	<p>x</p> <p>x</p> <p>x</p>	<p>Δ</p> <p>x</p> <p>x</p>	<p>3. Bütçe ile ilgili sorunlar devam etmiştir.</p>	<p>1. KKTC Enerji Verimliliği strateji Belgesi hazırlandı ve 8 ana strateji ve 26 politika belirlendi. Bu belge ışığında "2023 yılına kadar KKTC'nin GSYİH başına tüketilen enerji miktarının (birincil enerji yoğunluğunun) 2012 yılı değerine göre en az yüzde 20 azaltılması, KKTC'deki CO2 emisyonunun 2012 yılına göre en az yüzde 10 daha az olması ve KKTC'deki yenilenebilir enerji kaynaklarının birincil enerji üretiminin en az yüzde 10'unun sağlanması" amaçlanıyor.</p> <p>3. 2015 yılından itibaren Türkiye'den Kuzey Kıbrıs'a aktarılmaya başlanılan suyun tarım sektöründe yaratabileceği olumlu ve olumsuz etkiler anlaşılmalı ve bunlar ışığında önlemler ve sübvansiyonlarla ilgili politikalar geliştirilmelidir.</p>

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi (devamı)

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2014	Gerçekleşme 2015	Uygulama 2014	Uygulama 2015
İşgücü Piyasaları etkinliğini artırıcı öneriler	1) Yerli işgücünün emek piyasasına katılımının artırılması	Δ	√	1. Yerli işgücünün istihdamını teşvik edecek atlımlar yapılmasına rağmen artan yükseköğretim mezunlarının sayısı gençler arasındaki işsizlik oranını artırmıştır. 4. Kamu çalışma saatlerine bir düzenleme yapılmamıştır.	1. Yerli işgücünün emek piyasasına katılımının artırılması ile ilgili olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Gençlerin İstihdamının Desteklenmesi Projesi ile "Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar ile Küçük İşletme Sahibi Esnaf ve Zanaatçılara Sosyal Güvenlik Desteği Projesi"ni hayata geçirdi. Proje kapsamında belli miktarlarda ücret desteği ve sigorta primi yatırımı gibi yardımlar bulunuyor. 3. Kuzey Kıbrıs'taki işsizliğin en büyük sebeplerinden biri olan vasıflı işçi azlığı ile ilgili olarak henüz devletin Üniversitelerle işbirliği bağlamında ciddi bir girişimi bulunmamaktadır.
	2) İşgücünün işbaşı eğitimine yönelik teşvikler	x	x		
	3) Meslek edindirme kursları konusunda üniversitelerle işbirliği	x	x		
	4) Kamu çalışma saatleri	x	x		
Finans piyasalarında krediye erişim imkanları	1) Bankaların risk algılamasını düşürücü düzenlemeler	Δ	Δ	1. & 2. Bankalar yasası, finans kuruluşları yasası, borç ilişkilerinde ve borçlanma işlemlerinde uygulanacak faiz kurallarını düzenleyen yasalar bulunmaktadır fakat yürürlüğe girmemiştir. 3. Düzenlemeler uygulanmadığı için sıkıntılar devam etmiştir. 5. Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararla düşük faizle (%4) esnafa kredi imkanı sağlandı. Karar iki esnaf birliğine 500'er bin TL kaynak aktarımı yapılmasını öngördü. 6. Proje hibe programları Sanayi, Tarım ve Turizm alanlarında gerçekleştirilmiştir.	5. Kuzey Kıbrıs'ta yarım kalmış otellerin tamamlanması ve faal durumdaki otellerin yenilenmesi ile ilgili teşvik programı kapsamında 3 banka ve Turizm Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı arasında protokol imzalandı. 6. Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi ve KOBİGEM gibi kurumların Kuzey Kıbrıs ekonomisine ve yerli yatırıma katkı amaçlı proje hibe programları devam etmiştir.
	2) Sorunlu kredilerin yapılandırılması	Δ	Δ		
	3) İcra iflas sisteminin yapılandırılması ve yargı sürecinin hızlandırılması		Δ		
	4) Kamunun bankacılık sisteminden kaynak kullanımına sınırlama getirmek	x	x		
	5) Düşük Faizli Kredi Programları		√		
	6) Hibe programları	√	√		
	7) Alternatif finansman araçlarının geliştirilmesi	x	x		
Sağlıkta yapılan reformlar	1) Bütçe	Δ	Δ	2. Türkiye Sosyal Güvenlik Kurumu ile imzalanan protokol sonucunda SGK kapsamını Kuzey Kıbrıs'a genişletti.	1. Sağlıkta reform için 2015 yılında 6.6%lık bütçe ayrıldı. Fakat bu bütçenin yetersiz olduğu ile ilgili görüşler oluştu. 3. 2015 yılında sağlık bakanlığı tarafından sağlık sektöründe yapılabilecek reformlarla ilgili 5 tasarı hazırlandı ve bu tasarılarla hem sisteme hem de alt yapıya dönük çalışmaların ve değişikliklerin bulunduğu belirtildi. (Lefkoşaya yeni bir hastane kompleksi, Güzelyurt'a yeni hastane binası, 15 yeni ambulans vb.)
	2) Diğer kurumlarla işbirliği çerçevesinde hizmet iyileştirmesi	√	Δ		
	3) Strateji ve politikalar geliştirme	x	√		
Teknoloji kullanımını özendirici tedbirler	1) Teknolojiye sektöre entegre etme ve üretimi destekleme	Δ	Δ	1. 40 adet sanayi işletmesi KOBİGEM'in hibe programlarından teknoloji gelişimi amacıyla hibe kullanmıştır.	1. a. Merkez Bankası elektronik ortamda bankacılık hizmetlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla bankalar arası sistem geliştirmiştir 1. b. Elektrik Dairesi elektrik faturalarının online ödeme sistemine akıllı sayaçlar eşliğinde geçmiştir.
	2) Bilişim konusunda mevzuat oluşturma ve denetim yapma	x	x		
	3) Bilişim eşliğinde eğitim geliştirme	x	x		

Anahtar: √ İcraat Var   X İcraat Yok   Δ Kısmi İcraat

İşgücü Piyasasının Arz ve Talep Yönlerinin İrdelenmesi

Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam

Kuzey Kıbrıs'ta İşsizlik ve İstihdam

KKTC'de İstihdam ve İşgücünün Sektörel Dağılımı

Kuzey Kıbrıs'ta Sektöre Göre Son Beş Yıl İçerisindeki İstihdam Oranları

İş Yaparken Karşılaşılan En Problemler ve Politika Örnekleri

Ülkemizde mevcut birçok toplumsal ve ekonomik sorunu anlamamız ve değerlendirebilmemiz, iş gücü piyasasının yapısını ve işleyişini anlamamıza bağlıdır. İşgücü piyasası kanalı ile ekonominin en önemli kaynağı olan işgücü, mesleklere, firmalara ve bölgelere dağıtılır. Bireyleri firmalar ve toplum, işgücü piyasasının nasıl çalıştığı ile yakından ilgilidir. Gerekli durumlarda yöneticiler işgücü arzını ve talebini etkileyen politikaları uygulamaya koyarlar. Toplam işgücü arzı demografik değişkenlerden etkilenecek şekilde artar veya azalır. Örneğin birçok Avrupa ülkesinde yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının artmasından dolayı işgücü arzı azalmaktadır. Ülkemize yurtdışından yoğun işgücü akışından dolayı işgücü arzı artmaktadır aynı zamanda çalışma çağındaki genç nüfusunda sürekli olarak arttığı ülkemizdeki bu durum, yerli ve yabancı istihdamında dengeli bir artış sağlanabildiği takdirde ekonomik büyüme için itici güç oluşturacaktır.

İşgücü piyasasının iki önemli göstergesi olan istihdam ve işsizlik istatistikleri ekonominin makro düzeyde sağlıklı işleyip işlemediği konusunda bilgi verir. İşgücü piyasasındaki istihdam ve işsizlik insanların yaşamlarıyla ve refah düzeyleriyle doğrudan ilgilidir. İstihdam insanların kişisel yaşamı için önemli olduğu kadar toplumsal yaşamda da önemlidir. İşsizliğin hem bireysel hem de toplumsal maliyeti yüksektir. Yüksek işsizlik oranları bireysel düzeyde birçok insanın kendilerini ve ailelerini geçindiremediğini gösterir.

Besim ve diğerlerinin 2015 yılında yaptığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Kayıt Dışı İstihdamın boyutları ile ilgili çalışmada 2004-2011 yılları arası işsizlik oranı ortalaması %10.1 olarak belirtilmiştir. KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü, "2014 Hane halkı İşgücü Anketi" sonuçlarına göre; KKTC'deki toplam işsiz sayısı 9 bin 320 kişi, işsizlik oranı ise % 8.3 olarak hesaplanmıştır. En yüksek işsizlik oranı %11.7 ile Güzelyurt'ta, en düşük işsizlik oranı ise %6.4 İskele'de tespit edilmiştir. Anket sonuçlarına göre KKTC'de kamu sektöründe istihdam edilenlerin sayısı 31,276 kişi olarak tespit edilmiştir. Kamu sektöründe çalışanların % 48.7'si ilçe merkezlerinde bulunurken, toplam istihdam içinde kamu istihdamının payı % 30.3 gibi yüksek bir oran olarak hesaplanmıştır. Aynı anket sonuçlarına göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kurumsal olmayan sivil nüfus 231 bin 424 kişiye ulaşırken, kurumsal olmayan sivil nüfus, ilçe merkezlerinde 160 bin 358, bucak ve köylerde ise 128 bin 894 kişi olarak tespit edilmiştir. Kurumsal olmayan sivil nüfusun yüzde 55.4'si ilçe merkezlerinde bulunmaktadır. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki (15 ve daha yukarı

yaştaki nüfus 231 bin 424 kişi olarak tespit edilirken, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun 129 bin 431 kişisi (%55.9) ilçe merkezlerinde bulunmaktadır. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun yüzde 51.4'ünü (118 bin 955 kişi), işgücüne dahil olmayanlar oluşturmaktadır. İşgücüne dahil olmayan nüfus, belli başlı alt gruplara göre incelendiğinde, KKTC genelinde eğitime devam edenler yüzde 28.1 (33 bin 402 kişi) ile en büyük paya sahip. Bunu yüzde 20.4 (24 bin 286 kişi) ile emekliler, yüzde 18.1 (21 bin 489 kişi) ile ev kadınları ve yüzde 12.2 (14 bin 562 kişi) ile çalışamaz halde olanlar izlemektedir. Hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre toplam istihdam 103 bin 149 kişi olarak tespit edilmiştir. İstihdamdaki gelişmeyi açıklayan önemli bir göstergesi olan istihdam oranları baktığımız zaman, İstihdam oranı KKTC genelinde yüzde 44.6 olarak hesaplanırken, istihdam oranı yüzde 49.5 ile en yüksek Lefkoşa'da, yüzde 38.5 ile en düşük Güzelyurt'ta tespit edilmiştir. Ankette toplam işsiz sayısı 9 bin 320 kişi olarak tespit edilmiştir. Buna göre işsizlik oranı KKTC genelinde yüzde 8.3 olarak hesaplanmıştır. İşsizlik oranı, KKTC genelinde erkeklerde yüzde 5.8, kadınlarda ise yüzde 12.8 olarak açıklanmıştır. İşsizlerin yüzde 59.7'si (5 bin 563 kişisi) ilçe merkezlerinde, yüzde 40.3'ü (3 bin 757 kişisi) de bucak ve köylerde bulunurken, en yüksek işsizlik oranı yüzde 11 ile Güzelyurt'ta en düşük işsizlik oranı ise yüzde 6.4 ile İskele'de tespit edilmiştir. Ayrıca, 15-24 yaş grubundaki genç nüfusun işsizlik oranı yüzde 20.3 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak Kıbrıs Türk toplumu açısından işsizlik ülkenin işgücü kaynağının tamamının kullanılmadığını ve milli gelire katkı yapılamadığını gösterir. Bundan dolayı ülkemizdeki yöneticiler çeşitli işgücü piyasası politikaları ile işgücü talebini artırmaya ve istihdam yaratmaya çalışmalıdırlar.

İşgücünün önemli bir göstergesi olan işgücüne katılma oranına baktığımız zaman, (işgücünün, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır) işgücüne katılma oranı KKTC genelinde yüzde 48.6, ilçe merkezlerinde yüzde 48.2, bucak ve köylerde ise yüzde 49.1 olarak tespit edilmiştir. İşgücüne katılma oranı Lefkoşa'da yüzde 53.3, Gazimagusa'da yüzde 44.3, Girne'de yüzde 50.2, Güzelyurt'ta yüzde 43.2, İskele'de ise yüzde 44.3 olarak ölçülmüştür. İstihdam edilenlerin, KKTC genelinde yüzde 6.6'sı, ilçe merkezlerinde yüzde 6.3'ü, bucak ve köylerde ise yüzde 7.1'i herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışmaktadır. Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışanların yüzde 58.7'sini erkekler oluşturmaktadır. KKTC

genelinde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışan 6 bin 845 kişinin yüzde 47,9'u (3 bin 277 kişi) bucak ve köylerde bulunmaktadır (KKTC DPÖ, 2014). "Ekim 2014 Hane halkı İşgücü Anketi" sonuçlarına göre, istihdam edilenler tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler olarak dört ana sektör ayrımında incelenmiştir. Toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı yüzde 3.9, sanayi sektörünün payı yüzde 9.7, inşaat sektörünün payı yüzde 7,8 ve hizmetler sektörünün payının da yüzde 78.6 olduğu görülmektedir. KKTC genelinde 4 bin 17 kişi tarım sektöründe istihdam edilirken, bunların yüzde 20.5'ini (824 kişi) ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır. KKTC genelinde istihdam edilenlerin yüzde 32.5'ini lise ve dengi okul mezunları oluştururken, bunu yüzde 27.4 ile fakülte veya yüksekokul, yüzde 21 ile ilkokul, yüzde 10.4 ile orta veya dengi okul mezunları izlemektedir. Master, doktora bitirenlerin oranı yüzde 3.2 olarak tespit edilmiştir.

Emek piyasasında iş görenler emeklerini sunmakta, işverenler de emeği talep etmektedirler. Bireyler çalışıp çalışmamaya, çalışma kararı verirlerse, piyasa koşullarını göz önünde bulundurmak şartıyla günde kaç saat çalışacaklarına ve kaç yıl çalışıp ne zaman emekli olacaklarına kendileri karar verirler. Bu kararlar bireylerin işgücü arzını belirler. İşverenler ise eğer söz konusu üretim işletmesi ise ne kadar ürün üreteceklerine, bu ürünü üretirken ne kadar işgücü talep edeceklerine karar verirler. Eğer söz konusu ticari işletme veya hizmet işletmesi ise ne kadar ticari mal veya malzeme alacaklarına ve bu ticari malları veya hizmeti satabilmek için ne kadar işgücü talep edeceklerine karar verirler.

İşgücü piyasasında arz ve talebin dengede olması durumunda işsizlik oranını açıklamaya çalışan modeller, "etkinlik ücreti (efficiency wages) modeli" (Stigitz, 1974; Katz, 1986), "zımnî sözleşme" (implied contract) modeli, "içerdekiler ve dışardakiler" (insiders and outsiders) modeli (Lindbeck ve Snower, 1987) ve Marksist model (Bowles, 1985)'dir.

Tam istihdam: Gerçekleşen ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabileceği düzeydir. İşgücü piyasasında denge ücreti ile gerçekleşir. Bu ücret düzeyinde işgücü fazlası (işsizlik) veya kıtlığı yoktur.

Doğal işsizlik oranı: İşgücü piyasasında denge durumunda bile var olan işsizlik oranı olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, piyasalarda tam rekabetçilik olmaması, iş değiştirmenin maliyetinin yüksek olması, işgücü piyasasında tam bilgi olmaması gibi durumlarda açıklanmaktadır.

Denge ücreti: Denge ücreti işgücünün talep ve arzını eşitler. Bu ücrette çalışmak isteyen herkes iş bulabilir ve aynı zamanda, işverenler bu ücrette istihdam etmek istedikleri bütün işçileri bulabilirler. Denge ücreti düzeyinde işgücü piyasasında tam istihdam vardır. Bu ücret düzeyinde işgücü fazlası (işsizlik) veya işgücü eksikliği yoktur.

Saklanan ücret: İşçiler, bu ücret düzeyinin altında bir ücret düzeyinde çalışmayı kabul etmez. Saklanan ücret düzeyi altında işgücü arzı sıfırdır. Saklanan ücret aynı zamanda çalışmakla kaybedilen bir saatlik boş zamanın değeridir (Borjas 2010 ve Ehrenberg & Smith 2012; Tansel, 2012).

Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam

İşgücü piyasasının en önemli sorunlarında biri olan kayıt dışı istihdam sorununu ele alırken öncelikle kayıt dışı ekonomi konusunu irdelemek gerekmektedir.

Genel olarak kayıt dışı ekonominin, mal ve hizmet üretimine konu olmasına karşılık ekonominin geleneksel ölçüm yöntemleriyle bütünüyle tespit edilemeyen ve gayri safi milli hâsıla hesaplamalarına yansımaya alanları kapsadığı kabul edilmektedir. Üretimin tüm iktisadi faaliyetleri dikkate alındığında tanımın kapsamı daha da farklılaşmaktadır. Genel olarak kayıt dışı ekonomi, gayri safi milli hâsıla hesaplarını elde etmede kullanılan istatistik yöntemler ile kapsanamayan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümü olarak tanımlanabilir. Kayıt dışı ekonomiye istihdam yönünden bakıldığında enformel sektörün büyüklüğü kayıt dışılığın boyutu için bir gösterge olarak kullanılabilir. Ancak konuya sadece vergi idaresi açısından bakıldığında kayıt dışı ekonomi, vergi kaçırmak amacıyla vergi idaresinin bilgi alanı dışına çıkartılan tüm faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Türkiye DPT, 2001: 43; Metin, 2011).

Kayıt dışı ekonomi, bütünsel olarak ele alındığında; bilinen istatistiki yöntemlerle tahmin edilemeyen ve gayri safi milli hâsıla hesaplarını elde etmede kullanılmayan, yasalar çerçevesinde ya da yasalara aykırı olarak elde edilen ve

ilgili kurum ve kuruluşların tamamen veya kısmen bilgisi dışında bırakılan, kamu adına bir gelir tahakkukuna yol açan ekonomik ve mali faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Türkiye DPT, 2001; Metin, 2011)

Adil Temel'e göre kayıt dışı ekonomi, "mal ve hizmet üretimi olmasına karşılık ekonominin geleneksel ölçüm yöntemleriyle, bütünüyle tespit edilemediğinden milli muhasebe kayıtlarında yer almayan ve gayri safi milli hâsıla büyüklüklerine yansımaya faaliyetlerin tümü" olarak tarif edilmektedir (Temel ve diğerleri, 1994; Metin, 2011).

Bir başka tanıma göre kayıt dışı ekonomi, "gizli ekonomik faaliyetler, vergi kaçakçılığı, faturasız alış veriş, haksız muafiyet ya da sübvansiyonlardan faydalanma, sigortasız çalışma, ikinci bir işte çalışma, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti, falcılık, bireyin vücudunu yada organlarını satması gibi yasaya aykırı faaliyetler olabileceği gibi; komşuya yardım, çocuk bakıcılığı, ev işlerinin yapılması gibi masum faaliyetleri de kapsayabilir" (Özsoylu, 1996; Metin, 2011).

Prof. Dr. Altuğ ise kayıt dışı ekonomiyi, ekonomiyi düzenleyen yasalara ve yönetmeliklere aykırı olarak gerçekleştirilen, belgeye bağlanmamış, kanuni defterlere işlenmemiş ekonomik faaliyetler olarak tanımlamaktadır (Altuğ, 1999; Metin, 2011).

Bu tanımlardan yola çıkarak kayıt altına alınamayan faaliyetlerin, ülke ekonomileri için büyük sorunlar doğurduğu açık bir şekilde ifade edilebilir. Kayıt dışı alanda yürütülen faaliyetler yasal alanlar olsalar dahi, kaynakların arzulanmayan sektörlerle yönelmesine neden olarak ekonomide verimliliğin düşmesine yol açmakta, yarattığı sosyal sorunların yanında vergilendirilemeyen bir alan olması sebebiyle de kamu gelirlerine herhangi bir katkı sağlamamaktadır. Ancak bazı araştırmalarda, bu tespite karşı çıkılmakta, kayıt dışı ekonominin nihayetinde bir şekilde istihdam yaratarak, mal ve hizmet üreterek ulusal ekonomiye katkıda bulunabileceği de iddia edilmektedir (Altuğ, 1999).

Meseleye bir bütün olarak baktığımızda kayıt dışı ekonominin sadece ekonomik bir mesele olmadığı, aynı zamanda sosyolojik ve kültürel boyutlarının da bulunduğu kabul edilmektedir. Hızlı işgücü arzı karşısında yeterli iş olanaklarının yaratılmaması bunun sonucunda artan işsizlik, "kapitalizm" ya da "piyasa ekonomisi" olarak ifade edilen

mevcut ekonomik sistemin son 30 yıldır yaşadığı ve yapısal bir çözüm getirilemeyen “azalan kâr oranları sorunu”, tüm dünyada önemli birçok sonuç doğurmuştur.

Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkma nedenlerine bakıldığında sosyo-politik nedenlerin bu soruna yol açan önemli faktörlerden olduğu görülmektedir. Sosyo-politik nedenler içinde birçok faktör bulunmakla birlikte işgücü arzının hızlı bir şekilde artması sonucu hızlı nüfus artışının önemli unsurlar arasında yer aldığını söyleyebiliriz.

Ülkemize yurt dışından çalışmak gelenlerin sebep olduğu hızlı nüfus artışı kayıt dışı ekonominin gelişmesinde etkili faktörlerden biridir. Nüfus artışı sonucu ülkemizde biriken büyük ölçüde niteliksiz işgücü, emek sahiplerinin daha az ücretle ve sosyal güvenceye sahip olmaksızın çalışmaya razı olması sonucunu doğurmaktadır. Yurt dışından ülkemize çalışmak için gelenlerin sebep olduğu hızlı nüfus artışının sonucu olan genç nüfus fazlalığı, bu nüfusun barınma, sağlık, eğitim, özellikle istihdam vb. ihtiyaçlarının karşılanması için ülkenin harcaması gereken kaynak miktarını da artırmaktadır.

Gündelik kullanımlarına bakıldığında kayıt dışı çalışma ile kayıt dışı istihdam kavramlarının aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte “kayıt dışı çalışma” kavramı, “kayıt dışı istihdam” kavramından daha geniş bir anlama sahiptir. Çalışma kelimesi, “emek, emek harcama” şeklinde tanımlanmaktadır. İstihdam ise “bir görevde, bir işte kullanma” olarak tanımlanmıştır. Çalışma kavramının kendisini ele aldığımızda, kavramın iki boyutunun olduğunu belirtmek mümkündür. Birinci durumda kişi, kendi inisiyatifi doğrultusunda yapacağı işi belirleyebilmekte, işin mahiyetini ve kapsamını kendisi belirlemekte iken ikinci durumda, yani “istihdam” kavramını karşılayan çalışma kavramında kişi, birinin emri ve talimatları doğrultusunda faaliyet yürütmektedir. İlk bakışta önemsiz gibi görünen bu ayrım, hukuksal ve ekonomik alanda birbirinden farklı sonuçları da beraberinde getirmektedir. Ekonomideki emek ve girişim, birbirinden farklı iki üretim faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Girişimcinin elde ettiği gelir kâr adını alırken, emek faktörünün gelire ücret denmektedir. Buna bağlı olarak her ikisinin elde ettiği gelir de vergi rejimi kapsamında farklı değerlendirilmekte, ülkemizin de içinde yer aldığı birçok ülkedeki mevcut vergi uygulamasında ücretten ve kârdan ayrı oranlarda vergi alınmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, çalışma denildiğinde kendi adına ya da başkasının adına emeğini harcayan herkes, istihdam denildiğinde ise başkasının emeğinin kullanılması ifade edilmektedir. Her iki kavrama kullanımları açısından bakıldığında, kayıt dışı çalışma daha çok bağımsız çalışanların kayıt yükümlülüklerine uymamalarını; kayıt dışı istihdama bağımlı olarak çalışanlar açısından söz konusu olan kayıt dışılık halini ifade etmektedir (Yereli ve Karadeniz, 2004; Metin, 2011).

Kayıt dışı istihdam; kendi adına ya da bağımlı çalışanların çalışmalarının ve/veya elde ettikleri ücret ve kazançların ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına (vergi dairesi, sosyal güvenlik kurumları vb.) hiç bildirilmemesi ya da gün veya ücret olarak eksik bildirilmesini ifade eder. Bir başka tanıma göre ise kayıt dışı istihdam, yasal olarak istihdama dâhil olan nüfus ile yabancı işçi ve çocuk işçiler gibi yasal olarak çalışmalarına izin verilmeyen kişilerce ifa edilen ve kısmen ya da tamamen ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına bildirilmeyen her türlü yasal iş ve faaliyeti kapsamaktadır (Ercan, 2006; Metin, 2011).

Kayıt altına alınamayan bir faaliyetin ülke ekonomileri açısından önemli bir gelir kaybına ve gelir dağılımında adaletsizliğe yol açtığı, çeşitli raporlarda sıkça dile getirilmiştir. Kayıt dışı çalışmada ya da istihdamda, elde edilen gelir üzerinden vergi ile sosyal güvenlik kuruluşlarına ödenmesi gereken prim ve sosyal amaçlı kesintiler tahakkuk ettirilmemekte ve ilgili kurumlara ödenmemektedir. Buna bağlı olarak kayıt dışı çalışma ya da kayıt dışı istihdam sonucunda devlet, çok büyük vergi kayıplarına uğramaktadır. Ülkelerin kalkınması önünde önemli bir sorun olduğu kabul edilen kayıt dışı istihdam konusu bir bütün olarak ele alındığında, bu sorunun dünyanın birçok ülkesinde uzun yıllardan beri yaşanmakta olduğu görülmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ta İşsizlik ve İstihdam

İşsizlik oranı ve istihdam, dünyadaki diğer ülkelerde olduğu gibi Kuzey Kıbrıs'ta da ekonominin önemli göstergelerinden olmaya devam etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 2014 verilerine göre dünyadaki işsizlik oranı 5,9% olarak belirlenirken, gençler baz alındığı zaman ise ortaya çıkan işsizlik oranı 13%'tü. KKTC Devlet Planlama Örgütü tarafından hazırlanan 2016-2018 orta vadeli programın verilerine göre 2014 yılında Kuzey Kıbrıs'ta 44,6% olan istih-

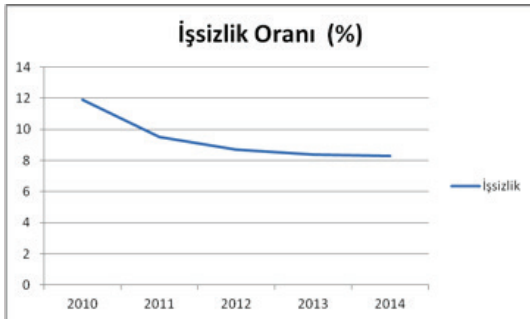
dam oranının 2015 yılında çok az bir düşüşle 44,5% olacağı öngörülmektedir. 2014 yılındaki işsizlik oranı ise 8,3% olarak ölçülmüş ve işsizlik oranının 2015 yılında 7,8%e gerilemesi öngörülmüştü. Bu oran gelişmiş ülkelere baktığımızda gördüğümüz 2015 yılı işsizlik oranı olan 6,9% ile kıyaslandığında çok yüksek bir yüzdelik değildir. Bu noktada Türkiye 11,4%lük işsizlik oranı ile İspanya ve İtalya'dan sonra en yüksek işsizlik yüzdesine sahiptir.

Bir ülkenin işsizlik oranı genellikle o ülkenin eğitim sistemi ve işgücü piyasasının yapısı ile ilgilidir. İşgücü piyasasındaki çalışanların eğitilerek ve gerektiği yerde ödüllendirilerek istenilen kalifiyeye ve performansa ulaşmaları sağlanabilir. Yüksek eğitimin işgücüne olan katkısı verimlilik ve yenilik olsa da, mesleki eğitimin de istihdam ve dolayısıyla ülke ekonomisine getireceği katkı da tartışılmazdır.

Kuzey Kıbrıs'a daha spesifik olarak baktığımız zaman, istihdam oranı en yüksek şehir Lefkoşa (49,5%), en düşük oranın da Güzelyurt'ta (38,5%) olduğunu görebiliyoruz. Bununla da bağlantılı olarak en yüksek işsizlik oranı da yine Güzelyurt'ta bulunurken, düşük işsizlik oranı ise İskele'de dir. Yayınlanan makroekonomik göstergelere göre KKTC'deki toplam işsiz sayısı 9,320 kişidir ve bu nüfusun 8,3%'ünü oluşturmaktadır.

Ayrıca 15-24 yaş aralığındaki genç nüfusun işsizlik oranı ise 20,3% olarak tespit edilmiştir.

Şekil 2: İşsizlik Oranı

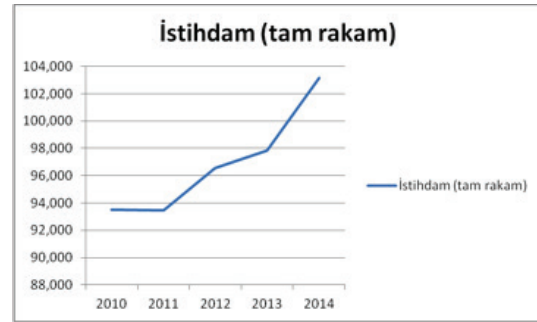
Kuzey Kıbrıs genelinde en yüksek istihdam oranı hizmet sektöründedir (78,6%), bu oranı 9,7% ile sanayi sektörü takip etmektedir. İnşaat sektöründe istihdam oranı ise 7,8%dir ve son olarak tarım sektörünün istihdamdaki payı ise sadece 3,9%dur. Tarım sektörüne daha yakından baktığımız zaman, tarım sektöründe istihdam edilmiş olan çalışanların 20,5%'inin ücretsiz aile işçisi olduğunu görebiliyoruz.

KKTC genelinde istihdam edilen çalışanların 32,5% lise ve dengi okul mezunu olarak tespit edilmiş, bunu 27,4% ile fakülte veya yüksekokul, 21% ile ilkokul, 10,4% ile orta veya dengi okul mezunları izlemiştir. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının istihdam oranı ise sadece 3,2% olarak tespit edilmiştir.

KKTC'de İstihdam ve İşgücünün Sektörel Dağılımı

Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) Aralık 2015 raporundaki verilere göre Kuzey Kıbrıs'ta istihdam edilen kişi sayısı 103,149 kişi (44,6%) olup, en yüksek istihdam oranı 18,2% ile toptan ve perakende ticaret sektöründe en az istihdam oranı ise 0,1% ile madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yer almaktadır.

Şekil 3: İstihdam

İstihdam edilen 103,149 kişiden 593'ü yani 0,6%'sı Güney Kıbrıs'ta çalışmaktadır. İstihdam edilenlerin 80,5%'i Sosyal Sigortalar Dairesi'ne, 12,6%'sı Emekli Fonu'na, 0,3%'üde diğer Sosyal Güvenlik kurumlarına kayıtlı olarak çalışmaktadır.

Tablo 7: İstihdam Edilenlerin Sektörlere Göre Kayıtlılık Durumu

	Toplam	Kayıtlılık Durumu			
		Sosyal Sigortalar Dairesi	Emekli Fonu	Kayıtlı Değil	Diğer
TOPLAM					
1.Toplam	103 149	83 056	12 973	6 845	275
a)Tarım	4 017	2 259	117	1 640	0
b)Sanayi	9 981	8 764	449	768	0
c)İnşaat	8 096	7 152	57	859	28
d)Hizmetler	81 055	64 880	12 350	3 578	247
MERKEZ					
1.Toplam	56 812	46 749	6 283	3 568	211
a)Tarım	1 276	582	0	695	0
b)Sanayi	5 107	4 581	135	391	0
c)İnşaat	4 578	4 206	27	345	0
d)Hizmetler	45 851	37 381	6 121	2 137	0
					211
BUCAK/KÖY					
1.Toplam	46 337	36 307	6 690	3 277	64
a)Tarım	2 741	1 678	117	946	0
b)Sanayi	4 874	4 183	314	377	0
c)İnşaat	3 518	2 946	30	514	28
d)Hizmetler	35 204	27 499	6 228	1 440	36

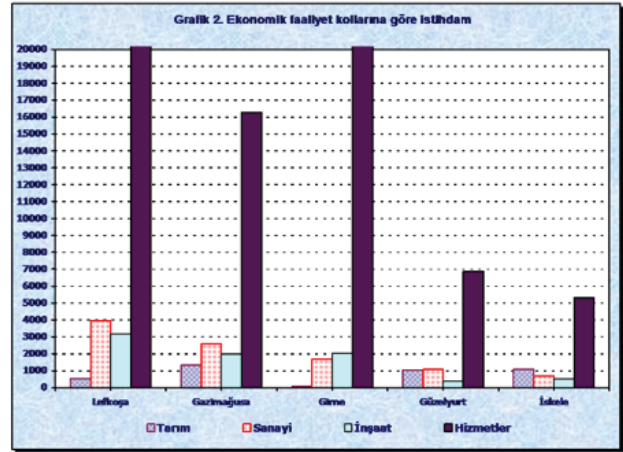
Not: (1) Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

İstihdam edilenlerin kayıt durumlarına daha spesifik olarak sektörler bazında bakarsak, en yüksek miktarda kayıtsız istihdamın sırasıyla hizmetler ve tarım sektöründe, en az kayıtsız istihdamın ise sanayi ve inşaat sektöründe olduğunu görebiliyoruz. Ayrıca kayıtsız istihdamın merkez ve bucaklardaki dağılımının yakın miktarlarda olduğu fakat, hizmetler sektöründeki en fazla kayıtsız istihdamın merkezlerde toplandığı da göze çarpmaktadır.

Kamu sektöründeki istihdam oranı da toptan ve perakende ticaret sektöründe çalışanların oranının ardından ikinci sırada 14.6% ile yer alıyor.

Kuzey Kıbrıs'ın eğitim adası olma yolundaki ilerlemesiyle doğru orantılı olarak eğitim hizmetleri sektöründeki istihdam oranı da 9.2% ile üçüncü sırada bulunuyor. Eğitim sektöründen sonra ülke ekonomisine katkıda bulunan bir diğer önemli sektörün turizm olması da göz önünde bulundurulursa, lokanta ve otellerdeki istihdam oranının da dördüncü sırada 8.6% ile bulunması çok şaşırtıcı bir sonuç ortaya çıkmıyor.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin gelişebilmesi ve ihracat yapabilecek duruma gelebilmesi için büyük katkılar sağlayabilecek imalat sektörüne ise bakacak olursak istihdam oranı 7.8% olarak karşımıza çıkıyor. Yayınlanan makroekonomik göstergelere göre son yıllarda gelişme gösteren inşaat

sektörü de Kuzey Kıbrıs'ta aynı oranda istihdam sağlayan bir diğer sektör (7.8%).

KKTC'de bölgeler bazında baktığımız zaman, beş ilçede de hizmet sektörünün büyük oranda istihdam sağladığını görebilmekteyiz. Yayınlanan makroekonomik göstergelerde bulunan veriler incelendiğinde, tarım sektörünün diğerlerine kıyasla daha fazla istihdam sağladığı ilçe Gazimağusa olurken ve sanayi sektörünün ise en fazla istihdam sağladığı ilçenin Lefkoşa olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine aynı şekilde, Lefkoşa'da hizmetler ve sanayi sektöründen sonra, diğer dört ilçeye kıyasla en yüksek istihdam oranının inşaat sektöründe olduğu görülmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ta Sektöre Göre Son Beş Yıl İçerisindeki İstihdam Oranları

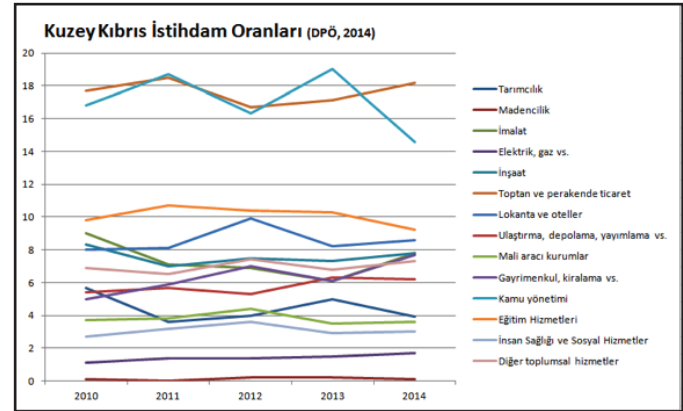
Son beş yıla baktığımız zaman kamudaki istihdam oranlarının pek de düzenli bir biçimde seyretmediğini görebiliyoruz. 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren geçerli olan Kamu Çalışanlarının Maaş Ücret ve Ek Ödeneklerinin Düzenlenmesi Yasasının yürürlüğe girmesinden sonra 2014 yılının verilerine baktığımızda kamudaki istihdamın son beş yılın en düşük verilerine ulaştığını görebiliyoruz.

Bunun yanı sıra toptan ve perakende ticaret sektörüne baktığımız zaman ise, 2012 yılında düşüşe geçen istihdam oranının 2014 yılında yeniden yükselişe geçtiğini görebiliyoruz. Son yıllarda Kuzey Kıbrıs'a yapılan büyük ölçekli ticari yatırımların bu oranın tekrardan yükselmesine faydalı olmuştur.

Eğitim hizmetleri sektörüne baktığımızda ise son beş yıl içerisindeki istihdam oranlarının çok düzensiz olmadığını, 10-12% oranlarında seyrettiğini fakat 2014 yılında düşüşe geçtiğini görebiliyoruz. Bu durumu yine Kamu Çalışanlarının Maaş Ücret ve Ek Ödeneklerinin Düzenlenmesi Yasası düzenlemesinin kamu sektöründeki öğretmenleri etkilemesinden dolayı öğretmenlerin sektör değiştiği şeklinde yorumlayabiliriz.

Bir diğer ilgi çekici durum ise son beş yıla baktığımız zaman gayrimenkul ve kiralamadaki istihdam oranlarının artmasıdır. Özellikle 2013 ve 2014 yıllarına baktığımız zaman dikkat çekici bir artış gözlemleyebiliyoruz.

Madencilik ve elektrik, gaz vs hizmetleri sektörüne baktığımızda ise son beş yıldır neredeyse hiçbir değişiklik olmadığı görülmektedir. Devletin bu sektörlere yatırım yapmaması ve de dış kaynakları yatırım isteklerinin daha fazla hizmet sektörüne olmasından dolayı bu sektörde istihdam en az seviyede ve durağan bir biçimdedir.

İş Yaparken Karşılaşılan En Problemler Faktörler ve Politika Örnekleri

Katılımcı yanıtları incelendiği zaman, Kuzey Kıbrıs'ta iş yapanların karşılaştığı en önemli faktörün verimsiz devlet bürokrasisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu noktada cevaplayıcıların iş yapma ile ilgili devletin tutumunun ve düzenlemelerinin sıkıntı yarattığı yorumunu yapabiliriz.

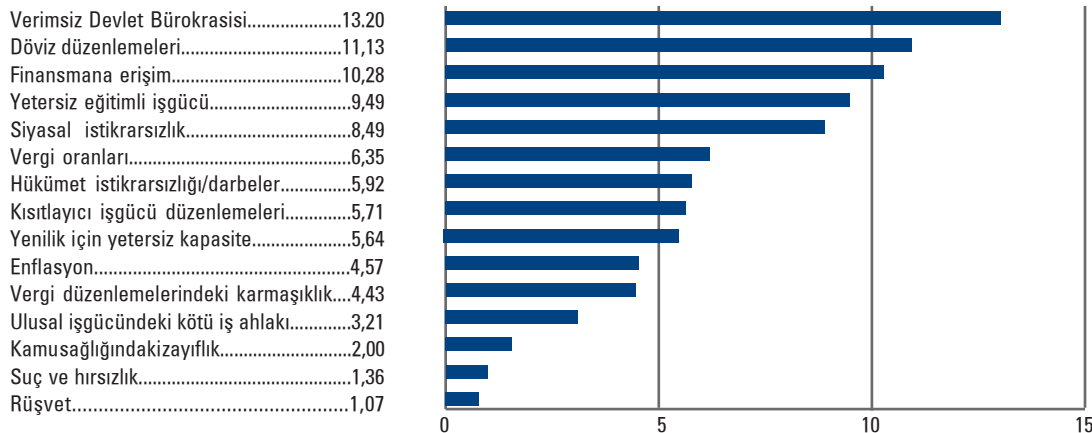
Yetersiz eğitilmiş işgücü ise karşılaşılan problemler arasında dördüncü sırada yer almaktadır ve 16 puan üzerinden 9,49 puanına sahiptir. Yine istihdamla ilgili olarak kısıtlayıcı işgücü düzen-

lemeleri ise karşılaşılan sorunlar arasında dokuzuncu sırada yer almıştır. Ortadoğu ülkelerine bakıldığında gençlere istihdam yaratmak açısından ekonomilerinde büyük sıkıntılar yaşandığını görebiliyoruz.

Güney Sahra ülkelerine baktığımızda ise karşılaşılan en büyük sorunlar ise zayıf kurumlar ve altyapı ile yetersiz sağlık ve eğitim sektörüdür. Bu bağlamda eğitim sektörünü ve istihdam sağlayacak bir ortam sağlamak ekonominin potansiyel büyüme fırsatlarını ortaya çıkaracaktır.

Örneğin Fransa eğitim sektörüne önem verip geliştirerek yüksek genç işsizlik oranını iyileştirmeyi hedefliyor.

Şekil 4: İş Yaparken Karşılaşılan En Problemler Faktörler

*Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir Katılımcı yanıtlarının yüzde oranı

KAYNAKÇA

- Altuğ, O. (1999) "Kayıt Dışı Ekonomi", İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Besim, M., ve Diğerleri (2015) "KKTC'de Kayıt Dışı Ekonomi Boyutlarının Ölçümü, Çözüm Önerileri ve Eylem Planı", Lefkoşa: Kıbrıs Türk Ticaret Odası Yayınları.
- Borjas, G.J. (2010) "Labor Economics", 5.Basım, Boston: McGraw Hill.
- Bowles, S. (1985) "The Production Process in a Competitive Economy: Walrasian, Neo Hobbesian and Marxian Models", *American Economic Review*, 75 (1): 16-36.
- Ehrenberg, R.G. ve R.S. Smith (2012) "Modern Labor Economics", 11. Basım, Boston: Prentice Hall, Pearson Education Inc.
- Ercan, M. (2006) "Kayıt Dışı Ekonomi ve Hızlı Tüketim Malları Sektörü", Ankara: ECR Tüketickiye Etkin Yaklaşım Derneği Yayınları.
- Katz, L.F. (1986) "Efficiency Wage Theories: A partial Evaluation", National Bureau of Economic Research (NBER) Macroeconomics Annual, MIT Yayınları.
- KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü, 2013 Hanehalkı İşgücü Anketi.
- Lindbeck, A. ve D.J. Snower (1987), "Efficiency Wages Versus Insiders and Outsiders", *European Economic Review*, 31 (1-2):407-416.
- Metin Ş. (2011) "Kayıt Dışı İstihdam ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Durumu", T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Özsoylu, A.F. (1996) "Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi", İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Stightz, J.E. (1974) "Alternative Theories of Wage Determination and Unemployment in the Less Developed Countries: The Labor Turnover Model", *Quarterly Journal of Economics* 88: 194-227.
- Tansel A. (2012) "2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış", TUSİAD-T/2012-11/536.
- Temel, A. Şimşek, A. Yazıcı, K. (1994), "Kayıt Dışı Ekonomi: Tanımı, Tespit Yöntemleri ve Türk Ekonomisindeki Büyüklüğü" Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- Türkiye DPT. (2001) "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, ÖİK: 614, Yayın No:2603. Ankara: DPT.
- Yereli, A.B. ve O., Karadeniz (2004) "Kayıt Dışı İstihdam", Ankara: Odak Yayınları.

EK I

Ek 1: Makroekonomik Göstergeler

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Reel Büyüme Hızı (% değişim)	-3,4	-5,7	3,6	4	0,5	1,3	4,9
GSYİH (Milyon TL)	5.079	5.376	5.614	6.508	6.955	7.607	8.858
Fert Başı GSYİH (Cari Fiyatlarla, ABD\$)	16.005	13.292	14.611	15.285	15.123	15.357	15.140,3
Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE, %)	14,5	5,7	5,7	14,7	3,6	10,2	6,5
Doviz Kurları (TL/€)	1,94	2,15	2,06	2,06	2,3	2,53	2,91
Döviz Kurları (TL/\$)	1,28	1,55	1,51	1,51	1,8	1,9	2,2
Toplam Mevduatlar (Milyon, TL)	5.563	6.505	7.067	8.403	9.284	10.684	11.773
Toplam Mevduatlar / GSYİH (%)	110	126	126	133	132	140	132,9
Toplam Krediler (Milyon, TL)	3.431	3.976	4.189	5.402	6.288	7.870	9.557
Toplam Krediler / GSYİH (%)	68	77	75	85	90	103	107,8
Kredi / Mevduat Oranı (%)	62	61	59	64	73	78	81
Devlet Bütçe Dengesi / GSYİH (%)	-14,2	-18,4	-15,4	-14	-8,8	-7,2	-4,8
Kamu Borç Stoku / GSYİH (%)	116	130	139	141	139	154	148,6
Dış Ticaret Dengesi (Fazla + / Açık -)	-1.597	-1.255	-1.507	-1.547	-1.583	-1.579	-1.650
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%)	44,6	40,2	45,6	47,8	47,3	45,7	48,6
Cari İşlemler Dengesi (Fazla+/ Açık -)	-390,3	-65,4	-275,8	-173,1	-125,1	-44,7	-12,6
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	-9,9	-1,9	-7,4	-4,5	-3,2	-1,1	-0,3
Toplam İstihdam	91.223	91.550	93.498	97.103	99.117	101.181	103.149
Kamu Sektöründe İstihdam	21.513	21.192	21.186	21.557	21.499	20.878	31.276
Aktif Sigortalı Sayısı	70.115	66.685	70.331	71.144	74.869	77.334	79.711
İşsizler	9.881	12.941	12.619	10.411	9.174	8.929	9.320
Yabancılara Verilen Çalışma İzinleri Sayısı	33.619	32.260	34.607	32.272	32.206	32.278	33.313
Asgari Ücret (TL)	1.190	1.237	1.300	1.300	1.300	1.415	1.675
*: Tahmin							

	DPÖ
	Personel dairesi
	Merkez Bankası
	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

EK II

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar

	Birim	Kaynak/ Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirti- len Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Yatırımcının Korunması Endeksi	yatırımcının korunması endeksi 0-10 (en iyisi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu /2014	4,5	111	
Mevcut Koltuk Kilometre	ülkeden yapılan haftalık tarifeli uçuşlar (mil- yon)/2014	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı verileri kul- lanılarak Ekonomistler tarafından hesaplan- mıştır	26,92	114	Bu hesaplama, Ercan Ha- vaalanı'ndan yapılan tüm tarifeli uçuşlara ek olarak Kıbrıs'lı Türklerin Güney Kıbrıs'daki ha- vaalanlarını da kullandıkları gerçeği dikkate alınarak arzedilen koltuk kilometreye %20 eklenerek belirlen- miştir.
Cep Telefonu Abone Sayısı	100 kişiye düşen/2014	DPÖ verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	203,17	4	Cep telefonu abone sayısı(2013):596,933 Nüfus: 306,368
Sabit Telefon Hatları	100 kişiye düşen/2014	DPÖ verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	31,4	35	Sabit telefon hatları (2013):99,655 Nüfus: 306,368
Devlet Bütçe Dengesi	GSYİH yüzdesi/2014	DPÖ verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	-4,8	107	Bütçe Dengesi: 544.000.000 GSYİH: 7.606,898,636
Ulusal Tasarruf Oranı	GSYİH yüzdesi/2014	DPÖ	14,2	106	
Enflasyon	tüketici fiyatları endeksi yıllık değişim/2014 ortalaması	DPÖ	11,6	134	
Devlet Borcu	GSYİH yüzdesi/2013	DPÖ verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	132,4	137	TL Borç bakiyesi (2013): 3.788,0 milyon TL, Dolar borç bakiyesi (2013): 3.713,7 milyon \$, Toplam borç bakiyesi (2013): 9.722,8 milyon TL
Ülke Kredi Oranları	ülke borçları öde- yememe olasılığı ile ilgili uzman değerlen- dirmesi,0-100 (en düşük olasılık)		n/a	n/a	
Sıtma Vakası	100.000 kişiye düşen/2014	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	2,9	19	Sıtma vakası (2013): 2 kişi
Verem Vakası	100.000 kişiye düşen/2014	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	8,6	25	Verem vakası (2013): 41 kişi
HIV'in Yaygınlığı	15-49 yaş arası yetişkin nüfusa yüzdesi/2014	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,011	1	HIV yaygınlığı (2013): 25 kişi
Bebek Ölüm Oranı	1.000 canlı doğum- da/2014	DPÖ	10,8	59	
Ortalama Ömür Uzunluğu	doğum anında yıllık/2014	DPÖ verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	81,5	13	Ortalama ömür (2013): erkeklerde: 79,6 Kadınlarda 83,1
İlköğretime Kayıt Oranı	ilköğretime kayıt oranı/2014	DPÖ	100	1	
Ortaöğretime Kayıt Oranı	ortaöğretime kayıt oranı/2014	DPÖ	93,1	64	Ortaokul (2012): %108,35, Lise ve Mes- lek Lisesi : %83,75
Yükseköğretime Kayıt Oranı	yükseköğretime kayıt oranı/2014	DPÖ	88,1	5	Açık öğretim hariç tutulmuştur.

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar (devamı)

	Birim	Kaynak/ Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirti- len Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Toplam Vergi Oranı	Kurumlar kazanç vergisi, çalışan gelir vergisi, sosyal güvenlik primleri, katkı ve diğer vergiler yüzdesi	YAGA İş Yapabilirlik Raporu /2014	45,5	100	
Şirket Kurmak için Gereken Prosedür Sayısı	prosedür sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu / 2014	17	141	
Şirket Kurmak için Gerekli Süre	gün sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu / 2014	23	103	
Ticaret Ağırlıklı Tarife Oranı	ithal edilen birim değer başına ortalama vergi/2014	Maliye Bakanlığı ve Ticaret Dairesi verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,09	5	Toplam gümrük vergi gelirlerinin toplam ithalat değerine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Cari fiyatlarla toplam gümrük vergileri (2013):36.421.995 TL Mal ithalatı (2013): 3.246.830.049TL
GSYİH'ya göre İthalat Oranı	GSYİH yüzdesi/2014	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	44,2	78	Mal ithalatı(2013):1,699.4 \$
İşten Çıkarma Maliyeti	hafta tutarında maaş		n/a	n/a	
Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımı	erkek katılımın yüzdesi olarak/2014	DPÖ verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,5	126	Kadınların işgücüne katılım oranı (2011): 35.9 Erkeklerin işgücüne Katılım oranı (2011): 62.1
Yasal Haklar Endeksi	endeks 0-10 (en iyi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu/2014	6	44	
İnternet Kullanıcıları	internet kullanıcıları yüzdesi/2014	BTHK verileri kullanılarak ekonomistler tarafından hesaplanmıştır.	93	6	
Geniş Bant İnternet Kullanıcıları	100 kişiye düşen/2014	Ekonomistlerin analizi	19,9	45	
Uluslararası internet bant genişliği	kişi başına düşen kb/s/2014	Ekonomistlerin analizi	18	88	BTHK (2014) 5205632 (Kb/s) / internet kullanıcıları
Mobil geniş bant kullanıcıları	100 kişiye düşen/2014	BTHK verileri kullanılarak ekonomistler tarafından hesaplanmıştır.	73,1	28	
Yerel Piyasa Büyüklüğü Endeksi	(GSYİH+ithalat değeri-ihracat değeri) 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalleştirildi/2014	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,72	135	
Yabancı Piyasa Büyüklüğü Endeksi	mal ve hizmet ihracatı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalleştirildi/2014	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	2,79	134	
GSYİH (SGP \$ milyar)		DPÖ verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	5,25	137	
GSYİH'ya göre ihracat	mal ve hizmet ihracatı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalleştirildi/2014	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	43,87	56	
PCT patent başvurular	milyon nüfus		n/a	n/a	

Yeni “Normal”in Ötesine Geçmek: 2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksiyle İlgili Bulgular

XAVIER SALA-I-MARTÍN

Columbia Üniversitesi

ROBERTO CROTTI

ATTILIO DI BATTISTA

MARGARETA DRZENIEK HANOZ

CAROLINE GALVAN

THIERRY GEIGER

GAËLLE MARTI

Dünya Ekonomik Forumu

Yaşanmış olan küresel finans krizinin ardından yedi yıl sonra, dünya ekonomisi günümüzde “yeni normal” olarak kabul edilen daha düşük seviyede bir ekonomik büyüme, verimlilikte düşük artış ve yüksek işsizlik oranının yaşandığı bir ortamda değişimden geçmektedir. Her ne kadar geleceğe dair genel durum pozitif gibi gözükse de büyümenin, geçtiğimiz on yıllar içerisinde çoğu gelişmiş ekonomi ile çok sayıda gelişmekte olan ekonomide kaydedilmiş seviyelerin altında kalması beklenmektedir. Büyüme beklentisi gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlama, jeopolitik gerginlikler, dünyadaki çatışmalar ve insani krizlerin tetikleyeceği bir belirsizlikle zayıflayabilir. Aynı zamanda, (bilgi işlem ve iletişim teknolojilerinin hızla yaygınlaşmasıyla yeni iş modellerinin ortaya çıkması ve endüstrilerde devrim yaşanması gibi) bazı olumlu gelişmeler gelecekte uzun vadede büyümeyi getirecek yeni inovasyon dalgalarının ortaya çıkması konusunda büyük umut vaat etmektedirler. Büyümeyle ilgili coğrafik eğilimler de kaymaktadır. Gelişmiş ekonomiler gelişmekte olan ekonomilere göre daha iyi gitmektedirler. 2013 yılında gelişmekte olan ekonomiler gelişmiş ekonomilerin dört katı hızlı büyümüşlerdir (%5 karşısında %1.3). 2015 yılında ise gelişmiş ülkelerin iki katından daha az bir süratle büyüme kaydetmeleri beklenmektedir (%4.2 karşısında %2.1). Özellikle para politikasında normalleşme ve doların güçlenmesine rağmen ABD de iyileşme kaydetmektedir. Bu ülkedeki işsizlik oranı ise 2008 yılından bu yana en düşük seviyesine ulaşmıştır. Her ne kadar Yunanistan’a sunulan kurtarma paketiyle beraber Euro bölgesinin geleceğine şüpheyle bakılıyor olsa da, Avrupa’da büyüme daha yavaş seyrederken bunun beraberinde enerjide daha düşük fiyatlar ile euro’da zayıflama yaşanmaktadır. Japonya’da ise para politikası ile beraber yen’de yaşanan gerileme düşük seviyede de olsa büyümeyi desteklemektedir. Gelişmekte olan ekonomiler arasında ise petrol ve emtia ihracatçıları düşen emtiya fiyatlarına göre hareket etmek durumunda kalmaktadırlar. Çin’de daha az yatırım odaklı ve daha sürdürülebilir bir büyüme modeline yönelmesinin daha ılımlı bir büyümeye yol açması öngörülmektedir. Bu “yeni normal”e ayak uydurmak yerine ülkeler ekonomik büyümeyi hızlandırmak için daha yoğun bir çaba harcamalıdır. Azalan yatırımlar neticesinde daha düşük sermaye birikimi olduğuna dair kanıtların yanı sıra son on yılda verimlilikte yaşanan durağanlaşma ve düşüş şu anki durumun ortaya çıkmasına sebep olmuş olabilir. Giderek artan ampirik çalışmalar bize verimlilikteki farkların, ülkeler arasındaki refah düzeyi farklılıklarında esas belirleyici unsur olduğunu göstermektedir. Bu nedenle verimliliğin artırılması, hükümetler ile uluslararası kuruluşların politikaları içerisinde ana hedef olmalıdır. Bu da Dünya Ekonomik Forumu’nun her yıl yaptığı verimliliğin itici

güçlerine dair değerlendirme olan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI- Global Competitiveness Index) özellikle öncelikli reform alanlarını belirlemek isteyen politika kuyucular için önemli bir çalışmadır.

Tüm bunların yanı sıra ekonomik kriz bize büyüme ve verimliliği, nihai bir hedef olarak değil de daha fazla genel yaşam standartlarının artırılmasına katkı koyacak faktörler olarak görmeye itmiştir. Hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ekonomiler gidecek kapsayıcı bir büyüme anlayışını daha fazla benimsemeye başlamışlardır ve rekabet edebilirlik ile kapsayıcı olma olguları arasındaki ilişki hakkında yapılan tartışmalar da artmıştır. WEF'nun ilk kez hazırlanmış olduğu Kapsayıcı Büyüme ve Kalkınma Raporu (Inclusive Growth and Development Report) Eylül 2015'te yayımlanmıştır. Bu rapor söz konusu hususları detaylı olarak ele almakta ve rekabet edebilirlikle ilgili olan 2015-2016 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporunu tamamlayıcı bir niteliktedir. Bu sayı Rekabet Edebilirlik Raporu'nun 36.'sıdır ve en son GCI sonuçlarını yansıtır.

12 Bölüm Arasındaki İlişki

Raporda rekabet edebilirliğin 12 başlığı ile ilgili sonuçları ayrı ayrı versek de unutulmaması gereken bu bölümlerin birbirlerinden bağımsız olmadıkları gerçeğidir. Birbirlerini güçlendirirler. Birindeki zayıflık genellikle diğerleri üzerinde de etki eder. GCI modelini hesaplamada kullanılmış olan detaylı yapı ile metodoloji Rapor ekinin son kısmında verilmiştir.

Gelişmişlik Düzeyleri ve Ağırlıklı Endeks

Yukarıda anlatılmış olan bölümler tüm ekonomiler için bir dereceye kadar önemlidir. Ancak bu bölümlerin farkı ekonomileri farklı şekillerde etkiledikleri açıktır. Gelişmişlik düzeyiyle ilgili oldukça iyi bilinen ekonomi teorisine göre bir ekonomi ilk aşamada faktör odaklıdır ve faktör donatımlarına (ağırlıklı olarak vasıfsız işgücü ve doğal kaynaklara) göre rekabet eder. Söz konusu gelişim aşamasında rekabet edebilirliği sağlayabilmek için iyi işleyen özel ve kamu kurumları/kuruluşları (1. bölüm), iyi derecede gelişmiş altyapı (2. bölüm), istikrarlı bir makroekonomik çevre (3. bölüm) ve en azından temel eğitim almış sağlıklı bir iş gücü (4. bölüm) gereklidir

Bir ülkenin rekabet edebilirliği arttıkça, katedilen gelişmeyle beraber verimlilik ve ücretler artar. Daha sonra ülkeler etkinlik odaklı bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini artırmalı-

dırlar, çünkü ücretler artmıştır ve fiyatları artıramazlar. Bu noktada, rekabet edebilirlikte yüksek öğrenim ve eğitim (5. bölüm), etkin mal piyasaları (6. bölüm), iyi işleyen iş gücü piyasaları (7. bölüm), gelişmiş finansal piyasalar (8. bölüm), mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti (9. bölüm) ve büyük yerli veya yabancı piyasa (10. bölüm) daha fazla önem kazanır

Son olarak, ülkeler inovasyon odaklı aşamaya geçtiklerinde ise, ücretler o kadar yükselmiştir ki ancak şirketleri en sofistike üretim süreçlerini (11. bölüm) kullanarak ve yenilerini üreterek (12.bölüm) rekabet ederlerse ücretler ve berabereindeki yaşam standartlarını muhafaza edebilmektedirler.

GCI, bir ülkenin gelişmişlik seviyesini dikkate alarak söz konusu ülkeyi nispeten daha fazla ilgilendiren Rekabet Edebilirlik bölümlerine daha yüksek nispi ağırlıklar verir. Bu yaklaşımı uygulayabilmek için de endeks içindeki bölümler üç alt başlık olarak gruplandırılmışlardır ve bunların her biri belli bir gelişmişlik aşaması için çok önemlidir.

Temel gereksinimler alt başlığı, faktör odaklı aşamada bulunan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Etkinlik artırıcılar alt başlığı, etkinlik odaklı aşamada olan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Son olarak, inovasyon ve gelişmişlik faktörleri alt başlığı inovasyon odaklı aşamada olan ülkeler açısından çok önemli olan bölümleri içerir.

Gelişmişlikle ilgili Aşamaların Uygulanması

Her bir gelişmişlik aşaması altında yer alan altbaşlıklara ayrı bir ağırlık verilmiştir ve bunlar Tablo 1'de belirtilmiştir. Ülkeleri gelişmişlik aşamasına göre ayırmada iki kriter kullanılmıştır. Birincisi, piyasa kurları üzerinden belirlenen kişi başına düşen GSYİH'dir. Kullanılan eşikler de yine Tablo 1'de görülebilmektedir. İkinci kriterde ise gelir düzeyi düşünüldüğünde 1. aşamayı geçecek olan ancak refah düzeyi doğal kaynaklara bağlı olan ülkeler için kullanıldı. Bunun için de madeni ürün ihracatının toplam ihracatta (mal ve hizmet ihracatında) tuttuğu orana bakılır ve ihracatının %70'inden fazlası (5 yıllık ortalama alınarak ölçülür) madeni ürün ihracatı olan ülkelerin büyük ölçüde faktör odaklı oldukları varsayılır. Kaynaklara bağlı olan ve teknolojiye bağlı ekonomilere göre daha fazla zengin olan ülkeler inovasyon odaklı olarak kabul edilirler. Bu aşamaların herhangi iki tanesi arasına giren ekonomilerin ise "geçiş" evresinde oldukları kabul edilir. Bir ülke geliştikçe ağırlıklar da yavaş

yavaş değişmektedir. Amaç ülkenin bir aşamadan diğer aşamaya geçişini yansıtmaktır. Farklı gelişim aşamalarına göre sınıflandırılan ülkeler Tablo 1’de belirtilmiştirler.

Veri Kaynakları

GCI’da yer alan statstiki veriler IMF (Uluslararası Para Fonu), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, WHO (Dünya Sağlık Örgütü) gibi uluslararası tanınmış ajanslardan alınmaktadır. Bunun yanı sıra, GCI, daha kalitatif değerlendirme gerektiren kavramlar için ya da uluslararası anlamda kıyaslanabilir verilerin olmadığı durumlarda Dünya Ekonomik Forumu’nun Yönetici Görüşleri Anketinden elde edilen verilere yer vermiştir.

Ülkeler

Bu yıl rapor kapsamında 140 ülke yer almıştır. Bu sayıda verilerin olmamasından dolayı Angola, Barbados, Burkina, Faso, Libya, Porto Riko, Surinam, Timor-Leste veya Yemen yer almamıştır. Fakat, bir önceki sayıda yer almayan Benin, Bosna Hersek, Ekvador ve Liberya bu yılki raporun kapsamına alınmıştırlar.

Tablo 1: Her Gelişim Aşamasındaki Ülke ve Ekonomiler

1. aşama: Faktör odaklı (35 ekonomi)	1. aşamadan 2. aşamaya geçiş (16 ekonomi)	2. Aşama: Etkinlik-odaklı (31 ekonomi)	2. aşamadan 3. aşamaya geçiş (20 ekonomi)	3 aşama: Inovasyon-odaklı (38 ekonomi)
Bangladeş	Cezayir	Arnavutluk	Arjantin	Avusturya
Benin	Azerbaycan	Ermenistan	Brezilya	Avusturya
Burundi	Bhutan	Bolivya	Şili	Bahreyn
Kamboçya	Botsvana	Bosna Hersek	Kosta Rika	Belçika
Kamerun	Gabon	Bulgaristan	Hırvatistan	Kanada
Çad	Honduras	Cape Verde	Macaristan	Güney Kıbrıs
Fildişi Sahili	İran	Çin	Latvita	Çek Cumhuriyeti
Etiyopya	Kazakistan	Kolombiya	Lübnan	Danimarka
Gambiya	Kuveyt	Dominik Cumhuriyeti	Litvanta	Estonya
Gana	Moldovya	Ekvador	Malezya	Finlandiya
Gine	Moğolistan	Mısır	Morityus	Fransa
Haiti	Filipinler	El Salvador	Meksika	Almanya
Hindistan	Suudi Arabistan	Gürcistan	Umman	Yunanistan
Kenya	Venezuela	Guatemala	Panama	Hong Kong
Kırgızistan	Vietnam	Guatemala	Polonya	İzlanda
Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti		Güyan	Romanya	İrlanda
Lesoto		Endonezya	Rusya	İsrail
Liberya		Jamaika	Şeysteller	İtalya
Madagaskar		Ürdün	Türkiye	Japonya
Malavi		Makedonya	Uruguay	Kore Cumhuriyeti
Mali		Karadağ		Lüksemburg
Moritanya		Fas		Malta
Mozambik		Namibya		Hollanda
Myanmar Birliği		Paraguay		Yeni Zelanda
Nepal		Peru		Norveç
Nikaragua		Sırbistan		Portekiz
Pakistan		Güney Afrika		Katar
Ruanda		Sri Lanka		Singapur
Senegal		Svaziland		Slovakya
Siera Leon		Tayland		Slovenya
Tacikistan		Tunus		İspanya
Tanzanya		Ukrayna		İsveç
Uganda				İsviçre
Zambiya				Tayvan, Çin
Zimbabve				Trinidad ve Tobago
				Birleşik Arap Emirlikleri
				Birleşik Krallık
				Amerika Birleşik Devletleri

Ülke/Ekonomi Profilleri Nasıl Okunmalı

1) Ana Göstergeler

Birinci kısım, değerlendirmeye alınan ekonomi için bir dizi ana gösterge ortaya koyar. Aksi belirtilmediği sürece ana göstergelerle ilgili sağlanan veriler, Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Dünya Ekonomisine Bakış Veritabanından alınmış Nisan 2015'e ait verilerdir:

- Nüfus (milyon olarak).
- Hem Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyar), hem de kişi başına GSYİH ABD doları ve cari fiyatlar üzerinden ifade edilmişlerdir.
- Sağ üst köşedeki tablo ele alınan bir ekonominin, 1990-2014 arasında (veya veri bulunan dönemdeki) satın alma paritesi (PPP) üzerinden kişi başına düşen GSYİH değişimini gösterir (mavi çizgi). Gri çizgi ise söz konusu ekonominin ait olduğu ekonomiler grubunun GSYİH ağırlıklı kişi başına düşen GSYİH ortalamasını verir. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yapmış olduğu sınıflandırmayı kullanmaktayız (Nisan 2015 Dünya Ekonomisine Bakış'da tanımlanan şekliyle). Bu sınıflandırmaya göre dünya altı kategoriye ayrılmaktadır: Gelişmekte ve Kalkınmakta olan Avrupa; Bağımsız Milletler Topluluğu (her ne kadar BMT'de yer almasa da Gürcistan da buna dahildir); Gelişmekte ve Kalkınmakta Olan Asya; Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Pakistan bölgesi (MENAP); Sahra Altı Afrika; ve Latin Amerika ve Karayipler. Gelişmiş ekonomiler ise kendi içlerinde bir grup oluştururlar.

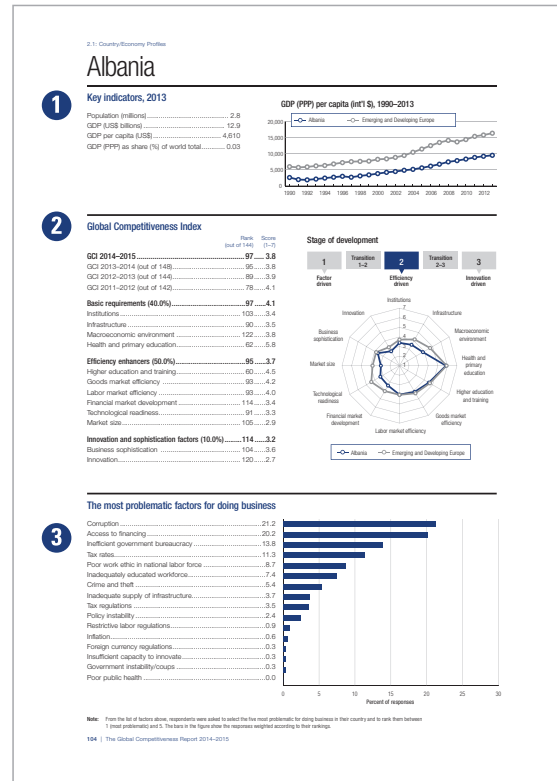
2) Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Bu bölüm, her bir ekonominin performansını, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksinin (GCI) başlıca bileşenlerine göre değerlendirir. İlk sütun söz konusu ülkenin, endekse dahil 140 ekonomi arasında almış olduğu sırayı belirtir. İkinci sütun ise puanını gösterir. Her bir alt endeks puanının genel GCI puanına yüzdelik olarak katkısı alt endeks isminin yanına not edilir. Bu ağırlıklar ülkenin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterir. GCI metodolojisi ile ilgili daha fazla bilgi için lütfen Bölüm 1.1'e bakınız.

Sağ tarafta bir tablo, ait olduğu grubun ortalama puanı karşısında GCI (mavi çizgi) bünyesindeki 12 bölüm uyarınca bir ülkenin göstermiş olduğu performansı belirtir ve bunu yaparken de kişi başına düşen GSYİH'yi gösteren tablodaki (gri çizgi) sınıflandırmanın aynısını kullanır.

3) İş yapmada karşılaşılabilecek en problemli alanlar

Bu tablo, işletme yöneticilerinin kendi ekonomilerinde iş yaparken karşılaşılabilecekleri en problemli faktörleri özetler. İlgili bilgiler (Azerbaycan, Burundi, Gine, Şeyseller, Rusya ve Birleşik Arap Emirlikleri), Dünya Ekonomik Forumunun Yönetici Görüşleri Anketi'nin (Anket) 2015 çalışmasıdır. Azerbaycan, Burundi, Gine, Şeyseller, Rusya ve Birleşik Arap Emirlikleri için ise 2014 yılında verilen cevaplar kullanılmıştır. Katılımcılardan, 16 faktör arasından en problemli gördükleri 5 faktörü seçmeleri ve bunları 1 (en problemli) ile 5 arasında değişen bir ölçeğe göre sıralamaları istenmiştir. Sonuçlar daha sonra sınıflandırılmış ve katılımcıların yaptıkları sıralamaya göre ağırlıkları belirlenmiştir. Detaylar için 1.2'ye bakınız.

4) Küresel Rekabet Edebilirlilik Endeksiyle İlgili Detaylı Bilgi

Bu sayfada, değerlendirilen ülkelerin, GCI bünyesinde yer alan her bir göstergeye göre performansı belirtilir. Göstergeler bölümlere ayrılırlar. GCI içinde iki farklı bölüm kapsamına girmiş olan göstergeler için yalnızca birinci kısım bu sayfada gösterilmektedir.

GÖSTERGE, BİRİMLER : Bu sütünde her bir göstergenin ismi bulunur ve varsa ölçümünde kullanılan birim yazılır- mesela, 'gün' veya '%GSYİH'. Anketten alınmamış olan göstergeler bir asterisk (*) işaretiyle belirtilirler. Anketten alınmış olan göstergeler ise her zaman 1 ile 7 (olası en iyi sonuç) arasında değişen bir ölçek çerçevesinde puanlanırlar.

DEĞER: GCI'ı oluşturan değişkenlerin her biri için incelenen ülkenin aldığı puan belirtilir.

SIRA /141: Bu sütunda ise, 2015-2016 GCI kapsamına girmiş 141 ekonomi arasında ilgili ülkenin sırası gösterilir. Sıralama çerçevesinde önemli bir rekabet avantajı teşkil eden göstergeler mavi ve kalın yazılmışlardır. Rekabet avantajı ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Genel GCI sıralamasında ilk 10'a giren ekonomilerin 1 ile 10 arasında bir sıralamaya giren bireysel göstergeleri onlar için birer avantaj olarak kabul edilirler. Mesela, Almanya genel sıralamda 4. olmuştur. 12.01 İnovasyon Kapasitesi isimli göstergede ise 5. sıradadır. Bu da söz konusu göstergenin Almanya için bir rekabet avantajı olduğunu göstermektedir.

- Genel GCI sıralamasında 11 ile 50 arasında bir sıralamaya girmiş olan ekonomiler, değişkenlere göre yapılan sıralamada genel sıralamaya göre daha yüksek bir sıraya girmişlerse, söz konusu ekonomi için ilgili göstergeler avantaj olarak kabul edilmektedirler. Örnek; İzlada, genel sıralamada 29. olmuştur. 7.10 Kadınların işgücü piyasasına katılmalarıyla ilgili göstergede 11. sırada yer almaktadır. Dolayısıyla, bu gösterge İzlada için bir rekabet avantajıdır.

- 50. sıradan daha aşağıda yer alan ekonomiler bireysel bazda bir göstergede 50. veya daha yukarıda bir sıralamaya girerlerse, o zaman söz konusu gösterge yine ilgili ekonomi için bir avantaj sayılmaktadır. Mesela Kamboçya genel sıralamada 90. olmuştur. 2.08 Cep telefonu abone sayısı konusunda ise ülke 19. sırada yer almaktadır. Dolayısıyla bu gösterge Kamboçya için bir rekabet avantajıdır.

2.1: Country/Economy Profile		Albania			
4 The Global Competitiveness Index in detail					
INDICATOR	VALUE	RAM/141	INDICATOR	VALUE	RAM/141
1st pillar: Institutions					
1.01 Property rights	2.6	133	6.06 No. procedures to start a business*	6	32
1.02 Intellectual property protection	2.9	112	6.07 No. days to start a business*	4.5	12
1.03 Diversion of public funds	2.7	97	6.08 Agricultural policy costs	3.9	64
1.04 Public trust in politicians	2.3	105	6.09 Prevalence of trade barriers	3.7	106
1.05 Irregular payments and bribes	3.2	110	6.10 Trade tariffs, % duty*	2.8	42
1.06 Judicial independence	2.8	122	6.11 Prevalence of foreign ownership	3.2	103
1.07 Favoritism in decisions of government officials	3.1	109	6.12 Business impact of rules on FDI	4.5	62
1.08 Wastefulness of government spending	3.3	83	6.13 Burden of customs procedures	3.4	112
1.09 Burden of government regulation	4.0	28	6.14 Imports as a percentage of GDP*	54.0	53
1.10 Efficiency of legal framework in settling disputes	2.9	119	6.15 Degree of customer orientation	4.7	67
1.11 Efficiency of legal framework in challenging regs.	3.3	98	6.16 Buyer sophistication	3.0	105
1.12 Transparency of government policymaking	4.0	67	7th pillar: Labor market efficiency		
1.13 Business costs of terrorism	5.4	55	7.01 Competition in labor-employer relations	4.7	37
1.14 Business costs of crime and violence	4.3	75	7.02 Flexibility of wage determination	4.1	121
1.15 Organized crime	4.3	95	7.03 Hiring and firing practices	3.9	68
1.16 Reliability of police services	3.7	98	7.04 Redundancy costs, weeks of salary*	20.8	90
1.17 Ethical behavior of firms	3.3	131	7.05 Effect of taxation on incentives to work	3.8	83
1.18 Strength of auditing and reporting standards	3.7	126	7.06 Pay and productivity	4.4	93
1.19 Efficacy of corporate boards	4.4	84	7.07 Reliance on professional management	3.8	93
1.20 Protection of minority shareholders' interests	3.8	93	7.08 Country capacity to attract talent	3.1	95
1.21 Strength of investor protection, 0-100 (best)	7.3	14	7.09 Country capacity to attract talent*	2.9	98
2nd pillar: Infrastructure					
2.01 Quality of overall infrastructure	3.8	87	7.10 Women in labor force, ratio to men*	0.70	97
2.02 Quality of roads	3.9	71	8th pillar: Financial market development		
2.03 Quality of railroad infrastructure	1.1	156	8.01 Availability of financial services	3.7	115
2.04 Quality of port infrastructure	3.7	89	8.02 Affordability of financial services	3.7	104
2.05 Quality of air transport infrastructure	4.4	68	8.03 Financing through local equity market	1.8	143
2.06 Available airline seat km/week, million*	18.8	125	8.04 Ease of access to loans	1.9	128
2.07 Quality of electricity supply	4.7	79	8.05 Venture capital availability	1.9	128
2.08 Mobile telephone subscriptions/100 pop.*	116.2	62	8.06 Soundness of banks	4.3	96
2.09 Fixed telephone lines/100 pop.*	8.9	93	8.07 Regulation of securities exchanges	1.9	140
3rd pillar: Macroeconomic environment					
3.01 Government budget balance, % GDP*	-6.0	123	8.08 Legal rights index, 0-10 (best)	9	111
3.02 Gross national savings, % GDP*	15.2	106	9th pillar: Technological readiness		
3.03 Inflation, annual % change*	1.9	1	9.01 Availability of latest technologies	4.0	116
3.04 General government debt, % GDP*	70.3	113	9.02 Firm-level technology absorption	4.1	112
3.05 Country credit rating, 0-100 (best)	96.5	88	9.03 FDI and technology transfer	4.3	89
4th pillar: Health and primary education					
4.01 Maternal cases/100,000 pop.*	5.1	91	9.04 Individuals using Internet, %*	60.1	52
4.02 Business impact of malaria	N/A	N/A	9.05 Fixed broadband Internet subscriptions/100 pop.*	5.8	76
4.03 Tuberculosis cases/100,000 pop.*	16.0	37	9.06 IPv4 Internet bandwidth, kbps per user*	21.0	83
4.04 Business impact of tuberculosis	6.2	49	9.07 Mobile broadband subscriptions/100 pop.*	24.7	75
4.05 HIV prevalence, % adult pop.*	0.2	1	10th pillar: Market size		
4.06 Business impact of HIV/AIDS	6.3	27	10.01 Domestic market size index, 1-7 (best)*	2.7	103
4.07 Infant mortality, deaths/1,000 live births*	15.0	75	10.02 Foreign market size index, 1-7 (best)*	3.6	110
4.08 Life expectancy, years*	77.4	39	10.03 GDP PPP/100 pop.*	26.5	109
4.09 Quality of primary education	4.3	55	10.04 Exports as a percentage of GDP*	33.7	85
4.10 Primary education enrollment, net %*	91.2	96	11th pillar: Business sophistication		
5th pillar: Higher education and training					
5.01 Secondary education enrollment, gross %*	82.4	35	11.01 Local supplier quality	4.0	120
5.02 Tertiary education enrollment, gross %*	55.5	49	11.02 Local supplier quality	4.0	97
5.03 Quality of the education system	4.1	46	11.03 State of cluster development	3.0	126
5.04 Quality of math and science education	4.3	64	11.04 Nature of competitive advantage	3.2	94
5.05 Quality of management schools	3.9	85	11.05 Value chain breadth	2.7	142
5.06 Internet access in schools	4.1	75	11.06 Control of international distribution	3.8	87
5.07 Availability of research and training services	3.8	91	11.07 Production process sophistication	3.8	71
5.08 Extent of staff training	4.4	32	11.08 Extent of marketing	4.0	86
6th pillar: Goods market efficiency					
6.01 Intensity of local competition	3.6	142	11.09 Willingness to delegate authority	3.8	89
6.02 Extent of market dominance	2.9	131	12th pillar: Innovation		
6.03 Effectiveness of anti-monopoly policy	3.4	120	12.01 Capacity for innovation	3.2	116
6.04 Effect of taxation on incentives to invest	3.6	83	12.02 Quality of scientific research institutions	2.6	130
6.05 Total tax rate, % profit*	31.7	45	12.03 Company spending on R&D	3.1	73
			12.04 University industry collaboration in R&D	2.3	150
			12.05 Gov't procurement of advanced tech products	3.6	70
			12.06 Availability of scientists and engineers	3.4	110
			12.07 ICT patents, applications/trillion pop.*	0.4	84

Notes: Values are on a 1 to 7 scale unless otherwise annotated with an asterisk (*). For further details and explanation, please refer to the section "How to Read the Country/Economy Profile" on page 101.

The Global Competitiveness Report 2014-2015 | 145

